

ADVOCATENBLAD

SINDE 1918

OPINIE

Minder pagina's brengt
juist meer diepgang

ACHTERGROND

Derdenrekening:
overbodig of onmisbaar?

KRONIEKEN

IT-recht 2020,
Privacyrecht 2020

Intervisie
Moetje toch
de moeite
waard

Jouw carrière bij Hogan Lovells in Amsterdam

Advocaat

Life Sciences & Biotechnology- EU
Regulatory

Hogan
Lovells

Hogan Lovells behoort tot de grootste internationale advocatenkantoren en heeft meer dan 47 kantoren in Afrika, Azië, Europa, Latijns Amerika, het Midden Oosten en de Verenigde Staten. Wereldwijd werken meer dan 2600 juristen bij Hogan Lovells, waarvan circa 50 advocaten, (kandidaat-) notarissen en fiscalisten (op kantoor) in Amsterdam.

Advocaat Life Sciences & Biotechnology- EU Regulatory

Ter versterking van onze Life Sciences EU Regulatory praktijk zoeken wij een advocaat-medewerker of advocaat-stagiaire.

Het internationale Life Sciences Regulatory team staat wederom in 2021 bovenaan in de rankings van Chambers & Partners. De unit houdt zich bezig met Europese en Nederlandse regulering van de Life Sciences sector (geneesmiddelen, biotechnologie, medische hulpmiddelen en levensmiddelen). Er wordt regelmatig geadviseerd en soms geprocedeerd op het gebied van markttoelating, vergunningen, reclame en sponsoring, prijzen en zorgverzekeringen, medisch wetenschappelijk onderzoek, contracten, toezicht en boetes.

Onze cliënten zijn voornamelijk innovatieve farmaceutische en/of biotech bedrijven. We werken zowel in Nederland als internationaal intensief samen in een informele sfeer. De vestiging van Europees Medicijn Agentschap (EMA) in Nederland, maar ook de huidige COVID-19 situatie met ontwikkelingen op het gebied van medische technologie, vaccins en geneesmiddelen, geven de praktijk in Amsterdam een interessante boost. Het Amsterdamse team leidt en coördineert veel EU-wijde en internationale projecten.

We zoeken een energieke, talentvolle advocaat-medewerker of advocaat-stagiair. Bij voorkeur heb je een achtergrond in het Europees recht en/of bestuursrecht. Ervaring met mededingingsrecht, intellectueel eigendomsrecht of verbintenissenrecht kan eveneens een goede achtergrond zijn. Kennis van geneesmiddelenrecht, biotechnologie, farmacie en gezondheidsrecht is een pre, maar geen must.

Geïnteresseerd?

Wil je direct solliciteren, ga naar onze website www.werkenbijhoganlovells.nl voor het uploaden van je motivatiebrief en CV.

Voor vragen over deze vacature kun je contact opnemen met Sanne Braam (HR Manager) op 020-5533 669, of e-mail naar amsterdam.recruitment@hoganlovells.com

101e jaargang

Het *Advocatenblad*, het blad voor de Nederlandse advocatuur, verschijnt 10 keer per jaar en wordt uitgegeven door Boom juridisch. De van de Nederlandse orde van advocaten onafhankelijke redactie stelt de inhoud samen. De redactie werkt volgens de Leidraad van de Raad voor de Journalistiek. Het volgende nummer verschijnt op 11 mei.

Hoofdredacteur

Kees Pijnappels

Redactie

Sabine Droogleever Fortuyn, Francisca Mebuis

Advocaat-redactieleden

Jan Wouter Alt, Aldert van der Bent, Yola Geradts, Karol Hillebrandt, Jack Linssen, Robert Malewicz, Coline Norde, Christiane Verfuurden, Paulien Willemsen, Rogier Wolf

Vormgeving

Textcetera, Den Haag

Druk

Wilco, Amersfoort

Citeerwijze

Adv.bl. 2021-03, p.

Aan dit nummer werken mee

Patricia Arnoldus-Smit, Erik Jan Bolsius, Sandra Braakmann, Stijn Dunk, Martijn Gijbels, Paul Glazener, Nathalie de Graaf, Mark van der Heijden, Charlotte Helmer, Matthijs Kaaks, Najima Khan, Roland Mans, Robert Sanders, Emma Sieben, Kick Smeets, Trudeke Sillevius Smitt, Christiaan Toorman, Flos Vingerhoets, Frits de Vries, Bendert Zevenbergen

Redactionele bijdragen

De redactie is te bereiken via redactie@advocatenblad.nl of tel 06-1349 9513. Opiniëbijdragen kunt u naar dat e-mailadres sturen. Per 500 woorden leveren deze 1 opleidingspunt op. De redactie heeft het recht bijdragen in te korten.

Boom juridisch

Selma Soetenhorst-Hoedt (uitgever)

Nederlandse orde van advocaten

Postbus 30851, 2500 GW Den Haag,
info@advocatenorde.nl, 070-335 35 35.
Informatiepunt voor advocaten:
informatiepunt@advocatenorde.nl, 070-335 35 54.

Abonnementen

De abonnementsprijs bedraagt € 246 per jaar (excl. btw, incl. verzendkosten). Een abonnement biedt u naast de gedrukte nummers tevens het online-archief vanaf 2001 én een e-mailattendering. Kijk op www.advocatenblad.nl voor meer informatie en het afsluiten van een abonnement. Abonnementen kunnen op elk gewenst tijdstip ingaan en worden stilzwijgend verlengd, tenzij het abonnement schriftelijk wordt opgezegd. Na afloop van het eerste abonnementsjaar dient u rekening te houden met een opzegtermijn van één maand. Kijk op www.tijdschriften.boomjuridisch.nl voor meer informatie. Wilt u een abonnement afsluiten of heeft u vragen? Neem dan contact op via klantenservice@boomdenhaag.nl of via telefoonnummer 070-330 70 33.

Adreswijzigingen

Adreswijzigingen van advocaten: adres@advocatenorde.nl.
Andere abonnees: klantenservice@boomdenhaag.nl of bellen met 070-33 070 33.

Website

Alle voorgaande nummers, kronieken en veel losse artikelen zijn ook te vinden op advocatenblad.nl. Advocaten met een account hebben onbeperkt toegang tot de website. Een account kan worden gecreëerd m.b.v. het wachtwoord Advocatenblad.

Advertentiedeelnamen

Capital Media Services B.V., Staringstraat 11, 6521 AE Nijmegen
Tel. 024-360 77 10, mail@capitalmediaservices.nl.

Behoudens door de Auteurswet gestelde uitzonderingen, mag niets uit deze uitgave worden vervoelvoudigd of openbaar gemaakt zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Hoewel aan de totstandkoming van deze uitgave de uiterste zorg is besteed, aanvaarden de auteur(s), redacteur(en) en uitgever geen aansprakelijkheid voor eventuele fouten of onvolkomenheden. Het al dan niet op verzoek van de redactie aanbieden van artikelen aan het *Advocatenblad* impliceert toestemming voor openbaarmaking en vervoelvoudiging t.b.v. de (elektronische) ontsluiting van (delen van) het *Advocatenblad* in enige vorm.

ISSN 0165-1331

Omslagfoto: Flos Vingerhoets

© Speed van der Hucht

REDACTIONEEL

EERLIJK

DOOR / KEES PIJNAPPELS

Niet lullen, maar poetsen, is een gevleugeld gezegde, vaak gebezigd om een gezonde werkmansmentaliteit te propageren. Aan de andere kant: als mensen meer met elkaar zouden praten, stond de wereld er misschien beter voor.

Dergelijke bespiegelingen dringen zich op bij het artikel van Sabine Droogleever Fortuyn over intervisie (vanaf pagina 10). Er wordt al zoveel tijd verspild met praten, moet daar nog acht uur filosoferen over dilemma's bij? Liever niet. Tenzij je er een betere advocaat van wordt natuurlijk, dan zijn het welbestede uren.

Het is precies deze *customer journey* die de geïnterviewde advocaten hebben afgelegd. Met frisse tegenzin begonnen ze soms aan hun verplichte uurtjes intervisie, maar gaandeweg kregen ze er zowaar plezier in. Meer lullen doet beter poetsen, is dus de boodschap. De gerechtshoven zien dat nadrukkelijk anders, hoewel in een heel andere context. In civiele zaken geldt sinds 1 april een maximum aan de omvang van processtukken (onder voorbehoud van een uitspraak van de voorzieningenrechter). Kort is krachtiger, schrijven vier raadsheeren in een ingezonden opinie (vanaf pagina 50). Hoe langer rechters bezig zijn met het lezen van stukken, hoe minder tijd resteert om erover na te denken, stellen ze.

Menig advocaat voelt zich letterlijk beknot in zijn mogelijkheden en tekent protest aan. Wat het resultaat van dit armpjeddrukken wordt, laat zich vooralsnog raden. De actualiteit gaat te snel voor dit maandblad. Voor de jongste ontwikkelingen verwijs ik u naar onze website.

Dit papieren medium leent zich wel weer uitstekend voor thema's die iets minder worden voortgestuwd door de waan van de dag. Zoals het verhaal over de derdenrekening van Francisca Mebuis (vanaf pagina 18). Het drama rond Frank Oranje van Pels Rijcken roept de vraag op of die derdenrekening nog wel wenselijk is. 'Voor het beheren van geld hebben we banken,' zegt de Overijsselse deken Carl Luttikhuis kernachtig. Persoonlijk heb ik wat gemengde gevoelens bij het artikel van Nathalie de Graaf over het omgaan met media (vanaf pagina 26). Het staat vol zinvolle tips en suggesties, dat is het probleem niet. Maar iemand vertelt ook met enig *dedain* hoe hij lastige vragen van journalisten weet te omzeilen. Over dat soort trucjes ben ik minder enthousiast. Wees meteen eerlijk en probeer niet de politicus uit te hangen. Daar doet u niemand een plezier mee, vooral uzelf niet.

DEZE EDITIE

RUBRIEKEN

- 3** Redactioneel, Colofon
- 6** Interactie
- 7** Cijfers, Citaat,
Column Najima Khan
- 9** In Beeld
- 24** Het Verschil
- 30** Gezien: Movies that Matter
- 32** Tuchtrectcolumn
Trudeke Sillevius Smitt
- 45** Buitenlandse balie,
De Dealmaker
- 46** Jubileum 2021:
'Op den duur leer je loslaten'

COVER

- 10** Het moetje loont de moeite

ACTUEEL

- 17** In de schijnwerpers:
Rechtszaal uit, Kamer in
- 22** Hogere straffen
voor aanvallers
Zoetermeerse advocaat,
Hulptroepen Rechtspraak
- 23** Specialisten in kort geding
tegen rechtspraak om
lengte processtukken
- 29** Nieuw boegbeeld NVJSA
- 39** Scheidingsprocedure
nieuwe stijl
- 49** Lawyers for Lawyers:
Gevlucht voor Lukashenko

Derdenrekening onmisbaar of overbodig?

PRAKTIJK

- 26** Omgaan met media

ACHTERGROND

- 18** Derdenrekening onmisbaar
of overbodig?
- 34** Oost, west, samen best
- 40** Wetenschap aan huis

JURIDISCH

- 48** Even opfrissen:
Elektronische handtekening
kwestie van opletten
- 50** Juridische opinie:
Minder pagina's,
meer diepgang
- 54** Juridische opinie:
De raad in spagaat:
Tuchtrecter in voetspoor
bestuursrecter?

KRONIEKEN

- 56** Kroniek IT-recht 2020
- 65** Kroniek Privacyrecht 2020

VAN DE NOVA

- 76** Ordeberichten
- 86** Van de tuchtrecter
- 89** Transfers

Oost, west, samen best

Wetenschap aan huis

Kronieken IT-recht en Privacyrecht 2020

OPLEIDING TOT LEGAL MEDIATOR

LEER ALLES OVER HYBRIDE SUCCESKANSEN

KIJK OP
CVC.NL VOOR
MEER INFO

Ondernemers, van MKB tot multinationals, willen graag snelle, duurzame oplossingen voor conflicten. De markt roept om hybride oplossingen. Niet alleen rechtspraak, arbitrage of alleen mediation, maar creatieve combinaties. Door samenwerking tussen professionals in het begeleiden van conflicten. Juist de combinatie van tussenpartijdige begeleiding (Legal Mediator) en bovenpartijdige interventies is waar de markt om vraagt.

IN DEZE 20- DAAGSE LEERGANG LEGAL MEDIATOR BIEDEN WE HYBRIDE VORMEN VAN CONFLICTOPLOSSING.

Zowel old school als hypermodern met behulp van algoritmes:

- Wordt u opgeleid tot professioneel MfN mediator en beschikt u over 25 effectieve vaardigheden.
- Heeft u kennis over de mogelijkheden van hybride oplossingen.
- Bent u in staat met uw cliënten tot een passende route te komen die aansluit bij de in mediation geïdentificeerde overgebleven geschilpunten.
- Leert u de vaardigheden om het gesprek met uw cliënten te voeren over de meest effectieve aanpak van hun kwestie.
- Leert u alles over Route 96, insolventiemediation, Mutual Gains en/of stakeholderparticipatie.
- Gastcollege van onze bijzonder hoogleraar Mediation van de Vrije Universiteit

Leer van de experts. Ga naar cvc.nl/opleiding/legal-mediator voor meer informatie
Zoekt u een onafhankelijke mediator in een conflict? Ga naar cvc.nl/mediation

Het Centrum voor Conflicthantering (CvC)
is een internationaal, gerenommeerd MfN
erkend opleidingsinstituut.

GESPOT OP SOCIAL MEDIA

Corine Waanders • 3rd+

vFAS familie- en erfrechtadvocaat, mediator
1w •

Waar ik mij als advocaat en mediator aan erger zijn de op mijn vakgebied werkzame niet-advocaten die het stereotype beeld van een advocaat maar blijven herhalen. Zo ook ene mevrouw Brik op [NU.nl](https://www.nu.nl) die niet weet waar ze het over heeft als ze spreekt over waarom een echtscheiding "meestal" duurder uitvalt dan verwacht: "Men neemt bijna automatisch een advocaat in de arm. En die gaat vaak meteen voor de hoogste alimentatie en procederen, zodat het allemaal kostbaarder wordt. Terwijl er misschien snellere oplossingen te vinden zijn als je eerst naar een mediator stapt." Het woordgebruik alleen zegt hier al genoeg: "meestal", "bijna", "vaak" en "misschien". Dat ze aangeeft de fiscale regels niet aan haar klanten uit te kunnen leggen ook. [vFAS | Nederlandse vereniging Familie- en Erfrecht Advocaten Scheidingsmediators](https://www.vfas.nl) werk aan de winkel! <https://lnkd.in/d6dPm8a>

© David Hockney

Eelze op Parler
@Eelze60

Ik verbaas me erover dat de gevaccineerden niets hoeven te ondertekenen over "experimenteel vaccin met potentieel onbekende bijwerkingen op termijn"

[@Advocatenblad](https://advocatenblad.nl)

Arts mogelijk aansprakelijk voor schade door vaccin

Arts mogelijk aansprakelijk voor schade door vaccin - Het Advocatenblad
Artsen kunnen aansprakelijk zijn voor gezondheidsschade die het door hen toegediende Covid-19 vaccin onverhoopt teweegbrengt, waarschuwt oud-...
advocatenblad.nl

jonge balie_zwb

jonge balie_zwb De voorronde ZPW zit erop! 🤖👤 We hebben vier mooie pleidooien gezien. Uiteindelijk heeft de jury beslist! Marjolein van Hulten en Sietske Delen zullen onze balie tijdens de ZPW vertegenwoordigen 🍷

Eva González Pérez • 3rd+
Advocaat bij Advocatencollectief Trias
3d •

Vandaag in het zonnetje gezet door de Deken, Raad van de Orde en balie medewerkers! Jan Frederik, lieve Inge, dank jullie wel voor deze mooie bos bloemen en jullie lieve woorden. Dank voor jullie steun, advies en vertrouwen gedurende jaren
#toeslagenaffaire

CIJFERS

ZESDUIZEND
VIJFHONDERD
NEGENEN
TWINTIG

Zoveel advocaten stonden er vorig jaar ingeschreven bij de Raad voor Rechtsbijstand. Dat waren er 354 minder dan in 2019, blijkt uit het jaarverslag van de RvR. Gemiddeld behandelde elke advocaat 56 toevoegingszaken, voor een gemiddeld bedrag van € 836 (eigen bijdrage en extra uren uitgezonderd).

CITAAT

‘Ik vind dat alle jonge advocaten, zo ben ik zelf ooit begonnen in 1984, de eerste drie jaar naast commercieel werk hoe dan ook ook sociaal werk moeten doen.’

Minister Ferd Grapperhaus laat zich begin maart uit over de kloof tussen de sociale en commerciële advocatuur, terwijl hij in Amsterdam meedoet aan een opruimactie tegen zwerfval.

COLUMN

DOOR / NAJIMA KHAN

Ongelijkheid

Bij weigering van rechtsbijstand aan rechtzoekenden denken we meteen aan Verwegistan. Een nieuwe zwarte bladzijde in het Toeslagaffaire-dossier laat zien dat ook Nederland tot die landen behoort. Gedupeerde ouders in de Toeslagenaffaire werd jarenlang subsidie voor rechtsbijstand ontzegd. Voor juridische conflicten met de Belastingdienst kregen de gesubsidieerde advocaten geen vergoeding. Er werd namelijk van uitgegaan dat mensen hun problemen met de fiscus zelf konden afhandelen. De kosten van een advocaat kwamen voor eigen rekening. Wie daar geen geld voor had, stond alleen in de juridische strijd. Een stuitende gedachtegang, want juist in het bestuursrecht kennen we het beginsel van ongelijkheidscompensatie. In het bestuursrecht staan per definitie ongelijkwaardige partijen tegenover elkaar, zoals in dit geval de machtige en ervaren Belastingdienst tegenover de burger. Als er een overheidsorgaan in Nederland is dat zich boven alle wetten verheven acht, dan is het wel de Belastingdienst. Een kille, slecht bereikbare overheidsinstantie die van menselijke maat nooit heeft gehoord. Een beeld dat al veel langer bekend is. Zelfs de enkele toegekende subsidies aan de gedupeerden werden meteen teruggevorderd.

De Raad van State vond het niet onredelijk dat een burger zelfredzaam moet zijn in zaken tegen de overheid. Juist de Raad van State had met het beginsel van ongelijkheidscompensatie in het achterhoofd beter moeten weten. Deze affaire roept de vraag op of er in de dagelijkse rechterlijke

praktijk voldoende balans is tussen de procespartijen onder de Algemene wet bestuursrecht. De ‘recente’ constatering dat burgers niet zo zelfredzaam zijn als de overheid in wetgeving en de rechtspraak in procedures aannemen, is een wassen neus. Dat is een algemeen bekend feit. Daar werd zelfs door de minister voor Rechtsbescherming over gesproken, op 8 februari 2019 tijdens zijn toespraak op een congres over 25 jaar Awb. Dekker had het over ‘niet-Awb-mensen’ die extra steun van de overheid en de rechterlijke macht nodig hebben. ‘Menselijk contact en een redelijk oog voor specifieke gevallen mogen wel wat meer ruimte krijgen,’ werd er geconstateerd.

Nog veel eerder, al in de Rechtspraak-lezing 2010 pleitte de Amsterdamse rechtbankpresident Carla Eradus voor een omslag in het denken. Volgens haar ging het om de vraag wat samenleving en rechtzoekenden vragen van de rechtspraak, en niet andersom. Mooie woorden. Je zou bijna vergeten dat er zich de afgelopen jaren een verschrikkelijke affaire afspeelde, waarin juist deze waarden niet in acht werden genomen. Gelukkig heeft de Raad van State inmiddels een programma van reflectie opgesteld. Een verdiepende cursus over de beginselen van behoorlijk proces én iets meer maatschappelijke antennes, kunnen ook bij de hoogste bestuursrechter geen kwaad. Daarnaast krijgen gedupeerden van de Toeslagenaffaire nu gratis rechtsbijstand van een advocaat. Nu maar hopen dat bij deze regeling, anders dan bij de toeslagenregelgeving, maatwerk wél wordt toegepast.

ONS VERTAALTEAM STAAT VOOR U KLAAR

Juridisch vertalen, een vak apart!

Of u zich nu toelegt op insolventierecht, contractenrecht, arbeidsrecht, bouwrecht of huurrecht, wij staan altijd klaar om direct met uw vertaalproject aan de slag te gaan.

Met ons team van 15 in-house juridisch vertalers en ons internationale netwerk ervaren freelance vertalers realiseren wij graag uw juridische vertaalopdrachten, in elke gewenste taalcombinatie en altijd binnen de gewenste deadline. Wij doen u graag een vrijblijvende offerte.

IN BEELD

Spirituele steun

DOOR / KEES PIJNAPPELS BEELD / KICK SMEETS

Advocaat Henriette Nakad-Weststrate ontvangt glimlachend de spirituele zegening van een sympathiserende sjamaan. Kort daarop gaat de advocaat het gerechtsgebouw in Amsterdam binnen voor een zitting van de Raad van Discipline. Op 23 maart bogen de tuchtrechters zich over een dekenklacht en het verzoek om Nakad te verbieden op te treden in jeugdzaken. Op vraag van Nakad zelf werd de zitting gestreamd, zodat haar medestanders er bij konden

zijn. Vooraf ontving de Raad van Discipline honderden steunbetuigingen voor de advocaat. Nakad werpt zich sinds ruim een jaar op als klokkenluider, tegen misstanden in de jeugdzorg. Voor die tijd hield ze zich met andere zaken bezig, zoals de oprichting van e-Court. Zowel in de rechtszaal als op sociale media trekt ze van leer, ook tegen politiek en Rechtspraak. Voor de Amsterdamse deken Evert-Jan Henrichs reden in te grijpen middels een artikel 60b-verzoek. Niet omdat ze activistisch is,

maar omdat ze onvoldoende professionele afstand bewaart, aldus de deken, en de kwaliteit van haar dienstverlening onder de maat is. Nakad, die eerder vergeefs de tuchtrechter wraakte, verweet de deken op zitting dat hij probeert haar het zwijgen op te leggen. Volgens haar is de situatie in de jeugdzorg onhoudbaar. 'Het helpt niet om mij als advocaat buitenspel te zetten en de mond te snoeren. Elke keer wordt een advocaat die dapper durft te zijn uit de balie gezet. Dat kan niet meer, dat moet stoppen.'

Intervisie is sinds een jaar één van de drie vormen van gestructureerde feedback. Wat brengt deze kwaliteitstoets en ervaren advocaten het als een verplichting of als zinvol?

HET MOETJE LOONT DE MOEITE

DOOR / SABINE DROOGLEEVER FORTUYN BEELD / FLOS VINGERHOETS

Het kan echt over van alles gaan,' zegt Annelies Sennef (46, Sennef in Strafzaken, Utrecht) en sinds 2009 gespreksleider van intervisiebijeenkomsten voor diverse partijen, onder meer vanuit haar eigen Loods Academy. 'Hoe ga je om met een tegengesteld belang in een zaak? Hoe begeleid je stagiairs goed in coronatijd? Hoe voorkom je dat werk en privé te veel in elkaar overvloeien?'

Het zijn vragen die aan bod kunnen komen tijdens een intervisiebijeenkomst. Advocaten delen bij intervisie dilemma's onder begeleiding van een bij de NOvA geregistreerde gespreksleider. Het moet ze helpen tot nieuwe inzichten te komen of om te gaan met lastige situaties.

Sinds maart vorig jaar is intervisie één van de drie kwaliteitstoetsen die de NOvA oplegt, op grond van artikel 26 Advocatenwet. De andere twee zijn intercollegiaal over-

leg en peer review. Alle drie de toetsen beogen de kwaliteit van de advocatuur verder te verhogen. In de discussies met

het college van afgevaardigden heeft de algemene raad nooit onder stoelen of banken geschoven de voorkeur te geven aan peer review. Bij die sessies komen er echte dossiers op tafel. Bij intervisie en intercollegiale toetsing

is dat niet het geval. Die gelden dan ook als 'minder zwaar'.

Advocaten die kiezen voor intervisie moeten daar jaarlijks minimaal acht uur aan besteden. Voor peer review geldt een minimum van vier uur. In beide gevallen levert het vier opleidingspunten op. In het coronajaar 2020 zijn zowel de minimumeisen als PO-punten gehalveerd. Dit jaar geldt weer het gebruikelijk aantal van acht opleidingspunten.

BELASTEND

Jean van Zinnicq Bergmann (68, Van Zinnicq Bergmann Advocaten, Den Bosch) was aanvankelijk kritisch over de invoering van de verplichte kwaliteitstoetsen. Voor kleine kantoren vond hij het te belastend. Hij werkt op een kantoor met één directe collega en is vooral actief op het gebied van erfrecht en verbintenissenrecht. Sinds maart vorig jaar

houdt Van Zinnicq Bergmann een paar keer per jaar met een groepje van vier andere advocaten intercollegiaal overleg. 'Het beviel beter

dan ik van tevoren had gedacht. Het is altijd leuk om te zien hoe anderen functioneren, hoe collega's bijvoorbeeld omgaan met iets simpels als een opdrachtbevestiging.'

Voor het lidmaatschap van verschil-

lende specialisatieverenigingen, zoals de vFAS, is het volgen van intervisie al jaren een vereiste. Dat geldt ook voor Koert Boshouwers (53, Hanssen Spronk Familierecht en Erfrecht, Utrecht). 'Recent bracht ik de vraag in: hoe ga je om met een echtscheiding waarbij de wederpartij van je cliënt, die zelf geen advocaat heeft, aan tafel aanschuift? Ik vond dat een lastige situatie.' Ook dilemma's over hoe je twee mensen aan tafel kunt krijgen, hoe je een vastgezet gesprek weer vlot kunt trekken, passeren de revue, vertelt Boshouwers.

Maaïke Faber (36), senior arbeidsrechtadvocaat bij Wijn & Stael Advocaten in Utrecht, volgde het afgelopen jaar intervisiebijeenkomsten in het kader van haar lidmaatschap van de VAAN. 'Van mensen uit andere beroepsgroepen hoorde ik altijd goede verhalen. Los van de verplichting leek het me heel nuttig.'

De meeste van haar kantoorgenoten (46 advocaten) namen het afgelopen jaar deel aan het intern georganiseerde intercollegiaal overleg. 'Dat gaan we uitbreiden met de mogelijkheid deel te nemen aan intervisie,' zegt Fabers kantoorgenoot Joyce Snijder (36), eveneens senior arbeidsrechtadvocaat. 'Daarbij zijn er binnen Wijn & Stael meerdere advocaten die zich als gespreksleider van intervisie willen laten opleiden.'

Bij Norton Rose Fulbright in Amster-

'Het scherm dwingt de communicatie'

dam hebben de meeste van de 45 advocaten het afgelopen jaar inhouse intervisiebijeenkomsten bijgewoond. Managing partner Daphne Broerse (44): 'Het ging bijvoorbeeld over *work-life balance*. De advocatuur is een veeleisend beroep. Zo vraagt een cliënt soms een reactie op een advies, net over het weekend heen. Tijdens de intervisie werd besproken hoe je

'Aan iemand uit je intervisiegroep stel je andere vragen dan aan een kantoorgenoot'

je planning zo goed mogelijk kunt aanpassen aan zowel de wens van je cliënt als je eigen behoefte.'

VIDEOVERBINDING

Wegens corona woonden advocaten intervisiebijeenkomsten het afgelopen jaar veelal online bij. De NOvA gaf daartoe in april toestemming, aanvankelijk voor een jaar. Die termijn is inmiddels verlengd tot 1 januari 2022. Na evaluatie van de ervaringen van online intervisie, later dit jaar, beoordeelt de orde of online deelname aan kwaliteitstoetsen ook na corona wordt toegestaan. Jan Willem Bosman (36, Bosman Advocatuur, Deventer) is advocaat op het gebied van strafrecht en fiscaal recht en oprichter van Advocaten-*interview*. Sinds maart 2020 heeft

hij meer dan tien online intervisiebijeenkomsten begeleid. Hij is groot voorstander van intervisie via videoverbinding, al was het alleen al omdat het reistijd en -kosten scheelt. Voor Nederlandse advocaten die in het buitenland verblijven, is online intervisie ook een uitkomst, zegt Bosman.

Bovendien denkt hij dat de kwaliteit van de gesprekken via video beter is dan die van fysieke gesprekken. Geconcentreerd luisteren naar collega's en meedenken, gaat volgens hem juist heel goed op het moment dat advocaten in hun eigen werkkamer zitten en een online gesprek voeren, zonder andere prikkels.

Volgens Annelies Senné heeft online intervisie bewezen een goede oplossing te zijn. Tegelijkertijd ziet ze de beperkingen. 'Het scherm dwingt de communicatie. Als iemand aan het woord is, kun je als begeleider minder subtiel sturen dan tijdens een fysiek gesprek. De flow van een online gesprek is natuurlijk minder en je mist een groot deel van de *body language*.'

Bosman deelt deze ervaring niet. De gezichtsuitdrukkingen van gespreksdeelnemers zegt hij goed te kunnen lezen. Ook uit intonatie en houding haalt Bosman naar eigen zeggen veel informatie.

Een ander nadeel van de online sessies is volgens Senné dat deelnemers zich tussendoor kunnen laten afleiden door hun gewone werk, zoals het sturen van een mailtje. Bijkomend voordeel van fysieke bijeenkomsten, benadrukt ze, is dat advocaten zich helemaal vrij maken. 'Je merkt dat er meer ontspanning is. Advocaten stappen even uit hun gewone werk. Dat zorgt voor een andere *mindset* en een ander soort gesprekken.'

POST-CORONATIJDPERK

Edmond Gevaerts (55) is oprichter van *Intervisiehuis*, met onder meer locaties in Bussum, Amsterdam en Utrecht. Het afgelopen jaar heeft *Intervisiehuis* een stuk of vijftig intervisies georganiseerd voor vakgenoten op het gebied van arbeidsrecht, bestuursrecht, strafrecht, vastgoed-, personen- en familierecht

Groepsgrootte

Volgens de voorschriften van de NOvA mag intervisie in groepen van drie tot tien advocaten plaatsvinden. Gespreksleiders en advocaten verschillen van mening over de ideale groepsgrootte. Annelies Senné begeleidt groepen die bestaan uit gemiddeld zo'n zes tot acht advocaten. 'Een groep moet niet te groot zijn, maar zeker ook niet te klein. Als een van de deelnemers een dilemma inbrengt, hebben sommige deelnemers daar direct een vraag over, andere deelnemers moeten er even over nadenken en haken later aan. Daardoor komt er een natuurlijk ritme in het gesprek.' Jan Willem Bosman vindt vier deelnemers het ideale aantal. 'Alle vier de deelnemers kunnen dan in twee sessies van vier uur alle aandacht krijgen, op een verdiepende manier. Een grotere groep leidt tot verminderde betrokkenheid van deelnemende advocaten. Het beperken van de maximale groepsgrootte tot zes advocaten zou ik zeker toejuichen.'

en contractenrecht. De meeste intervisies vonden digitaal plaats. Idealiter, post-corona, wil Gevaerts deelnemers zelf laten kiezen voor een digitale of fysieke bijeenkomst. Zijn eigen voorkeur gaat uit naar een combinatie. 'Als je elkaar al een keer fysiek hebt meegemaakt, praat je daarna ook weer anders via een videoverbinding.' Zijn vrouw, Pauline Gevaerts (53), is personen- en familierechtadvocaat, gespreksleider bij de vFAS en één van de gespreksleiders van Intervisiehuis. 'Ik ben verrast door de diepgang die via Zoom in korte tijd ontstaat. De bereidheid om met elkaar mee te denken is groot, evenals de openheid waarmee dilemma's worden gedeeld. Ik hoop dat de orde voor een hybride systeem kiest.'

Familierechtadvocaat Koert Boshouwers heeft een voorkeur voor online intervisie. 'Het voordeel is dat je de gezichten van alle gespreksdeelnemers in één oogopslag kunt zien. Als je fysiek bij elkaar zit, zal dat nooit lukken.'

De voorkeur van Daphne Broerse gaat uit naar een combinatie van zowel fysieke als online intervisiebijeenkomsten. 'Live bijeenkomsten zijn het meest ideaal. Tegelijkertijd denk ik dat het goed is een bepaalde mate van flexibiliteit in te bouwen, door een deel via video te doen.'

WINDSTREKEN

De intervisiegroepen verschillen qua samenstelling van elkaar. In sommige groepen zitten advocaten die elkaar niet als directe collega kennen. In andere groepen zitten een of meer kantoorgenoten bij elkaar. De ervaringen met de verschillende groepen lopen uiteen.

Jan Willem Bosman houdt het liefst intervisiebijeenkomsten met advocaten uit alle windstreken. De regionale verschillen zorgen voor verrassende inzichten, zegt hij. Daarbij is het zijn ervaring dat advocaten eerder bereid zijn kwetsbare vragen te delen met advocaten buiten hun eigen netwerk.

Edmond Gevaerts onderschrijft dat. Hij is er niet voor dat partners en

medewerkers van hetzelfde kantoor samen in dezelfde intervisiegroep zitten. 'Tijdens de bijeenkomsten praten ze als gelijkwaardige gesprekspartners met elkaar. Maar de volgende dag is er weer de verhouding baas-medewerker. Een medewerker van een kantoor zal niet snel een gemaakte grote fout op tafel leggen. Terwijl het heel leerzaam kan zijn om fouten te bespreken. Ik ben er een groot pleitbezorger van dat kantoorgenoten niet samen intervisiebijeenkomsten houden.'

Advocaten van Norton Rose Fulbright hielden het afgelopen jaar inhouse intervisiebijeenkomsten, over de hele breedte van het kantoor. Managing partner Daphne Broerse: 'In groepen met stagiairs, medewerkers en partners werd besproken waar advocaten tegenaan zijn gelopen. Ik vond dat een goede exercitie.' De bezwaren die Gevaerts en Bosman hebben tegen intervisiebijeenkomsten in een groep met enkel kantoorgenoten, ervaart Broerse niet. 'Het hoeft geen probleem te zijn. Het heeft ook met de cultuur binnen een kantoor te maken, bij ons is die heel open.' Koert Boshouwers denkt dat intervisie het best werkt met vakgenoten van andere kantoren. 'Advocaten van andere kantoren hebben een andere benaderingswijze, een andere cliëntengroep. Op een heel andere manier ►

Systemisch werk

Er bestaat een veelheid aan gesprekstechnieken die gespreksleiders kunnen toepassen tijdens de intervisiebijeenkomsten. Mayke Smit (53) is jurist en coach, sinds 2016 is ze gespreksleider tijdens intervisiesessies die advocaat-mediators volgen in het kader van hun lidmaatschap van de vFAS. Smit heeft zich gespecialiseerd in systemisch werk. 'Daarbij kijk je niet naar het individu *an sich*, maar naar de onderlinge interactie binnen systemen. Hoe beweegt iemand zich in een bepaalde context en hoe verhouden mensen zich tot elkaar? Een systeem is een groep mensen die om een bepaalde reden bij elkaar zit, zoals advocaten van een advocatenkantoor, of deelnemers aan een intervisiegroep.'

Wat Smit met systemisch werk beoogt, is iemand bewustmaken van de plek die hij geneigd is in te nemen in systemen. 'Dus ook in zijn werk. Die plek is veelal verbonden aan de plek die je in je gezin van herkomst innam. Vandaaruit heb je bepaalde kwaliteiten sterker ontwikkeld dan andere. Die kunnen bepalend zijn voor wat voor werk je bent gaan doen. Datgene wat je minder goed hebt ontwikkeld, kom je vaak tegen in lastige situaties, zoals in conflicten. Dat biedt dan ook weer mogelijkheden om van te leren en kan tijdens intervisie aan de orde komen.' Smit benadrukt dat ze de vertrouwelijkheid en veiligheid in een groep belangrijk vindt. 'Daarvoor kan het belangrijk zijn dat een intervisiegroep meerdere jaren bij elkaar blijft, zodat de deelnemers een band kunnen opbouwen.'

Over systemisch werken binnen mediation schreef Smit het boek *Dynamieken ontrafeld aan de mediationtafel*.

naar dingen kijken, kan juist heel verfrissend zijn.'

Maaïke Faber vindt het prettig dat haar intervisiegroep bestaat uit advocaten van andere kantoren. 'Iedereen heeft een blinde vlek. En ik denk dat je op kantoor een gedeelde blinde vlek hebt. Daar krijg je wat meer zicht op dankzij externe input.'

Volgens Sennef is het de ideale setting als deelnemers van een intervisiegroep geen kantoorgenoten zijn, maar wel gedurende jaren onderdeel uitmaken van dezelfde gespreksgroep. 'Op die manier kan er een vertrouwensband ontstaan en kun je dieper op dilemma's ingaan.' Tegelijkertijd heeft Sennef ook succesvolle intervisiebijeenkomsten meegemaakt met advocaten

Knelpunten die je in de hiërarchie en je persoonlijke functioneren ervaart, kunnen lastiger zijn om met directe collega's te delen.'

IDEEËN

Met name voor het verfijnen van zijn mediationvaardigheden, vindt Boshouwers intervisie waardevol. Ook als het niet verplicht zou zijn, zou hij hier een paar keer per jaar tijd aan willen besteden. 'Voor jezelf, en voor je doorlopende vorming, zou ik het doen.'

Faber sluit zich daarbij aan. 'Het draagt bij aan mijn persoonlijke ontwikkeling. En daarmee indirect aan mij als advocaat.'

Van Zinnicq Bergmann: 'Als het niet verplicht was, zou ik niet zo gauw op het idee zijn gekomen. Maar met de opgedane ervaringen ben ik er best wel positief over. Ik ga graag met mijn tijd mee.' Daphne Broerse ervaart de intervisiebijeenkomsten als verrijkend. 'Normaal gesproken zoek je toch vaak collega's op met een beetje hetzelfde werk en dezelfde belevingswereld. Tijdens intervisie dwars door het kantoor heen kom je op nieuwe ideeën en interessan-

te conclusies uit. Juist in deze crisistijd, waarin mensen veel thuis zitten te werken, is het belangrijk om dit soort gesprekken te blijven houden.' ■

Zie ook 'Een jaar kwaliteitstoetsen, een terugblik' op pagina 78.

'Juist in een tijd waarin mensen veel thuiswerken, is het belangrijk dit soort gesprekken te houden'

van hetzelfde kantoor. 'Juridisch inhoudelijke vragen en vragen over de praktijk, kun je volgens mij prima met kantoorgenoten bespreken.

Tijdens intervisie dwars door het kantoor heen kom je op nieuwe ideeën en interessan-

Intervisiehuis

Intervisiehuis

Nog professioneler met intervisie!

Intervisiehuis biedt:

- intervisies online, op locatie en inhouse
- intervisie per rechtsgebied
- NOvA geregistreerde gespreksleiders

Wij organiseren bijeenkomsten op 6 rechtsgebieden:

ARBEIDSRECHT

BESTUURSRECHT

CONTRACTENRECHT

FAMILIERECHT

STRAFRECHT

VASTGOEDRECHT

Haal met slechts 2 bijeenkomsten op locatie of 4 online-sessies de verplichte 8 punten voor 2021!

Meer info en inschrijven: www.intervisiehuis.nl

vanaf
€ 49,- per
PO-punt!

**FINANCIERING VAN RECHTSZAKEN
EN ARBITRAGEZAKEN**
No Cure No Pay

10 Years

LIESKER
PROCESFINANCIERING

Burgemeester de Manlaan 2 | 4837 BN Breda
+31 (0)76 530 36 00 | www.liesker-procesfinanciering.nl

LIESKER
KARTELSCHADE

Louizalaan 207 | B-1050 Brussels
+32 (0)487 39 10 83 | www.liesker-kartelschade.nl

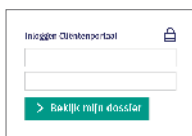
info@liesker.com

Realiseer meer declarabele uren als advocatenkantoor.

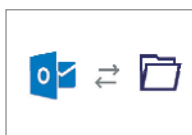
Ontdek de 3 redenen waarom al meer dan 20.000 advocaten & juristen in Europa werken met Kleos:

- **Alles-in-1 software voor uw advocatenkantoor.**
Dossierbeheer, tijdschrijven, facturatie en boekhouding in één.

- **Cliëntenportaal**
Communiqueer sneller met cliënten via het online cliëntenportaal, beveiligd conform NOvA richtlijnen.

- **E-mailintegratie Outlook**
Sla mailcorrespondentie automatisch op in dossiers

Probeer Kleos nu 3 maanden gratis en vrijblijvend.

Ga naar www.wolterskluwer.nl/kleos om uw proefperiode aan te vragen.

IN DE SCHIJNWERPERS

RECHTSZAAL UIT,
KAMER IN

DOOR / FRANCISCA MEBIUS

Drie advocaten hebben een zetel in de Tweede Kamer bemachtigd. Sidney Smeets (D66), Don Ceder (ChristenUnie) en Marieke Koekkoek (Volt) hangen hun toga aan de wilgen om zich volledig op het Kamerlidmaatschap te storten.

‘Mijn ervaring is mijn kracht’

Naam: Sidney Smeets (45)
Advocaat bij Spong Advocaten
in Amsterdam
Politieke partij: D66

‘Ik wil wetgeving induiken’

Naam: Don Ceder (31)
Sociaal advocaat bij
Ceder Advocatuur
Politieke partij: ChristenUnie

‘Dubbel gevoel’

Naam: Marieke Koekkoek (31)
Advocaat bij Fieldfisher
in Amsterdam
Politieke partij: Volt

‘**P**olitiek en overheid moeten weer naast in plaats van tegenover mensen komen te staan. Ik heb veel zin om met de inhoud aan de slag te gaan, maar ook om mijn nieuwe collega's te ontmoeten en me het politieke handwerk eigen te maken. Mijn ervaring uit de praktijk is mijn kracht. Onder andere als het gaat om het maken van goede wetgeving. Om de kwaliteit van wetsvoorstellen te kunnen beoordelen, moet je weten waar wetgeving aan moet voldoen. Die juridische kennis breng ik in. Ik wil mij niet alleen begeven op de vierkante kilometer van het Binnenhof. Integendeel, ik ga als eerste een reeks (digitale) werkbezoeken inplannen. Ik wil ervoor waken dat ik straks opgeslokt word door de werkzaamheden in de Tweede Kamer, terwijl de ervaringen en zorgen uit de praktijk juist zo belangrijk zijn. Mijn prioriteit voor de komende vier jaar is om het vertrouwen tussen overheid en bewoners te herstellen. Het versterken van de rechtsstaat is daarbij een cruciaal onderdeel. Investeren in de sociale advocatuur hoort hierbij.’

‘**D**e verkiezingsuitslag laat zien dat onderlinge verschillen groter worden. Rijk en oud, stad en platteland en jong en oud lijken steeds meer naast elkaar te leven. Daar ligt een urgente opgave voor de politiek. Ik hoop daar een inhoudelijke en constructieve bijdrage aan te leveren. Ik wil mijn controlerende taak serieus nemen en wetgeving induiken. Versterking van de democratische rechtsstaat is voor mij een belangrijke thema. Daarbij ben ik vooral gericht op de rol van de overheid en hoe zij zich dienstbaar naar haar burgers kan opstellen. De ChristenUnie vindt dat de toegang tot rechtshulp laagdrempelig moet zijn en blijven. Veel advocaten weten dat de huidige praktijk vaak anders is. In veel zaken is het ondanks alle goede bedoelingen gewoon niet meer te doen. Er moet daarom extra geld naar rechtsbijstand, zodat zij die hun recht willen halen dat ook kunnen. Sociaal advocaten moeten voldoende ruimte, tijd en middelen krijgen om hun werk goed te doen.’

‘**I**k ga met voorkeurstemmen de Kamer in. Dat geeft een dubbel gevoel, maar ik heb veel zin om aan de slag te gaan. Volt wil een sterkere democratische rechtsstaat in Nederland en Europa. In Nederland gaat dat met name om verbetering van de toegang tot het recht. Daarbij willen we dat discriminatie en andere vormen van uitsluiting sneller worden herkend en erkend door gericht rechters en ambtenaren hierop te trainen. Andere speerpunten zijn een meer humaan vluchtelingenbeleid en het uitgangspunt dat diversiteit een kracht is. Volt neemt duidelijk stelling tegen racisme en discriminatie. Europese samenwerking is belangrijk. Europese landen staan voor dezelfde uitdagingen, zoals het bestrijden van de klimaatcrisis, wegnemen van sociale ongelijkheid en garanderen van goed onderwijs. We kunnen leren van andere landen. Daarbij staan we sterker als Europa tegenover andere wereldmachten wanneer we samenwerken. Ik voel mij veiliger in een sterk Nederland in een sterk Europa, waarbij we sneller grote problemen kunnen aanpakken.’

DOOR / FRANCISCA MEBIUS

DERDENREKENING ONMISBAAR OF OVERBODIG?

Het vraagt het nodige geld
en moeite en levert per saldo
weinig op. De derdenrekening
raakt verder uit de gratie.
'Er zijn goede alternatieven.'

Geld uit een boedel-scheiding waarvan nog niet vaststaat aan welke ex-echtgenoot het toebehoort of geld uit een faillissement wanneer er nog geen faillissementsrekening is geopend. Twee klassieke voorbeelden van geldstromen die via de derdenrekening (of derdengeldenrekening) van de advocaat kunnen lopen. Het houden van derdengelden voor een cliënt was vroeger heel gebruikelijk.

Het was een service die advocaten vanzelfsprekend aan hun cliënt verleenden. Die vanzelfsprekendheid is verleden tijd. Rondvraag leert dat steeds meer kantoren kiezen voor het opheffen van de stichting derdengelden.

De grote fraudezaak rondom Frank Oranje, de voormalig notaris en bestuursvoorzitter van Pels Rijk-

ken, vestigde weer de aandacht op de risico's die gepaard kunnen gaan met het beheer van andermans geld. Als zogeheten *escrow-agent* sluisde Oranje jarenlang miljoenen van cliënten weg. Kort nadat het naar hem lopende strafrechtelijk onderzoek bij het kantoor bekend werd, pleegde hij zelfmoord. De Haagse orde van advocaten heeft inmiddels een driekoppige commissie aangesteld die onderzoekt hoe en waar het misging.

Vooralsnog blijft het gissen naar de motieven van Oranje. Mogelijk maakte de gelegenheid de dief.

De derdengeldenregeling stamt uit 1999 en is opgenomen in afdeling 6.5 van de Verordening op de advocatuur (Voda). Tot 1 januari 2017 was het hebben van een derdengeldenrekening in combinatie met een stichting derdengelden voor het beheer verplicht.

Maar populair is de derdenrekening nooit geweest bij advocaten. Al in 2006 bleek uit een WODC-rapport dat vooral notarissen en gerechtsdeurwaarders veel derdengelden beheren. Ook toen al werd er binnen de advocatuur geklaagd over de administratieve belasting en de extra kosten. In 2016 werkte maar twee derde van alle advocaten met derdengelden. De NOvA besloot daarom de regelgeving aan te passen. Advocaten die niet met derdengelden

werken, hoeven sindsdien niet langer aansluiting te zoeken bij een speciale stichting. Advocaten die geen stichting derdengelden hebben, moeten dit schriftelijk aan de deken meedelen. Mocht er nadien toch zo'n stichting komen, dan moet ook dat bij de deken worden gemeld.

SERVICE

Actuele cijfers over het werken met derdengelden zijn niet voorhanden. De Overijsselse deken Carl Luttikhuis (55) krijgt sinds de nieuwe regeling van kracht is naar eigen zeggen steeds vaker meldingen van kantoren dat ze geen stichting derdengelden meer hebben. 'Dat vind ik alleen maar prettig. Vroeger had je gewoon

een derdengeldenrekening. Die beheerde je en alles wat van een derde kwam, stalde je daar op. Inmiddels zijn we in een ander tijdperk beland en vinden we dat advocaten zich niet te veel bezig moeten houden met zaken die niets met de advocatuur te maken hebben. Voor het beheren van gelden hebben we banken.'

Luttikhuis denkt dat de meeste advocaten zonder een derdengeldenrekening kunnen. Ook het kantoor waar hij partner (ondernemings- en faillissementsrecht) is, TLC Advocaten in Enschede, heeft geen derdengeldenrekening meer. 'Dat heeft tot nu toe nog geen enkel probleem opgeleverd. Je legt gewoon aan je cliënt uit dat je die gelden niet beheert en dus die service niet biedt.'

Henri Bentfort van Valkenburg, partner ondernemingsrecht en insolventierecht bij DVDW, denkt daar anders over. 'Er wordt bij ons op kantoor regelmatig gebruik van gemaakt. Ik ben bestuurder van de stichting derdengelden. In de praktijk, die bij ons op kantoor wordt gevoerd kunnen we niet zonder

en dat zou ik ook niet willen. Het is goed dat er een aparte geldstroom is voor het geld van derden. Doordat het afgezonderd op een aparte rekening van de stichting staat, zal er in de advocatuur minder snel de neiging zijn om dat geld zagezegt te lenen. Bij deurwaarders is dat anders en gaat het soms goed fout. DVDW hanteert een kantoorhandboek dat beschrijft wat advocaten wel en niet kunnen doen via een derdenrekening. 'De essentie is dat de stichting derdengelden een kleine rol heeft.

'Bij een ruzie is het voor het rechtsverkeer ontzettend van belang'

Carl Luttikhuis

Die rol beperkt zich er toe dat advocaten van kantoor instructie geven om een bedrag over te maken vanuit de derdenrekening. Onze boekhoudafdeling voert deze in. Vervolgens krijg ik een melding, kijk of de regels worden gevolgd en voer de betaling uit. Pas als mijn medebestuurder de betaling ook heeft gecontroleerd en op de betaalknop heeft gedrukt, wordt er betaald. Een verdergaande rol hebben we niet. Een *escrow*-overeenkomst, waar de stichting partij bij is, bijvoorbeeld gaat verder. Daar ben ik persoonlijk geen voorstander van. Het brengt ook risico's mee, dus ik ontmoedig het bij mij op kantoor.' Volgens Bentfort is het belangrijk om het als gebruiker van de derdenrekening zo simpel mogelijk te houden. 'Het zou goed zijn als de Voda een toelichting krijgt met uitleg van de regels. Ik zou aanbevelen dat er blijkt dat in beginsel een stichting een niet verdergaande rol heeft dan het kortstondig bewaren van de gelden.'

MENSENWERK

Anki Spronk, zelfstandig familie-rechtadvocaat in Utrecht, besloot bij het openen van haar nieuwe kantoor begin dit jaar geen stichting derdengelden op te richten, omdat ze daar bij haar vorige kantoor nooit gebruik van maakte. 'Mensen betalen alimentatie rechtstreeks aan elkaar en ►

Tweede handtekening

Om misbruik van derdenrekeningen te voorkomen, geldt voor advocaten een tweedehandtekeningvereiste. Artikel 6.22 lid 8 schrijft voor dat de stichting derdengelden in en buiten rechte vertegenwoordigd wordt door twee bestuursleden, van wie ten minste een advocaat. Veel advocaten vinden dat te omslachtig, bleek uit het WODC-onderzoek van 2006. Bentfort ziet het bezwaar niet. 'Bij ons werkt het systeem perfect. Het is een duidelijke drempel om misbruik en vergissingen tegen te gaan.' Ook Van Mierlo heeft er geen moeite mee. 'Het is een goede drempel. Er kunnen mensen in de verleiding komen om misbruik te maken en dat moet je zo goed mogelijk waarborgen.' 'Dat er mensen met lange vingers zijn, weten we,' zegt Timmer. 'Dat zal altijd zo zijn. Je moet redelijke maatregelen nemen om het die figuren zo moeilijk mogelijk te maken en voldoende controlemechanismen inbouwen. De tweede handtekening is daar een voorbeeld van.'

afrekeningen van echtscheidingen laat ik via derdenrekeningen van de notaris lopen. Vroeger hadden met name vrouwelijke cliënten nog wel vragen over geldstromen en geldzaken. Tegenwoordig kunnen ook zij hun financiën goed overzien. Ze regelen het zelf, is mijn ervaring. Mocht ik in de toekomst toch een keer een

caten voor veel extra niet-declarabele uren zorgen.'

Deken Luttikhuis windt er geen doekjes om: van hem mag de derdenrekening worden geschrapt. 'Wanneer de derdengeldenrekening wordt afgeschaft en slechts in een paar uitzonderlijke gevallen mag worden gebruikt, levert dat voor advocaten duidelijkheid op. En daarbij zijn er minder administratieve lasten en kosten.'

Advocaten zijn al gauw

duizend euro per jaar kwijt aan het in stand houden van de stichting derdengelden. Daarbij dreigt negatieve rente, zoals bij de Rabobank sinds 1 juli vorig jaar. De beheerder van de rekening moet vanaf die datum een half procent rente betalen over het tegoed.

Ook aan het zijn van *escrow* (zekerheid bieden via je derdengelden) moet volgens Luttikhuis paal en perk worden gesteld. Wanneer een advocaat de noodzaak ervan aan kan tonen, mag het volgens de Voda. 'Maar ik ben er geen voorstander van. Daar hebben we de bankgarantie of de notaris voor. Het is iets waar advocaten zich niet aan moeten wagen. Dat maakt hen kwetsbaar.'

Toon van Mierlo (63), hoogleraar aan de Erasmus Universiteit en Universiteit van Groningen en advocaat bij Habraken Rutten in Rotterdam, vindt

'Als mensen kwaad willen dan doen ze dat toch wel'

derdenrekening nodig hebben, dan bel ik een bevriende notaris.'

Het kantoor van ondernemingsrechtadvocaat Ellen Timmer, Pellicaan Advocaten in Rotterdam en Amsterdam, heeft wel een stichting derdengelden. Maar zelf maakt ze er geen gebruik meer van. 'Ik vind het ingewikkeld. Het levert bureaucratie op. Je moet een betalingsopdracht hebben van partijen, dat vervolgens aan het bestuur van de stichting derdengelden uitleggen en laten vastleggen. Ik laat de proceskostenveroordeling altijd rechtstreeks afhandelen. Als je derdengelden onder je hebt, moet je heel strikt hebben afgesproken wat er mee moet gebeuren. 'Bij een geschil tussen partijen waarbij onenigheid ontstaat over al dan niet uitbetaling door de stichting derdengelden, kunnen er problemen komen. Zo'n ruzie kan voor de advo-

Ellen Timmer

het vanuit vermogensrechtelijke optiek een slechte zaak als het gebruik van de derdengeldenrekening wordt ingeperkt of zelfs afgeschaft. Toen hij partner was bij NautaDutilh was hij nauw betrokken bij de stichting derdengelden van het kantoor.

'De stichting vervult een belangrijke functie in de praktijk. Een functie die inherent is aan de bijzondere positie die je als advocaat hebt. Dan moet je ook de faciliteiten bieden. Voor cliënten is het een absolute zekerheid. Daarnaast is het voor het rechtsverkeer bij een ruzie ontzettend van belang. Juristen moeten denken in worstcasescenario's. Dan kun je bepaald geld beter veiligstellen, wachten tot er een vonnis of schikking is en je weet aan wie het geld toebehoort. Het blijft mensenwerk, maar de regels werken goed zolang je je eraan houdt.'

TOEZICHT

Het toezicht op derdengelden ligt voor de advocatuur bij de deken. Bij de jaarlijkse reguliere kantoorbezoeken is ook de derdenrekening onderwerp van gesprek. Daarnaast wordt specifiek onderzoek gedaan wanneer er signalen of meldingen zijn van oneigenlijk gebruik van de derdengeldenrekening. Dat kan resulteren in een dekenklacht. Een blik op de tuchtrechtspraak van de laatste jaren leert dat oneigenlijk gebruik van derdengelden niet vaak voorkomt, maar wel hardnekkig is. Vorig jaar kwamen er dertien zaken die verband hielden met derdengelden voor de tuchtrechter. In vijf

gevallen leidde dat tot een berisping, in vier gevallen tot een waarschuwing en in drie gevallen tot een schorsing. In 2019 gingen zeven zaken bij de Raden en Hoven van Discipline over het gebruik van de derdengeldenrekening. Het leverde een schraping, een schorsing, een berisping en drie waarschuwingen op. In 2018 ging het om acht zaken in totaal, waarvan drie advocaten werden geschorst, één geschrapt en drie een berisping kregen.

In Overijssel zijn het afgelopen jaar vijf dossiers geweest waarin derdengelden specifiek zijn onderzocht op basis van een klacht of signaal. Dat leidde in drie gevallen tot een dekenbezwaar. Luttikhuis: 'Dat is best veel en dat komt mede omdat ik me gesteund voel door de tuchtrechter. Die is van het belang om op een juiste wijze met de derdengeldenrekening om te gaan doordrongen. De Raad van Discipline heeft onlangs nog een door mij ingediende dekenklacht tegen een advocaat gegrond verklaard omdat hij zonder doel te lang derdengelden onder zich had. Daar ging het om een soort zekerheidstelling onder een huurcontract. Dat is niet de bedoeling.'

Volgens Luttikhuis is het goed dat het toezicht bij de deken ligt en niet

bij een overheidsinstantie zoals bij de notarissen en gerechtsdeurwaarders het geval is. Bij die beroepsgroepen houdt het Bureau Financieel Toezicht (BFT) een oogje in het zeil. De reden ligt volgens Luttikhuis in de vertrouwelijkheid en de bijzondere positie van de advocaat in de rechtsstaat. 'Je wilt liever niet dat advocaten overheidsinstanties over de vloer krijgen waar ook moet worden geprocedeerd tegen diezelfde overheid. Anderzijds geeft het ons als toezichthouders een verantwoordelijkheid. We worden er op aangesproken als we het niet op orde hebben.'

Het bewust verduisteren of het bewust onzichtbaar maken van gelden zoals bij Pels Rijcken is gebeurd, is Luttikhuis 'gelukkig' nooit tegengekomen. 'Het gaat in de meeste gevallen om onkunde en slordigheden. Maar die dus wel echt consequenties kunnen hebben en tuchtrechtelijk verwijtbaar zijn.'

Uit zijn geheugen diept Luttikhuis zo'n geval op. 'Ik was eens op kantoorbezoek bij een advocaat sociaal zekerheidsrecht. Hij trad op voor iemand die benadeeld was door een gemeente. De cliënt had huur- en energieschulden. De advocaat had de uitkering van de cliënt vervolgens op de derdengeldenrekening laten storten. Hij was bang dat het anders opging aan andere dingen en zijn cliënt uit huis zou worden gezet. Hij besloot de achterstallige betalingen te voldoen voor de cliënt. Dat is bankieren. Dat is nobel bedoeld, maar kan echt niet.' Het komt ook voor dat advocaten tijdelijk geld stallen op derdengeldenrekening om te voorkomen dat er beslag wordt gelegd. 'Ook daar is de stichting niet voor bedoeld.'

Henri Bentfort van Valkenburg

Bentfort van DVDW noemt het logisch dat een tuchtrechter straft als een advocaat 'met zijn tengels aan derdengelden komt. De maatschappij moet er op kunnen vertrouwen dat het goed gaat'. Hij raadt aan om vanaf een bepaald bedrag op de derdengeldenrekening een accountant in te schakelen. 'Om misbruik en slordigheden tegen te gaan. Als je per ongeluk een 0 te veel invult in een

'Voor het beheren van gelden hebben we banken'

bankoverschrijving en je komt daar twee jaar later achter dan heb je wel een probleem.'

Extra toezicht is volgens Timmer niet nodig. 'Zolang de derdengelden gebaseerd zijn op een regeling tussen betrokken partijen. Uiteindelijk hebben mensen hun eigen verantwoordelijkheid en je mag van partijen ook alertheid verwachten. Het gaat om hun geld, dus ze weten de gang naar de deken of tuchtrechter wel te vinden als er onvolkomenheden zijn.' Luttikhuis liep vijf jaar geleden tijdens een kantoorbezoek aan tegen een advocaat die allebei de bestuurdersbankpasjes in zijn bureaula had liggen. 'Dus als mensen kwaad willen dan doen ze dat toch wel. Met voorlichting hebben we het inzicht daarover proberen te veranderen. Dat is volgens mij aardig gelukt, maar controle en toezicht blijven nodig.' ■

Anki Spronk

HOGERE STRAFFEN VOOR AANVALLERS ZOETERMEERSE ADVOCAAT

Het gerechtshof in Den Haag heeft twee Amsterdamse mannen veroordeeld tot hogere straffen voor hun rol bij een moordaanslag op een Zoetermeerse advocaat in 2017. Een 24-jarige verdachte heeft negen jaar en tien maanden cel gekregen, een 23-jarige verdachte negen jaar.

De beide mannen namen een klus uit het criminele milieu aan om de advocaat te verminken en brachten een onbekend gebleven aanvaller naar Zoetermeer. De vrouw werd in haar gezicht gestoken. Ze overleefde de aanslag, maar stopte haar praktijk. Het hof houdt er 'in sterk verzwarende zin' rekening mee dat het slachtoffer is aangevallen in haar hoedanigheid als advocaat.

RECHTSSTAAT

'Voor een goed functionerende rechtsstaat is het van groot belang dat advocaten hun werk in vrijheid kunnen doen,' schrijft het hof in het arrest. 'Een langdurige vrijheidsbeneming ligt in de rede voor degenen die niet terugdeinzen voor het plegen van een aanval op een togadrager.' De rechtbank had in eerste aanleg ook al meegewogen dat het slachtoffer een advocaat was. Dat leidde eerder tot respectievelijk acht jaar en drie maanden en acht jaar cel. Het gerechtshof meent dat in die strafmaat nog onvoldoende was verdisconteerd dat een advocaat is aangevallen. Daarom verzwart het hof de straffen met een jaar en meer. Tijdens de hogerberoepszitting begin februari had het Openbaar Ministerie al hogere straffen gevraagd, van twaalf en tien jaar. De advocaat-generaal

betitelde de aanval op de Zoetermeerse advocaat als een 'aanslag op de rechtsstaat'. 'Helaas is dit soort geweld tegen de beroepsgroep geen uitzondering meer,' zei de aanklager, met een verwijzing naar de aanslag op de Amsterdamse advocaat Derk Wiersum in 2019.

ECHTSCHIEDING

De advocaat werd in september 2017 in haar Zoetermeerse kantoor aangevallen door een jonge man, met wie een dag eerder een afspraak was gemaakt in verband met een echtscheiding. De potentiële cliënt stak tijdens het gesprek onverhoeds met een stanleymes in op hoofd, gezicht en arm van de advocaat. Ze werd met snijwonden en hevig bloedend per ambulance naar het ziekenhuis gebracht. De aanvaller wist te ontkomen en is tot dusver niet opgespoord. Het gerechtshof vindt bewezen dat de 24-jarige en 23-jarige Amsterdamers zich schuldig hebben gemaakt aan het medeplegen van een poging tot moord. Volgens de rechters hebben beide verdachten zich gedragen als 'huurlingen'. Tijdens de hogerberoepszitting begin februari verklaarde de advocaat dat ze na het incident wegens angsten met haar praktijk moest stoppen. 'Er gaat geen dag voorbij zonder *flashbacks* en pijnlijke herinneringen,' vertelde ze.

HULPTROEPEN RECHTSPRAAK

De Rechtspraak heeft zogenaamde inloopkamers in het leven geroepen om achterstanden weg te werken. De inloopkamers worden bemand door vier teams die tot 2023 in het hele land bijspringen.

De verschillende rechtbanken en gerechtshoven kampen al jarenlang met achterstanden, die door de coronacrisis nog eens extra zijn opgelopen. De inloopteams krijgen de opdracht om zaken af te handelen die tot dusver op de plank zijn blijven liggen. De Rechtspraak gaat vooralsnog van start met vier teams bij de rechtbanken Gelderland, Limburg, Midden-Nederland, Oost-Brabant, Rotterdam en Den Haag. Daar gaat het om bestuursrecht, familierecht en civiele zaken. Voor de gerechtshoven Arnhem-Leeuwarden en Den Bosch gaan ze civiele zaken doen. In de meeste zaken merken partijen niet dat de inloopkamer hun zaak behandelt, aldus de Rechtspraak. Een uitzondering daarop zijn de alimentatiezaken, waarbij ook de zittingen door het inloopteam plaatsvinden. Die zijn online. Doordat de inloopkamers zich toespitsen op een zaakstroom kunnen er meer zaken met minder mensen afgehandeld worden, stelt de Rechtspraak. De inloopteams bestaan uit rechters en (staf)juristen uit verschillende gerechten, met extra ondersteuning van juridisch medewerkers. Eerder riep de Rechtspraak al de hulp in van gepensioneerde rechters in de strijd tegen de achterstanden. Rechtersvakbond NVvR waarschuwt voor hoge verwachtingen. De NVvR betwijfelt of de voorgespiegelde efficiencyvoordelen wel zo groot zijn en vreest dat het inzetten van ervaren rechters ten koste gaat van de wachttijden bij de gerechten die deze rechters leveren. De NVvR zegt te vrezen dat het bij dit project vooral gaat om het anders verdelen van de schaarste.

SPECIALISTEN IN KORT GEDING TEGEN RECHTSpraak OM LENGTE PROCESSTUKKEN

Een groep advocaten tracht via de rechter invoering van het nieuwe procesreglement bij de gerechtshoven te blokkeren. De advocaten maken bezwaar tegen de limiet die vanaf 1 april geldt voor processtukken in civiele zaken.

Ondanks felle bezwaren vanuit de advocatuur publiceerde de Rechtspraak in maart het nieuwe procesreglement zoals dat op 1 april van kracht wordt bij de hoven. Volgens het Landelijk Overleg Vakinhoud Civiel Hoven (LOVCH) volstaat de omvang van 25 pagina's in veruit de meeste procedures, waarbij de lettergrootte minimaal 11 punten moet zijn. De NOVA liet onmiddellijk weten onttremd te zijn en de praktische maatregel nauwgezet en kritisch te zullen volgen. In de weken daarvoor had algemeen deken Frans Knüppe vergeefs geprobeerd het LOVCH tot ander inzicht te brengen en invoering van de limiet in ieder geval uit te stellen tot nut en noodzaak grondig zijn onderzocht.

Een aantal advocaten, onder wie Wouter Pors van de Vereniging Intellectuele Eigendom Proces Advocaten (VIEPA), besloot om die reden tot juridische stappen. Pors: 'Het overleg tussen de landelijk deken en het LOVCH is vastgelopen. Verder overleg lijkt geen zin meer te hebben.' Pors, hoofd van de IE-sectie bij Bird & Bird, sommeerde de LOVCH uiterlijk 31 maart te bevestigen dat de omstrede bepalingen zouden worden ingetrokken.

Toen daar geen reactie op kwam, dagvaardde hij de Nederlandse staat in kort geding, samen met twintig andere advocaten. Op het moment dat dit blad naar de drukker ging, was de datum voor het kort geding nog niet bekend.

ONRECHTMATIG

In de dagvaarding (die ruim dertig pagina's telt) wordt van de staat geëist dat de limitering van processtukken definitief van tafel gaat of op zijn minst wordt opgeschort met het oog op een bodemprocedure. Volgens de eisers is de limitering onrechtmatig. 'De Rechtspraak heeft niet de bevoegdheid om een dergelijke beperking op te leggen,' aldus Pors. Pors en de zijnen stellen daarnaast dat beperking van de omvang van processtukken in hoger beroep hen op een ongerechtvaardigde en onrechtmatige manier belemmert in het procederen in hoger beroep. Pors: 'In mijn eigen rechtsgebied, het intellectuele eigendom, zijn zaken over het algemeen complex, waardoor de processtukken noodgedwongen redelijk lang zijn.'

De advocaten wijzen er in de dagvaarding op dat hun cliënten door de maatregel worden belemmerd in hun toegang tot de rechter. Dat kan er toe

leiden dat internationale bedrijven hun geschillen niet meer voorleggen aan de Nederlandse rechter, waar schuwen ze. 'Als deze rechtzoekenden immers van mening zijn dat hun geschil door een bevoegde rechter in een ander land wel op de juiste wijze en in de juiste omvang beoordeeld kan worden, zullen zij daar de voorkeur aan kunnen geven. Dat is bijvoorbeeld in octrooizaken zeker geen denkbeeldig risico. Dat leidt tot directe schade voor de advocaten, die dan immers in de betreffende zaak niet meer bij de Nederlandse rechter kunnen procederen.'

RAADSHEREN

In een ingezonden opiniebijdrage verderop in dit blad lichten vier raads heren toe waarom de beperking van de omvang van processtukken in hun ogen gerechtvaardigd is. Hun grootste zorg is dat de toenemende omvang van de processtukken een negatieve invloed heeft op de planning en kwaliteit van de behandeling van zaken, stellen ze. 'Door de nodeloze extra tijd die te omvangrijke processtukken vragen, blijven andere zaken liggen.'

Zie ook de opiniebijdrage op pagina 50 en het bericht van de NOVA op pagina 79.

HET KAN WEL LEUKER

DOOR / ERIK JAN BOLSIUS BEELD / MARTIJN GIJSBERTSEN

Plezier, vrijheid, ‘het anders doen’, waren elf jaar geleden de reden om Atlas Tax Lawyers te starten. Is dat het verschil met hun concurrenten?

‘Dit werk kan leuker, en inhoudelijk net zo goed,’ verklaart fiscalist Roelof Gerritsen (45) zijn reden om in 2010 met een paar partners een eigen kantoor te beginnen. Leuker dan de *Big Four* in de accountancy, waar velen eerder werkten, en leuker dan op de Zuidas. Al herbergt het kantoor slechts twee advocaten, een groot deel van het werk van Atlas Tax Lawyers is juridisch.

Op kantoor komt Gerritsen in coronatijden nauwelijks, hij geeft ruimte aan ‘de jonkies’ die met een app een werkplek kunnen reserveren in een van de twee panden met uitzicht op het Amsterdamse Rijksmuseum. Zelf belt hij in vanaf zijn huisje op de Veluwe. Hij vertelt dat Atlas veel samenwerkt met boetiekkantoren in de advocatuur die geen fiscalisten hebben. ‘We verrichten vooral fiscaal advieswerk, we zijn *tax-only*, dus we concurreren niet op juridische expertise. We staan wel ingeschreven bij de orde, maar in dit vak mag

je tot aan de Hoge Raad procederen zonder advocaat te zijn.’ Dat hun advieswerk grotendeels juridisch is, blijkt uit het Vaktechnisch Overleg die middag. Ruim dertig collega’s krijgen via Teams een anderhalf uur durend college over verrekening van bronbelasting en het voorkomen van dubbele belasting in verdragen. Een extern expert licht dit toe, gaat in op gedetailleerde vragen en begeleidt de discussies. Hij verwijst veelvuldig naar arresten van de Hoge Raad, andere rechterlijke uitspraken en internationale verdragen. Onafhankelijkheid en plezier als drijfveer, medeoprichter Gerritsen benadrukt hoe belangrijk dat is. ‘We leveren niet zozeer iets anders, maar we doen het wel anders. Berenschot onderzoekt jaarlijks onze medewerkerstevredenheid en daar komt uit dat het leuk is om bij Atlas te werken. Medewerkers voelen zich vrij, kunnen zich ontwikkelen in hun vak. Je mag overal over meepraten,

het teamgevoel is onderscheidend.’ Gerritsen voegt eraan toe dat er bijna geen verloop is richting concurrenten. Kantoordirecteur Dennis Ruzius (43) geeft later die dag meer specifiek aan dat het kantoor hard groeit, in 2020 kwamen er achttien nieuwe medewerkers bij en gingen er vijf weg. Ze waken ervoor niet te groot te worden, de teller staat op 65. Net voor de coronacrisis dreigde een tekort aan werkplekken. ‘We willen liever niet naar de Zuidas, we zijn heel blij zijn met onze huidige locatie. Gelukkig kwam aan de overkant extra kantooruimte vrij.’ Ruzius is al bezig met een ‘na-corona’-feest voor klanten en medewerkers, zodat het lustrum alsnog gevierd kan worden. Hij roemt de vrijdagmiddagborrels in de keuken van het pand, waar een barretje wordt gebouwd, en de aangrenzende tuin.

GOED BELASTINGPLICHTIGE

Elke fiscalist krijgt regelmatig vragen over de ethische kant van zijn vak. Helpen ze bedrijven belasting ontduiken? Gerritsen: ‘Alleen een bv’tje oprichten werkt niet meer, die discussie kan ik met iedereen voeren. Negentig procent van de klanten wil dat helemaal niet. Ze willen binnen de regels een goed belastingplichtige zijn. Die regels zijn zo zwaar

Atlas Tax Lawyers

Wie: 65 fiscalisten, advocaten & staf.

Hoe: Tax experts, fiscaal en juridisch advies.

Waar: Amsterdam.

‘Wij hebben belang bij een goede relatie met de Belastingdienst’

aangescherpt, het werkt niet meer. De Nederlandse fiscalist is veelal een typische polderaar, er wordt relatief weinig geprocedeerd en er is een belang bij een goede relatie met de Belastingdienst. Als ze ons kennen als kantoor dat met boefjes aankomt, benadelen we daar ook andere klanten mee.’

Ook de jongere collega's Yves Cattel (32) en Christiaan Herman de Groot (28) moeten zich regelmatig verdedigen. Cattel woont deels in Maastricht, hij doet het vaktechnisch overleg en dit gesprek vanuit de trein: ‘Nederland is al lang geen belastingparadijs meer. In Europa zijn veel maatregelen genomen tegen belastingontwijking, ook vanuit de OESO. Cliënten willen dat ook niet. Die willen van tevoren weten waar ze aan toe zijn, we zijn veel meer bezig met het voorspellen van de financiële risico's dan met gaten in de wet zoeken.’ Herman de Groot zit als een van de weinige collega's vaak op kantoor, omdat werken aan de keukentafel met zijn huisgenoot, die advocaat is, niet heel efficiënt bleek. ‘Mijn werk

verschilt niet van een advocaat die met dit soort zaken bezig is. Als ik het goed doe, heb ik de klant voorgelicht over de fiscale risico's als hij zich in een overname inkoopt via een managementparticipatie.’

De jonge fiscalist somt op wat hem nog meer plezier in zijn werk geeft. ‘Er is hier vrijwel geen hiërarchie, ik wilde geen klein radertje zijn in een groot bedrijf. Maar ook de borrels en gezellige lunches aan een lange tafel maken het leuk.’ Cattel is fiscalist in het corporate team, hij komt van een groter kantoor, en vertelt dat de inhoudelijke kant van zijn werk bij het kleinere Atlas niet minder is. ‘Het werk is even uitdagend en internationaal. Ik doceer ook aan de universiteit en dan vertel ik eenvoudig wat ik doe. Ik adviseer bedrijven over hun fiscale positie, met name bedrijven van buiten Europa die in Nederland willen ondernemen. Dit werk heeft een academische prikkel, er zit wetgeving in, parlementaire geschiedenis, politiek, je schrijft stukken; die diepgang maakt het in mijn ogen mooi.’ Cattel waardeert

de vrijheid die hij krijgt, zowel als docent als bij zijn wens naar het buitenland te gaan. ‘Zonder corona zou ik nu een halfjaar in Singapore zitten bij een kantoor uit ons internationale netwerk.’

Om de ontwikkeling van alle medewerkers te waarborgen, is advocaat en fiscalist Masoumeh Kangarani (36) bezig met het opzetten van een Atlas Academy. ‘Het is leuk om te mogen bijdragen aan de ontwikkeling van Atlas. We doen al veel aan vakinhoudelijke trainingen, maar daarnaast heb je advies- en communicatievaardigheden nodig. Je advies is alleen effectief als je beschikt over de juiste *mindset* en gedrag waarmee je laat zien dat je echt inleeft in de cliënt. Het vak van iedere jurist is leuk omdat je adviseur bent en naast je cliënt staat. De rol van fiscalist is extra leuk omdat fiscaal recht dynamisch is, de wetgeving verandert continu, waardoor je steeds inhoudelijk bijleert. Je fiscale advies heeft altijd een link met de business, of het nou grote bedrijven zijn of juist mooie *start-ups*.’

EEN INTERVIEW IS GEEN PLEIDOOI OMGAAN MET MEDIA

DOOR / NATHALIE DE GRAAF

Een spraakmakende zaak? Imagoschade? Advocaten krijgen regelmatig te maken met de media. Hoe kom je zowel inhoudelijk als qua presentatie goed over? 'Spoken in de rechtszaal is heel anders dan het geven van een interview.'

Als ik geïnterviewd word voor televisie en ik ben niet tevreden over mijn eigen antwoord dan steek ik mijn hand op,' vertelt Carel Erasmus van Advocaten van Oranje. 'Dit wil ik graag anders doen, zeg ik dan. Het trucje is dat je dat midden in je antwoord moet zeggen en niet achteraf. Tijdens het editen is je eerdere antwoord dan namelijk niet meer bruikbaar.' Ook Ingrid Vledder, familierecht-advocate bij Reach Advocaten, heeft zo haar manier gevonden om met de media om te gaan. 'Ik bereid me altijd heel goed voor,' zegt ze.

'Voordat ik een interview inga, weet ik precies wat ik wil zeggen. De kunst is wel om het niet gekunsteld over te laten komen.'

Omgaan met de media: het is een vak apart. Niet alleen wil je als advocaat inhoudelijk goed overkomen, maar je wilt ook overtuigend zijn. Deskundig. En wat te doen als het kantoor negatief in het nieuws komt?

Mediatrainers van DERAAD Trainingen, Marianne de Raad, specialist in presentatie en effectieve communicatie en journalist Robert Heukels worden regelmatig door advocatenkantoren gevraagd voor een

training. Hun programma blijkt een eyeopener. 'Wij worden doorgaans ingeschakeld als advocaten spraakmakende zaken hebben die door de media zijn opgepikt of als er sprake is van imagoschade van kantoor,' zegt Marianne de Raad. 'In het laatste geval is de vraag hoe de schade zo goed mogelijk hersteld dan wel beperkt kan worden. In het eerste geval, bij spraakmakende zaken, ligt de focus op het geven van interviews.' Iets dat volgens de mediatrainers nogal eens onderschat wordt. Robert Heukels: 'Advocaten zijn goede sprekers. Sommigen komen de eerste trainingsdag

© Martijn Beekman / ANP

dan ook vol bravoure binnen. Je ziet ze denken: wie maakt mij wat? Maar een interview geven is iets heel anders dan pleiten in de rechtszaal. Er is een andere focus, er komt veel meer bij kijken. Vaak wordt er lachend gereageerd als ik na het oefenen van het eerste interview herhaal wat de betreffende advocaat allemaal heeft gezegd. “Je hebt me!” zeggen ze dan. Veel te veel informatie geven kan funest zijn voor de boodschap die je wilt vertellen. Zeker in deze tijd waarin ook social media aan de haal kan gaan met uitspraken.’

DE REGIE IN EIGEN HANDEN

In de tijd dat Robert Heukels journalist was voor *Nieuwe Revu* belde hij vaak naar een selecte groep bekende advocaten als hij duiding voor een artikel nodig had. ‘Die mannen ratelden maar door. Ideaal voor een journalist. In *no time* had ik een schat aan informatie. Maar dit was begin jaren negentig, een heel andere tijd met alleen nog oude media. In dit nieuwe medialandschap is het spel in de media vele malen uitdagender en ingewikkelder. Dé essentiële

ingrediënten voor het geven van een goed interview? Weten wat je kernboodschap is, soms terughoudendheid en altijd focus. Het is topsport.’ Dat is iets dat Carel Erasmus ook leerde tijdens mediatrainingen toen hij nog woordvoerder was van verschillende organisaties. ‘Ik ben pas op mijn 46ste advocaat geworden,’ vertelt hij. ‘De lessen die ik geleerd heb tijdens de mediatrainingen kan ik nu ook goed toepassen als advocaat. Zo heb ik bijvoorbeeld altijd een blocnote bij me – of voor me liggen – met oneliners. Goede pakkende en spraakmakende voorbeelden die het verhaal dat ik wil vertellen ondersteunen. Door daar op terug te vallen houd je a) de regie in eigen handen en b) het geeft zekerheid dat je je verhaal goed vertelt. Ook als er geknipt wordt – bij nieuwsuitzendingen zie ik mezelf soms maar zes seconden terug – weet ik dat er doorgaans één van die oneliners gebruikt zal worden.’

De regie in eigen handen houden en focus op de kernboodschap: dat is ook waar Ingrid Vledder zich bewust van is. ‘Van tevoren bedenk ik: wat is

de doelgroep van het betreffende dagblad of programma? Hoe ga ik mijn verhaal begrijpelijk vertellen? De voorbereiding lijkt op dat van een pleidooi, maar is wezenlijk anders. Bij een pleidooi schrijf ik alles op en lees ik het voor in de rechtszaal, bij een interview schrijf ik wat steekwoorden op en leg het vervolgens weg. Het is belangrijk om in het moment te zitten bij een interview, goed te luisteren naar de vragen van de journalist zodat het interview niet onnatuurlijk wordt. Maar doordat ik één en ander heb voorbereid, kan ik daar makkelijker op terugvallen.’ Advocaten vergeten volgens media-trainers De Raad en Heukels nog weleens dat ze hun toga uit mogen doen tijdens het geven van een interview. ‘En dat bedoel ik figuurlijk,’ legt Heukels uit. ‘Probeer niet te verzanden in wollig en juridisch taalgebruik. Dat is voor een leek doorgaans niet te volgen. Blijf ook ver van voorgeprogrammeerde antwoorden. Onze focus tijdens de training ligt op het zorgvuldig, accuraat en helder formuleren van je verhaal en je antwoorden. Niet zelden krijgen wij te horen dat hetgeen advocaten geleerd hebben ook van pas komt in andere situaties zoals bijvoorbeeld het leiden van een ingewikkelde maatschapsvergadering.’ Lastige vragen van journalisten, ook iets waar je rekening mee moet houden. Wat als je niet wilt antwoorden? Carel Erasmus weet daar wel raad mee. ‘Pak het aan zoals een politicus het zou doen,’ legt hij lachend uit. ‘Dus je geeft eerst een heel klein beetje antwoord en vervolgens draai ►

Carel Erasmus

Gedragsregels advocaat & media

Bij mediaoptredens gaat het er niet alleen om hoe een advocaat zichzelf profileert, maar hij draagt ook verantwoordelijkheid naar zijn cliënt, stelt Britta Böhler in *De goede advocaat* (Cossee, 2017) waarin ze de gedragsregels interpreteert.

Het uitgangspunt bij mediaoptredens in eigen zaken is dan ook dat hiervoor toestemming van de cliënt vereist is. Deze toestemming is de *conditio sine qua non* voor welke media-activiteit dan ook die verband houdt met de zaak van een cliënt. Toestemming alleen is niet voldoende. Ook als de cliënt instemt, dient de advocaat een eigen afweging te maken en die hoort enkel en alleen gebaseerd te zijn op het belang van de cliënt. De advocaat moet zich dus steeds afvragen of het mediaoptreden relevant is voor de zaak van de cliënt. Met andere woorden: het is niet voldoende dat het optreden goed is voor het kantoor van de advocaat en de zaak van cliënt niet schaadt. Het mediaoptreden moet het belang van de cliënt dienen, en dus niet slechts neutraal zijn of geen schade toebrengen. Dat betekent dat mediaoptredens als toekomstigheid weliswaar ook reclame mogen zijn voor de advocaat en diens deskundigheid, maar dat dit aspect volledig ondergeschikt is aan het belang van de cliënt.

je je antwoord zo dat je weer bij je eigen verhaal uitkomt. Veel journalisten laten het er dan vervolgens bij. Bij live-uitzendingen – voor de radio bijvoorbeeld – kan het soms wat ingewikkeld zijn als de journalist blijft aandringen. Op zo'n moment kun je dan het beste eerlijk zijn: ik kan daar geen uitlatingen over doen om die en die reden. “Geen commentaar” kun je beter niet zeggen. Dat klinkt bot en getuigt van onmacht.’

IMAGOSCHADE

Eerlijk zijn, dat is ook het devies als kantoor imagoschade heeft geleden en de pers flink aan de haal gaat met hetgeen er gebeurd is. ‘Voorkomen is altijd beter dan genezen,’ zegt Marianne de Raad. ‘Wij worden soms als crisismanagement ingeschakeld en moeten dan in een kort tijdsbestek, van soms maar vier uur, de schade zo veel mogelijk zien te beperken. Er is

niet een éénduidig antwoord te geven als er sprake is van imagoschade.

De ene keer is het beter om even niets te zeggen, stilzitten als je geschoren wordt, maar de andere keer kun je de schade beperken door eerlijk te zijn en daar dan meteen iets tegenover te stellen. In de trant van: wij betreuren wat er gebeurd is, en hebben nu die en die maatregelen getroffen. Wat je in ieder geval nooit moet doen, is liegen. Ontkennen, terwijl het wel gebeurd is, is uiteindelijk veel schadelijker voor je imago. Dan kom je onbetrouwbaar en ongeloofwaardig over.’

Non-verbale communicatie is volgens de mediatrainers overigens net zo essentieel als de boodschap die je wilt vertellen. ‘Het is belangrijk dat je lichaamstaal congruent is aan de boodschap en dat je sympathiek, betrouwbaar en deskundig overkomt,’ zegt De Raad. ‘Een bozig imago is niet aantrekkelijk. En als je betweterig overkomt dan zal de journalist er alles aan doen om je een uitspraak te ontlokken over iets wat je níet weet.’ Carel Erasmus heeft dat advies tijdens zijn trainingen ook ter harte genomen en zit om die reden altijd rechtop, legt zijn handen op tafel en geeft vriendelijk en rustig antwoord op de vragen. ‘Ik let ook altijd op de achtergrond. Waar ga ik zitten en wat is er voor de kijker achter mij te zien? En uiteraard let ik op mijn kleding. Met name op mijn bovenkleding,

Marianne de Raad

omdat dat tijdens een interview te zien is.’

Hij is na het geven van zo'n honderd interviews niet meer zenuwachtig, zegt hij. ‘Alles went, ik voel nu alleen nog een gezonde spanning. Maar iemand moet mij niet influisteren hoeveel kijkers het NOS-journaal heeft vlak voordat ik het interview inga. Het is beter om je daar niet ál te bewust van te zijn.’

Ingrid Vledder heeft nog een laatste tip: ‘Vraag altijd als je een interview voor print geeft of je het interview even mag checken op feitelijke onjuistheden. Journalisten zijn daar heel welwillend in en op die manier kun je nog kleine foutjes uit de tekst halen.’ ‘En doe, als het even kan, het interview *face to face*,’ vult Carel Erasmus aan. ‘Dan kun je de journalist in de ogen kijken. Dat werkt vaak beter. Als ik door BNR geïnterviewd word dan vraag ik of ik naar de studio kan komen. Je zit dan in de juiste setting, de juiste sfeer. Dat komt je verhaal ten goede en, daar heb je 'm weer: op die manier houd je de regie in eigen handen en kun je het interview beter sturen.’ ■

Ingrid Vledder

Robert Heukels

NIEUW BOEGBEELD NVJSA

Een beter rechtsbijstandssysteem, versteviging van de rechtsbescherming van verdachten en voorkomen dat de straftoemetingenvrijheid van de rechter verder wordt ingeperkt. Dat is wat Tosca Urbanus, de nieuwe voorzitter van de Nederlandse Vereniging van Jonge Strafrechtadvocaten (NVJSA), voor ogen heeft.

DOOR / SABINE DROOGLEEVER FORTUYN

Er moet een cultuuromslag komen, waarbij politici weer uitleggen aan de burger waarom rechtsbescherming, resocialisatie en goede rechtsbijstand in ieders belang zijn,' zegt Tosca Urbanus. Half maart werd ze benoemd tot nieuwe voorzitter van de NVJSA. Ze volgt Joren Veldheer, die de afgelopen twee jaar voorzitter was, op. Urbanus (Jebbink Soeteman Advocaten, Amsterdam) behandelt alle soorten strafzaken maar met name commune strafzaken voor zowel jeugdigen als volwassenen. Het jeugdrecht spreekt haar in het bijzonder aan. 'Het is een gebied van uitersten, met jongeren die kattenkwaad uithalen aan de ene kant en jongeren die ernstige problemen hebben aan de andere kant. De insteek van het strafproces is bij jeugdigen ook meer probleem- en oplossingsgericht. Dit vraagt creatief denken en veel overleg met allerlei instanties en betrokkenen.'

Ook voor het detentierecht heeft Urbanus speciale belangstelling. 'Een gevangene is voor bijna alles afhankelijk van een derde, die ook nog eens de macht over hem of haar heeft. Hoewel voor de buitenwereld misschien "klein leed", gaan beklagzaken voor gedetineerden vaak om het principe en de ongelijkheid.' Voor de NVJSA is het aanstaande regeerakkoord een belangrijk

aandachtspunt, vertelt Urbanus. 'We willen inzetten op een akkoord waarin de plannen van oud-minister Dekker voor een complete herziening van het stelsel van gefinancierde rechtsbijstand van tafel gaan. Uitgangspunt is financiering volgens de aanbevelingen uit het rapport van de Commissie-Van der Meer, dat zelfs al toe is aan herijking.' De bescherming van de rechtsstaat en de versteviging van de rechtsbescherming van verdachten zijn een ander belangrijk speerpunt van de nieuwe voorzitter. 'Dat in plaats van het verder afbreken daarvan, zoals door het inperken van het resocialisatietraject en het meer afdoen van zaken door het OM.' Ook wil ze blijven informeren over het belang van rechtsbescherming. 'De steeds verder oprukkende taakstrafverboden en de roep om hogere strafmaxima en harder straffen zijn mij een doorn in het oog. We hopen nieuwe wetsvoorstellen hierover te kunnen voorkomen.'

VERGRIJZING

Urbanus maakt zich zorgen over de vergrijzing van de sociale advocatuur. Ze hoopt dan ook dat jonge advocaten vaker kiezen voor een toekomst als sociaal advocaat. De subsidiëring voor het opleidingsgeld aan advocaat-stagiairs in de sociale advocatuur zou wat haar betreft een vervolg

moeten krijgen. Ook kan een beter stelsel voor gefinancierde rechtsbijstand vergrijzing van de sociale advocatuur volgens haar tegengaan. Met de activiteiten van de NVJSA hoopt Urbanus bovendien bij te dragen aan een laagdrempelige manier om de kwaliteit van jonge collega's hoog te houden.

Naast voorzitter van de NVJSA is Urbanus bestuurslid van de Nuhanovic Foundation, een organisatie die oorlogsslachtoffers helpt bij het verkrijgen van toegang tot de rechter. Haar verschillende bestuursfuncties zullen haar de komende tijd volop bezighouden, naast het runnen van haar strafrechtpraktijk natuurlijk. Dat doet ze met bevologenheid. 'Ik hou van de afwisseling in het werk en het uitpluizen van een dossier en de wetgeving, op zoek naar dat ene aanknopingspunt voor een verweer. Het geeft mij veel voldoening als een cliënt tevreden is over het resultaat en zich gehoord en gesteund heeft gevoeld. Stiekem is mijn streven ook wel dat iemand niet meer bij mij hoeft terug te komen.'

Karin de Lange (Wladimiroff advocaten) en Menco Rasterhoff (De Roos & Pen Advocaten) zijn benoemd tot bestuurslid en worden respectievelijk secretaris en vicevoorzitter.

MOVIES THAT MATTER

ONRECHT OP HET WITTE DOEK

DOOR / KEES PIJNAPPELS

Vier speelfilms en vijf documentaires strijden dit jaar om de Camera Justitia Award tijdens het Movies that Matter Festival. Rode draad: het gevecht om gerechtigheid.

Een opvallende film is zonder twijfel *Quo Vadis, Aida?*, over de val van Srebrenica en de massamoord op duizenden mannen en jongens, praktisch onder de ogen van Dutchbat. Het MtM-festival vertoont van 16 t/m 25 april tien dagen lang tientallen films, in filmtheaters én online. Eén van de pijlers onder het festival is de Camera Justitia, over het belang van de rechtsstaat en de strijd tegen straffeloosheid. Camera Justitia toont dit jaar negen films, die worden gevolgd door gesprekken met makers en deskundigen.

De selectie van de films is een langdurig proces, waarbij tientallen films vooraf worden bekeken en beoordeeld, zegt programmeur Sofia Stolk. 'Er zijn veel films waarin mensen voor gerechtigheid vechten via het rechtssysteem of juist daartegen. Het eerste criterium voor ons is dat het ook een goede film moet zijn.' Tijdens de Camera Justitia Night op 22 april kent een internationale jury de Camera Justitia Award en vijfduizend euro toe aan de regisseur van de winnende film. Presentator van de avond is raadsheer Bart Stapert.

ONLY THE DEVIL LIVES WITHOUT HOPE

Magnus Gertten | 110 min | Zweden, Noorwegen | Documentaire

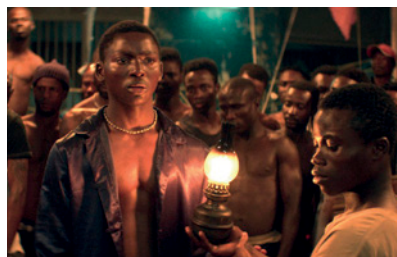
Wanneer haar broer in Oezbekistan ten onrechte wordt beschuldigd van terrorisme, voert een vrouw een gevecht om hem te bevrijden uit de woestijengevangenis met de bijnaam The Place of No Return.

DYING TO DIVORCE

Chloe Fairweather | 80 min | Verenigd Koninkrijk | Documentaire

Meer dan één op de drie Turkse vrouwen is slachtoffer geweest van huiselijk geweld, en *femicide* neemt toe. Moedige Turkse activisten en advocaten eisen gerechtigheid voor de slachtoffers. Maar na de mislukte coup poging van 2016 verstevigt de regering haar greep, en wordt hun werk steeds gevaarlijker.

NIGHT OF THE KINGS

Philippe Lacôte | 93 min | Ivoorkust, Senegal, Frankrijk, Canada | Fictie

Als een verlegen jongeman aankomt in de Maca-gevangenis in Ivoorkust, waar de gevangenen heersen, wijst de Baas hem aan als de nieuwe 'Roman': verhalenverteller. Al snel komt hij erachter dat het een zaak is van leven en dood. Rauw, energiek en barstend van creativiteit – een unieke kijkervaring.

SCARS

Agnieszka Zwiefka | 80 min | Duitsland, Polen | Documentaire

Vetrichelvi is schrijfster en dichteres – en een voormalige Tamil Tijger. Het is haar missie om de verhalen te vertellen van de vele vrouwen en meisjes die vchten voor deze militante groep in de Sri Lankaanse burgeroorlog. Hebben ze hun gezondheid en levens voor niets opgeofferd?

COLOMBIA IN MY ARMS

Jenni Kivisto, Jussi Rastas | 91 min |
Finland, Frankrijk, Denemarken,
Noorwegen | Documentaire

Documentaire over Colombia na de vredesovereenkomst tussen de regering en de FARC-guerrilla's in 2016. De FARC-strijders, de jonge mannen en vrouwen die het bos als hun thuis hebben gehad zolang ze zich kunnen herinneren, keren terug naar de samenleving om een nieuw leven op te bouwen dat niet langer gebaseerd is op gewapende strijd. Overleeft de fragiele vrede het wantrouwen en de rancune opgebouwd door bijna een halve eeuw van oorlog? Met verkiezingen in aantocht, hopen sommige politici te profiteren van het opstoken van de spanningen. Het gevecht tussen de twee partijen gaat gewoon door, alleen nu op een andere manier.

PRESIDENT

Camilla Nielsson | 130 min |
Denemarken, VS, Noorwegen |
Documentaire

Zimbabwe staat op een kruispunt. Toen Mugabe uit de macht werd gezet, beloofden de Zimbabwaanse militaire leiders dat ze de controle niet zelf zouden overnemen, maar voor democratie zouden zorgen bij nationale verkiezingen. In de context van economische crisis, voedseltekorten en politiek geweld kan de inzet niet hoger zijn.

QUO VADIS, AIDA?

Jasmila Zbanic | 102 min | Bosnië en Herzegovina | Fictie

Indrukwekkend drama over de uren in aanloop naar de massamoord van Srebrenica in 1995. Aida werkt als tolk op de door de Nederlanders geleide VN-basis. Ze wordt verscheurd tussen haar plicht tegenover de machteloze Dutchbatters, en de wanhoop van haar dorpsgenoten – vooral haar man en twee zonen. De film, die vanaf eind april ook in de bioscoop is te zien, is genomineerd voor een Oscar in de categorie beste internationale film. De drie Nederlandse acteurs Raymond Thiry, Reinout Bussemaker

en Juda Goslinga spelen in deze Bosnische film mee als blauwhelm. Raymond Thiry zei onlangs trots te zijn op het succes van Quo Vadis Aida. 'Het is in de eerste plaats een monument voor de vreselijke dingen die in Srebrenica zijn gebeurd. Natuurlijk streelt het mijn ego om te zeggen dat ik nu te zien ben in een Oscarkanshebber. Maar ik ben vooral blij dat de film op deze manier een groter publiek gaat bereiken en de slachtoffers van Srebrenica hopelijk ook in de toekomst niet worden vergeten.'

DE NOS FRÈRES BLESSÉS

Héliar Cisterne | 92 min | Frankrijk,
België, Algerije | Fictie

Algiers, 1956. Fernand Iveton, een dertig jaar oude onafhankelijkheidsstrijder, wordt gearresteerd wegens het plaatsen van een bom in een ongebruikte ruimte van de fabriek waar hij werkt. Niemand is gewond geraakt, dat was ook nooit Fernands bedoeling, maar toch riskeert hij de doodstraf. Zijn vrouw Hélène, wordt plots bestempeld als de vrouw van een verrader.

JOSEP

Aurélien Froment | 71 min | Frankrijk,
Spanje, België | Animatie

Februari 1939. Spaanse republikeinen ontvluchten de dictatuur van Franco naar Frankrijk. De Franse regering heeft concentratiekampen gebouwd om de vluchtelingen op te sluiten. In een van deze kampen, gescheiden door prikkeldraad, worden twee mannen vrienden. De ene is een bewaker, de andere is Josep Bartoli, een illustrator die strijdt tegen het regime van Franco.

RECHT OP EEN ZELFGEKOZEN EINDE

Het recht van mensen hun levenseinde zelf te regelen is fundamenteel, betoogt Klaas

Rozemond in *Het zelfgekozen levenseinde* (ISVW Uitgevers, 2021). Dat betekent ook dat ze zelf moeten beslissen over welk moment en op welke wijze hun leven wordt beëindigd.

Anleiding voor het boek is de Koffiezaak, over de euthanasie van een demente vrouw. Een arts bracht haar in slaap om vervolgens een dodelijk middel toe te dienen. Zonder overleg met de patiënte, die eerder wel een schriftelijke wilsverklaring had opgesteld. In zijn arresten over de Koffiezaak lijkt de Hoge Raad deze handelwijze van de arts goed te keuren, maar de Hoge Raad zwijgt over het zelfbeschikkingsrecht van de patiënte. Een omissie, aldus Rozemond. Mensen met dementie hebben het recht om voor euthanasie te kiezen, maar ook om euthanasie te weigeren. Daarom mag hun leven niet zonder overleg met hen worden beëindigd, zo betoogt de filosoof en jurist, tevens hoofddocent strafrecht aan de VU Amsterdam.

Rozemond gaat ook in op het wetsvoorstel van Pia Dijkstra (D66) voor hulp bij zelfdoding in gevallen van ouderen die hun leven voltooid achten zonder dat sprake is van ziekte. Ook Dijkstra stelt als voorwaarde dat sprake moet zijn van ondraaglijk en uitzichtloos lijden. Het kan echter zijn dat iemand simpelweg klaar is met leven en een zelfgekozen einde een goede afsluiting vindt. In dat geval zou hulp bij zelfdoding niet strafbaar mogen zijn, stelt Rozemond.

COLUMN

DOOR / TRUDEKE SILLEVIS SMITT

Voor mr. X is de kous af

Heeft de raad een klacht gegrond verklaard, dan is het voor klager einde verhaal. Hij kan niet door voor een (zwaardere) maatregel.

Mr. X trad op voor de man in een echtscheidingsprocedure. In 2017 probeerden de echtelieden er in een mediation uit te komen. Tijdens de mediation gaf de vrouw toe dat zij de man tegenover Jeugdzorg ten onrechte van verkrachting had beschuldigd. De man wilde dat natuurlijk dolgraag gebruiken om die beschuldiging van tafel te krijgen, maar ja, partijen en mediators hadden de gebruikelijke geheimhoudingsovereenkomst getekend. Mr. X diende namens de man een verzoek voorlopig getuigenverhoor in, het gespreksverslag van de mediator zat erbij. De mediators werden als getuigen opgeroepen – maar hoefden van de rechtbank vanwege de geheimhoudingsovereenkomst geen verklaring af te leggen. De vrouw dient een klacht in tegen mr. X met twee verwijten. Onderdeel a: mr. X heeft een document aan de rechter verstrekt waarvan hij wist dat het van de mediators kwam. Onderdeel b: hij had de mediators als getuigen opgeroepen. De Raad van Discipline Amsterdam overweegt dat advocaten niet zomaar de mediation vertrouwelijkheid mogen schenden, maar dat in

bijzondere omstandigheden het belang van waarheidsvinding kan prevaleren. Dan moet die advocaat wel eerst overleggen met de wederpartij en, als men er niet uitkomt, met de deken. En dat had mr. X dus niet gedaan, waarmee klachtonderdeel a gegrond was.

Het oproepen van de mediators was *an sich* niet tuchtrechtelijk verwijtbaar, maar mr. X had ook in het verzoekschrift voorlopig getuigenverhoor uitlatingen gedaan over hetgeen de vrouw tijdens de mediation had gezegd en daarmee was klachtonderdeel b volgens de raad ook gegrond.

Mr. X had tijdens de zitting toegegeven dat hij in elk geval de deken had moeten consulteren, en zou dat in de toekomst ook doen. Daarom, en omdat mr. X met zijn handelen het grote belang van zijn cliënt bij waarheidsvinding had willen dienen, zag de raad af van een maatregel. De vrouw ging in appel omdat ze het met dat laatste niet eens was. Maar dat stuitte af op artikel 56 lid 1 onder a Advocatenwet. Haar klacht was gegrond verklaard, ze had dus gelijk gekregen, aldus het Hof van Discipline. Dan kun je als klager niet in beroep (ECLI:NL:TAHVD:2021:48).

Contact
Ingrid Nauta
T 0570 61 30 15
i.nauta@schoemaker.nu
www.schoemaker.nu

Schoemaker advocaten zoekt twee advocaten

Je bent een ondernemende, bevroegen en gespecialiseerde advocaat en je hebt zin om samen te bouwen aan een mooi kantoor in hartje Deventer.

Er is ruimte voor een praktijk op het gebied van:

- **ondernemerspraktijk** (arbeidsrecht, contracten, aansprakelijkheid, faillissement) en
- **onroerend goed** (huur/verhuur, project- en gebiedsontwikkeling en aanbesteding)
- **of een zelfstandige praktijk** met een ander profiel

Wij bieden: een ongedwongen kantoor met vijf advocaten, informeel overleg, prettig secretariaat, een ruim pand en een structuur van kostendeling. Aanmelden als duo en/of onder eigen praktijknaam kan ook!

Is uw oude verzekeringskantoor u ontgroeid?

Groeide uw verzekeringskantoor zo groot, dat goede service voor u verleden tijd is? Of wilt u uw polissen toetsen aan de eisen van de moderne tijd? Ron Borgdorff is meer dan 25 jaar het vertrouwde adres voor advocaten, notarissen en vrijgevestigde juristen. **Ouderwetse service, altijd bereikbaar en mét persoonlijke aandacht.**

RON BORGdorFF

VAN BOETZELAERLAAN 24H • 3828 NS HOOGLAND • TEL. 033-20 35 000 • INFO@RONBORGdorFF.NL • WWW.RONBORGdorFF.NL

VERZEKERINGEN ZOWEL ZAKELIJK ALS PARTICULIER OA: • BEROEPS- EN BEDRIJFSAANSPRAKELIJKHEID
• CYBERRISKS- EN DATALEKKEN • ARBEIDSONGESCHIKTHEID • VERZUIM • INVENTARIS

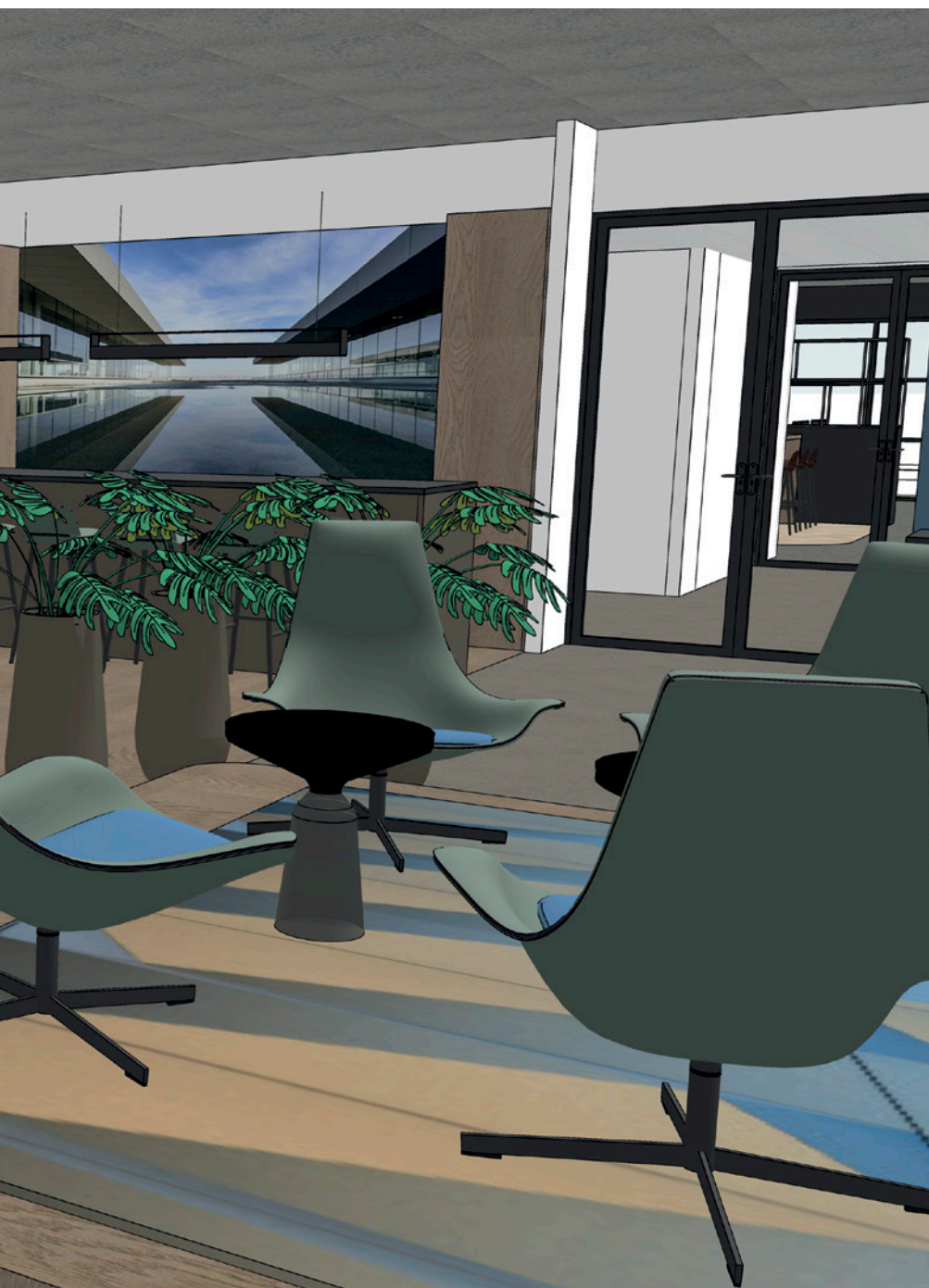

Als Poelmann van den Broek en Nysingh dit najaar ieder een nieuw kantoor betrekken, betekent dat meer dan alleen een ander bezoekadres. De verhuizing is ook het startpunt van een nieuwe werkwijze.

DOOR / MARK VAN DER HEIJDEN

In veel opzichten voldoet het huidige kantoorpand van Poelmann van den Broek Advocaten aan de St. Canisiussingel in Nijmegen nog prima. Nog geen 25 jaar oud, met een uitstraling die past bij een advocatenkantoor, op een locatie vanwaar bezoekers direct richting Arnhem of via de A15 naar de rest van Nederland rijden.

Hetzelfde geldt voor Nysingh advocaten en notarissen in Zwolle. Het pand is enkele jaren ouder, maar de volledig glazen entree geeft ook hier een klassiek aanzien en de A28 die langs Zwolle loopt, heeft een afrit tot bijna aan de deur van Nysingh. Dat beide kantoren toch kiezen voor

een andere locatie heeft dus niet daarmee te maken.

VERBINDING

‘We zitten weliswaar in een mooi pand, maar het is ook een pand dat wat we beogen in de weg zit,’ zegt Arjan Stuij, directeur van Poelmann van den Broek advocaten. ‘We zijn een fullservicekantoor gericht op de mkb+-ondernemer. Eigenlijk zijn we een op acht servicegebieden gespecialiseerd kantoor met focus op de branches bouw, retail, en productie & tech. Tel je die servicegebieden bij elkaar op, dan heb je een fullservicekantoor. We zijn de som der delen.’ De optelsom kan echter een nog po-

sitiever resultaat opleveren, merkte Stuij. ‘We willen verbinding binnen kantoor, zodat iemand vanuit een ander servicegebied kan aanhaken en er iets ontstaat waar de klant wat aan heeft – en wij uiteindelijk ook. Een pand met verschillende verdiepingen en ieder een eigen kamer zit die doelstelling in de weg. De kans dat we elkaar gedurende een week niet zien, willen we uitbannen.’ Die aanpak is ook niet meer van deze tijd, denkt hij. ‘De klanten die wij bedienen, passen daar niet bij. Zij willen met ons omgaan op een professionele maar informele manier. Omdat wij waarde hechten aan de relatie met de klant, willen

we graag dat hij bij ons over de vloer komt. Op het moment dat de klant ziet dat de werkwijze van zijn advocaat niet overeenkomt op de manier waarop hij zijn business runt, dan wringt dat.’

STRATEGIE

Nysingh heeft eenzelfde motivatie, blijkt uit het gesprek met Gertjan Lubbers, sinds maart 2019 voorzitter van de raad van bestuur. ‘Het eerste dat we na de start van dit bestuur hebben gedaan, was een nieuwe strategie ontwikkelen. Wat willen we met Nysingh? Waar staan we over tien jaar? Nou, we willen groeien. Niet als doel, maar als middel om langdurig een aantrekkelijke werkgever en aantrekkelijke partij voor onze klanten te zijn. En dat doen we via de speerpunten Mens, Markt en Organisatie.’

Het kantoor is gevestigd op vier locaties (Utrecht, Arnhem, Zwolle en Apeldoorn) en richt zich op vier sectoren in de markt: zorg, ondernemingen, onderwijs en overheden. Intern is het georganiseerd in vijf secties, van arbeidsrecht tot vastgoedrecht. De krachten van die verschillende sectoren en secties worden bij Nysingh gebundeld. ‘Het hogere doel is groei, ons speerpunt is samenwerken. Als je als ondernemingsrechtadvocaat een zorgklant hebt, kun je ►

Gonny Vink

alles alleen uitzoeken óf samenwerken met een collega die dat vaker heeft gedaan. Dat laatste is ook goed voor de klant, want hij krijgt een beter advies.

Samen kun je een betere oplossing vinden. Samen leer je sneller, ik van jou en jij van mij. “Samen” is de ondertitel van onze strategie. Als je dat niet goed doet, pas je niet in onze strategie.’ Het sluit ook meer aan op wat starters willen, zegt Lubbers. ‘Het is belangrijk daar goed naar te luisteren. De jonge advocaat komt niet meer alleen om partner te worden, maar juist om persoonlijke groei door te maken, goed opgeleid te worden en ervaring op te doen.’

KOFFIEBAR

Gonny Vink vindt het de juiste stap om vanuit een visie op de organisatie de inrichting van de werkplek aan te pakken. Vink is oprichter van Work21, een adviesbureau dat de medewerkers van organisaties optimaal helpt samenwerken, en staat voor een holistische visie op de werkvloer. ‘Wij kijken vanuit een integrale aanpak: mens, organisatie, technologie en huisvesting. Als je voor een nieuw kantoor kiest, gaat men zich niet vanzelf anders gedragen. Je moet eerst visie hebben: wie willen we zijn als organisatie en welke manier van werken past daarbij? Dan pas ga je kijken hoe dat in te richten. Gedrag,

omgeving en technologie moeten dat ondersteunen, zij moeten in lijn zijn met elkaar.’

Hoe stimuleer je samenwerken dwars door de organisatie? ‘Het is interessant om te kijken wat medewerkers drijft. Is dat bijvoorbeeld het sociale aspect of is het de inhoud? En is duidelijk waarom dat belangrijk is? Met die kennis kun je de omgeving zo inrichten dat het samenwerken ondersteunt. Hierbij kun je denken aan het faciliteren van plekken om kennis te delen, bijvoorbeeld een bibliotheek of plekken om te ontmoeten zoals een koffiebar met lekkere koffie.’

MAGNEET

De ontmoetingsplek bij Nysingh ligt in het nieuwe kantoor in het Zwolle Trade Center direct na binnenkomst op de negentiende etage, de etage waar advocaten, andere medewerkers en bezoekers het nieuwe kantoor zullen betreden. Meteen achter de entree wachten daar het restaurant en de koffiebar. Het moet een bijna loungeachtige plek worden, zegt Lubbers.

‘Ik verwacht dat het een enorme vlucht gaat nemen. Het restaurant is open, er is een barretje waar je kunt werken. Het is prettig ingericht, met treinzitjes en zitjes waar je informeel met elkaar kunt overleggen. Alles is er: stroom, wifi, lekkere koffie. Je kunt er de hele dag zijn en moet er wel doorheen lopen, bijvoorbeeld als je naar een van de zes vergaderzalen gaat. Onderweg kom je vaak iemand tegen en dat is precies de bedoeling. We proberen die ruimte te gebruiken als een magneet waar iedereen naartoe trekt.’

Gertjan Lubbers

In het restaurant is ook de trap die leidt naar de achttiende etage, waar net als op de negentiende etage werk-kamers zijn. Ook op de achttiende staat ontmoeten voorop, dankzij de koffiebar bij de trap. ‘We proberen het pand zo in te richten dat samenwerken en ontmoeten heel logisch zijn. En we willen medewerkers ook bieden dat werk leuk is, dat werk ook op een gezellige manier kan. Daarbij kan het pand ondersteunen. Geconcentreerd werken op je eigen kamer of juist meer *connected* met je collega's, net wat jou op dat moment uitkomt.’

OPEN RUIMTE

Poelmann van den Broek gaat in het gloednieuwe kantoor op de Wijchen-seweg aan de rand van Nijmegen nog verder. Elke werknemer zal, zo is het uitgangspunt, moeten werken in een open ruimte. ‘In de basis gaan we naar het concept van de universiteitsbibliotheek, daar waar veel werkplekken zijn, rust heerst en op gedempte toon gesproken kan worden,’ zegt Stuij. ‘Daaromheen zijn één- en tweepersoons focusruimten en ruimten waar je met vier tot twaalf personen kunt zitten, bedoeld om daar te gaan zitten als de werkzaamheden van dat moment dat vragen.’

Die laatste bijzin is de crux van zijn verhaal. De eigen kamer verdwijnt. Word je in de open ruimte gebeld,

dan sta je in twee stappen met de laptop in de hand in een focusruimte. Wil je vergaderen, dan kun je daarvoor ook terecht in een van die ruimten of in een zaal een verdieping lager. Voor de informele gesprekken zijn er twee royale koffieruimten en een terras. 'Je stemt continu af op de behoefte die je op dat moment hebt. De werkzaamheden bepalen waar je gaat zitten. Het is een cruciaal verschil met nu, waar je je terugtrekt op je eigen kamer. Daar willen we vanaf.' Stuij van Poelmann van den Broek verwacht niet dat het ontbreken van een eigen plek met eigen spullen en een eigen boekenkast een probleem zal zijn. 'De vraag is, wat heb je nog allemaal nodig? Wat je daar ziet lig-

'In de basis gaan we naar het concept van de universiteitsbibliotheek'

gen is toch vaak ballast, want de echt belangrijke zaken, en dat geldt ook voor wetboeken en jurisprudentie, ontsluiten we allemaal al digitaal.' Hij vervolgt: 'Mensen willen steeds flexibeler werken. Op kantoor, waar ze nog steeds vaak zullen zijn, onderweg, thuis en bij de klant. Dat laatste vindt de klant ook prettig, want een advocaat krijgt meer gevoel bij de activiteiten van de klant. Dan moet je geen papieren meer bij je hebben, maar alles digitaal kunnen ontsluiten.'

AMBASSADEURS

Vink beaamt dat mensen steeds flexibeler willen werken. 'Dit heeft

invloed op de manier waarop we samenwerken en kennis delen. Technologie kan hierin ondersteunen, evenals de inrichting van het kantoor.' Maar, zo waarschuwt ze, medewerkers die nu gewend zijn een eigen kamer te hebben, kunnen het gevoel hebben iets kwijt te raken. 'De kunst is op zoek te gaan naar de voordelen voor medewerkers. Het is voor medewerkers belangrijk dat ze begrijpen waarom er wordt gekozen voor een nieuw kantoorconcept, dat ze zien wat dat voor hen betekent en wat het hen oplevert. Zo kunnen ze de benodigde kennis en vaardigheden ontwikkelen, bijvoorbeeld in het slim organiseren van de werkdag en het kiezen van een werkplek op basis van hun activiteiten.'

Ambassadeurs kunnen een belangrijke rol spelen in de begeleiding van een nieuwe werkwijze en nieuw gedrag.

'Ambassadeurs zijn directe collega's die als vraagbaak kunnen dienen, ervaringen kunnen delen en collega's kunnen helpen die het lastig vinden hun weg te vinden. Door aan de slag te gaan, te leren in de praktijk en ervaringen te delen, wordt het nieuwe gedrag normaal. Want je wilt dat mensen daadwerkelijk nieuw gedrag laten zien. Dat moet je blijven voeden totdat het geborgd is.'

SCHOUDEUR

'Ik zal de eerste maanden best wel eens iemand op de schouder moeten tikken: "Je zit al de hele dag in een eenpersoonsruimte; heeft dat een reden of is het gemak?"' zegt ook Stuij.

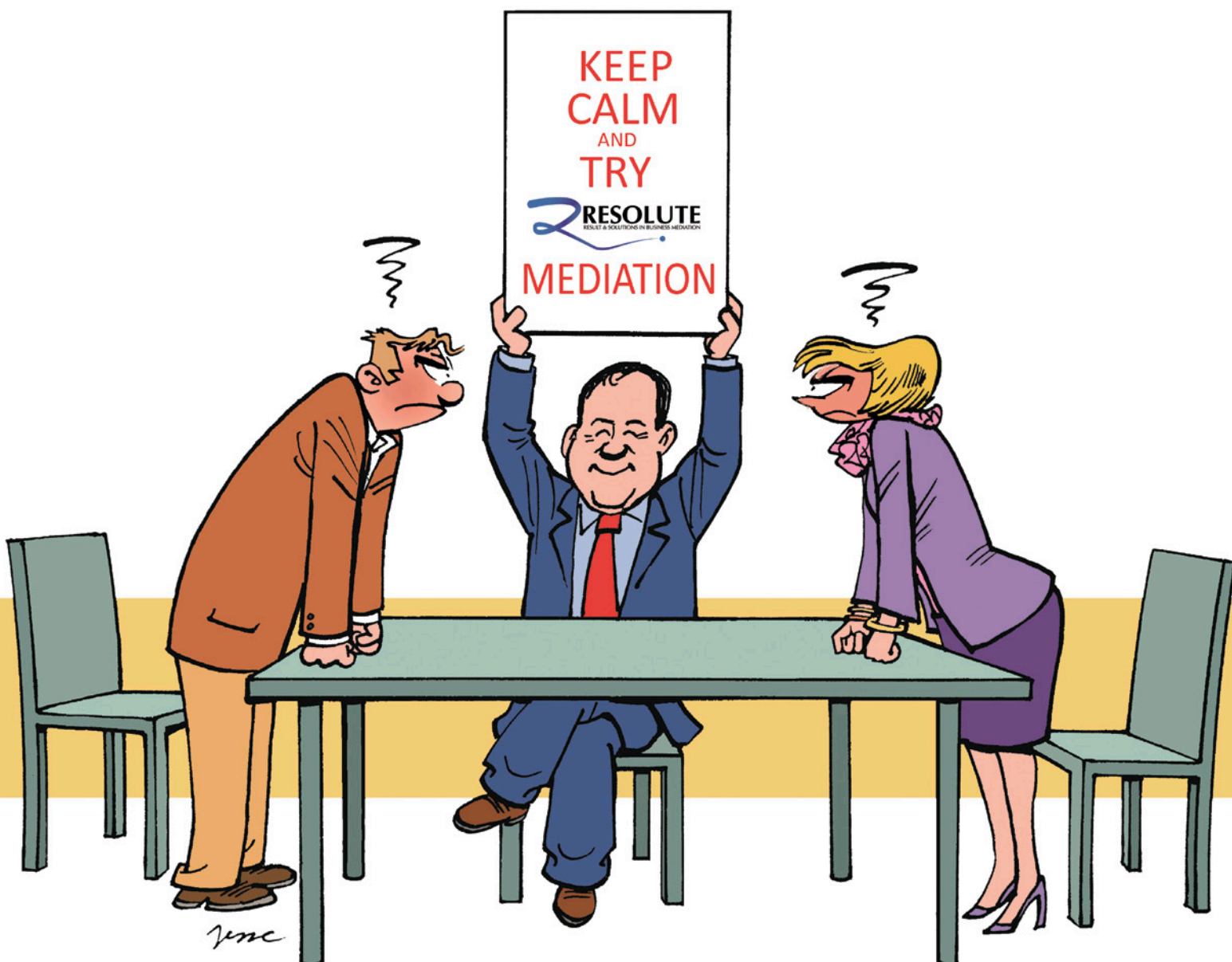
Arjan Stuij

'Maar ik denk dat het heel snel bekend wordt. Onze medewerkers zijn trots op de kennis en klanten die ze hebben en praten er graag over. Ik denk dat het heel passend is.'

Dat medewerkers door corona nu vooral vanuit huis werken, helpt ook. 'Daar werd vroeger met argusogen naar gekeken, nu juichen we thuiswerken toe en zijn we dat gaan faciliteren. Tegelijk is het belang van het kantoor als ontmoetingsplek, voor informatie-uitwisseling duidelijker geworden. Dat speelt ons wel in de kaart.'

'Ook wij denken dat flexibel werken niet meer weggaat,' zegt Lubbers van Nysingh. Werken doe je thuis, onderweg of op kantoor. En als je dan op kantoor bent, dan kun je dat maar beter goed faciliteren. Daarom is de looproute ook in de richting van ons restaurant. Het toilet is daar, de printer is daar. Dat doen we expres om daarnaartoe beweging te krijgen.' 'Zo slaan we nu een dubbelslag. We hebben nu een iets te groot pand in Zwolle. In het nieuwe pand hebben we minder meters, zijn we veel duurzamer en kunnen we het beter inrichten voor meer gemeenschapsgevoel.' Lubbers besluit: 'Dat maakt dit project zo leuk. Er zit een strategische gedachte achter. Je creëert echt iets. Het pand helpt ons om het leven leuker en gezelliger te maken. Samen.' ■

Conflictbemiddeling door ondernemende professionals

Betrouwbaar, effectief en vindingrijk

Oog voor behoud van de relatie

Onderscheidende werkwijze

Resolute: het verschil in uw geschil

+31 71 535 81 80 • www.resolute-mediation.nl

Ook voor het inzetten van externe vertrouwenspersonen kunt u bij ons terecht:

www.resolute-vertrouwenspersonen.nl

Een scheiding zonder toernooimodel, met meer vaart in het proces. Dat zijn enkele kenmerken van een nieuwe scheidingsprocedure gezamenlijke toegang ouders. Bij de Rechtbank Den Bosch en Den Haag is de pilot 1 april van start gegaan.

SCHEIDINGS- PROCEDURE NIEUWE STIJL

DOOR / SABINE DROOGLEEVER FORTUYN

Als de ouderrelatie niet escaleert, draagt dat bij aan het voorkomen van schade voor ouders en kinderen. Dat is het doel van de pilot,' zegt Sanne Korthuis-Becks, rechter en projectleider van de procedure gezamenlijke toegang ouders. Het voorkomen van vechtscheidingen staat al jarenlang op de agenda van onder meer politiek en Rechtspraak. André Rouvoet heeft in opdracht van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport en het ministerie van Justitie en Veiligheid met zijn platform Scheiden zonder schade aan de hand van een actieplan, dat hij in 2018 presenteerde, invulling gegeven aan conflictbeheersing tijdens scheidingen. En de Rechtspraak onderzoekt sinds 2016 hoe je een scheidingsprocedure zo kunt inrichten dat ouders ondanks hun geschillen gezamenlijk blijven optrekken zodat ze niet vast komen te zitten in een strijd. Uit deze verkenning is een visiedocument gekomen dat de basis vormt voor de nieuwe procedure gezamenlijke toegang ouders. Bij het ontwikkelen van de procedure heeft de Rechtspraak regelmatig contact gehad met vertegenwoordigers van gemeenten, Raad voor de Kinderbescherming, Jeugdbescherming en ook met de advocatuur. Korthuis-Becks: 'Wij krijgen van

advocaten vaak terug dat als partijen er tijdens een viergesprek op een paar puntjes niet uitkomen, en ze besluiten naar de rechter te gaan, het gesprek verhardt. Dat komt doordat ze hun standpunten op papier moeten zetten en de rechter willen overtuigen van hun gelijk.' Het toernooimodel gaat tijdens de pilot dan ook overboord. Daardoor kan het proces sneller worden afgewikkeld. Rechter en projectmanager Hetty Boone: 'In de gewone procedure begin je met een verzoekschrift, dan komt er een verweerschrift, dan kun je uitstel krijgen. Het kan wel een jaar duren voordat een rechter naar de zaak kijkt. Dat hebben we hier helemaal losgelaten.' Zodra de zaak is toegelaten, komen de ouders binnen vier tot zes weken op 'gesprek'. Boone: 'We vragen ouders dan allebei in een keer op zitting hun verhaal te doen.' De projectleider en -manager gaan ervan uit dat advocaten, zoals nu ook het geval is, eerst met één of meer viergesprekken of in mediation proberen of ouders er zelf uit kunnen komen.

DRIEHOEK

Als dat niet lukt, is het de bedoeling dat ouders gezamenlijk naar de rechter stappen. Hen wordt gevraagd samen een deelnameformulier in te vullen, dat te downloaden is op

Rechtspraak.nl. Op het formulier kruisen ze aan waar ze het wel en niet over eens zijn en waar ze het tijdens de zitting over willen hebben. Boone: 'Waar we naartoe willen, is dat partijen met een zetje van de rechter sneller tot een oplossing van hun discussiepunten komen.' Ze mogen ieder een eigen advocaat hebben, maar ook een gezamenlijke advocaat-mediator of gezinsadvocaat. Ook de opstelling in de rechtszaal is anders in deze gezamenlijke toegangsprocedure. De zitplaatsen zijn in een driehoek opgesteld, zodat de ouders elkaar kunnen aankijken. Behalve ouders die gaan scheiden, of al gescheiden zijn, kunnen ook samenlevers met kinderen meedoen. Gedurende twee jaar is er bij de Rechtbank Den Haag jaarlijks plek voor honderd zaken, en bij de Rechtbank Den Bosch jaarlijks nog eens tachtig. De griffierechten die partijen betalen voor een scheiding binnen de pilot zijn 154,50 euro per persoon zonder toevoeging, en 42,50 euro per persoon met toevoeging. Daarmee liggen ze een stuk lager dan de griffierechten van een gewone echtscheidingsprocedure: 309 euro per persoon zonder toevoeging en 85 euro per persoon met toevoeging. De advocaatkosten komen er nog bij. De Universiteit Utrecht gaat het effect van de pilot onderzoeken.

WETENSCHAP AAN HUIS

DOOR / STIJN DUNK

Slechts een handvol kantoren heeft een eigen wetenschappelijk bureau. Het levert diepgang op en bruikbare adviezen. 'Er is een voortdurende kruisbestuiving.'

Advocaten sparren graag met ons wetenschappelijk bureau over de uitleg van een testament. Wie is nu precies de erfgenaam, welke interpretatie is het meest passend?' Die uitleg van testamenten is een stuk vrijer dan voorheen, de jurisprudentie is minder afgebakend, legt Joost Diks uit, partner bij Advocaten Familie- & Erfrecht (Eindhoven). 'Dat is echt ju-

ridisch trapezewerk. Dan is het heel prettig als je kunt overleggen met iemand die academisch is ingevoerd in de materie.'

Diks onderstreept het belang van het tweekoppig wetenschappelijk bureau dat onderdeel uitmaakt van zijn nichekantoor. 'De meerwaarde van onze wetenschappers Maaïke Steegmans en Noortje Lavrijssen is groot. Zij

denken niet alleen mee over actuele dossiers, ze leveren ook een grote bijdrage aan onze jurisprudentielun-

'Dan zijn de theoretische rijtjes goud waard'

ches, kijken mee met publicaties van advocaten en geven les op ons eigen opleidingsinstituut.' Beide academici

Bart Vastenburg

zijn zowel verbonden aan de universiteit als aan het advocatenkantoor. Een bijzondere constructie, die niet vaak voorkomt in de Nederlandse advocatuur. Grotere kantoren hebben hun digitale kennismanagement en hun *professional support lawyers* die de jurisprudentie uitvlooien, kleinere kantoren hebben vaak geen budget voor een eigen wetenschappelijk staf. Naar schatting een tiental kantoren in Nederland heeft een eigen compact wetenschappelijk bureau met enkele academici, die met één been in de praktijk staan en met het andere been op de universiteit.

SELLINGPOINT

‘Het gaat om een voortdurende kruisbestuiving tussen beide werelden,’ zegt Roel Westrik, hoofd wetenschappelijk bureau bij Holla Advocaten (Den Bosch/Utrecht). Westrik, universitair hoofddocent burgerlijk recht aan de Erasmus universiteit, was in 2008 betrokken bij de opzet van het wetenschappelijk bureau van Holla. ‘Het was echt pionieren en voor de troepen uitlopen. Ontwikkelingen signaleren, cursussen geven. Holla werkt vanuit het belang van de cliënt, *hands-on*. Als wetenschappers benaderen mijn collega Rolinka

Wijne en ik de zaken meer vanuit een theoretische achtergrond. Dat grensvlak is een heel dunne lijn waarop je balanceert: spannend en vruchtbaar.’

Het onderste blik uit de stapel halen, noemt Westrik zijn academische inbreng ook wel. ‘Advocaten zijn vaak *wrapped up* in hun dossier. Zij redeneren vanuit de vragen die de casus voortbrengt. Ik redeneer vanuit de rijtjes die in de boeken staan. Dan zeg ik: “Jongens, waar is het eigenlijk allemaal begonnen? Denk aan de basisregel in het Burgerlijk Wetboek, artikel 303 van

Boek 3: geen belang, geen actie.” Holla heeft die regel een aantal keer op zijn advies met succes aangevoerd bij de rechter. Dan zijn die rijtjes goud waard.’ Ook cliënten zien de meerwaarde van een wetenschappelijk bureau, stelt Bart Vastenburg, managing director bij Holla. ‘Naarmate je als kantoor groeit, worden de rechtsvragen specialistischer. Klanten zoeken meer verdieping. Het bureau dwingt onze advocaten de bocht nog ruimer te nemen.’ Holla afficheert zijn wetenschappelijk bureau als een van de unique sellingpoints van het kantoor. ‘We hebben recent een grote tender gewonnen waar meer grote kantoren aan meededen. Een van

‘Bij het sparren knettert het aan alle kanten’

Maaïke Steegmans

overwegingen waarom de cliënt voor heeft gekozen, is de manier waarop wij de praktijk benaderen via technologie, innovatie en wetenschap.’

GRENSOVERSCHRIJDEND

De internationale inslag van de wetenschappers komt de kantoren van pas. In de academische wereld is grensoverschrijdend juridisch

denken een tweede natuur. Advocaten krijgen vaker te maken met zaken met een internationale dimensie. ‘Advocaten Familie- & Erfrecht

ligt vlak bij de Belgische grens,’ vertelt Steegmans, die ook in België rechten studeerde. ‘Vaak komen advocaten bij mij om te dubbelchecken of het Belgisch recht van toepassing is. Bijvoorbeeld als er inzake een nalatenschap zowel in België als in Nederland onroerend gelegen is. Je moet dan eerst de vraag beantwoorden welk recht van toepassing is op de nalatenschap. Pas daarna kijk je welk recht op het onroerend goed van toepassing is. Dus niet voor elk onroerend goed dat in België ligt, is per se het Belgisch recht geldig. Ik herinner advocaten er aan ►

Roel Westrik

dat bepaalde inhoudelijke belletjes rinkelen in een bepaalde volgorde.' Westrik is vergelijkbaar ingevoerd in het Europees recht. Hij schreef het boek 'Verborgen privaatrecht', waarin hij pleit voor een betere toepassing daarvan. 'Vorige zomer speelde er bij Holla een zaak die draaide om grensoverschrijdende detachering. Dan zie je een spanningsveld tussen het

'Onderzoek en onderwijs gaan hand in hand'

praktische dossier en het Europees recht. Bij het sparren met de advocaten knettert en kraakt het dan aan alle kanten. We gingen uit elkaar met rode oren van de inspanning. Want je wilt dat het bij elkaar komt.' Holla sloot recent een strategische alliantie met de Britse law firm TLT. 'Daarbij zijn kennis, innovatie en een internationale attitude van extra groot belang,' aldus Vastenburg. 'We werken nu samen aan een internationaal dispuut over visserijrechten, met forse belangen aan beide kanten van de Noordzee. Daar betrekken we ons wetenschappelijk bureau bij.' Voor Westrik snijdt het mes aan twee kanten: 'Ik doe door mijn werk bij Holla ideeën op voor mijn academisch onderzoek en ik

laat studenten zweten op vragen uit de praktijk. De samenwerking met TLT is een mooi voorbeeld: wat voor parallelle verdragen gaat de Brexit opleveren? Dat zijn intrigerende kwesties.'

ONDERZOEK & ONDERWIJS

Zoals op de universiteit onderzoek en onderwijs hand in hand gaan, gebeurt dat ook bij Holla en Advocaten Familie- & Erfrecht. Niet toevallig hebben beide kantoren een intensieve interne opleiding aan huis: daarin spelen de eigen wetenschappers een centrale rol. 'Een mooi voorbeeld is onze nieuwe opleiding tot vereffenaar van nalatenschappen,'

zegt Diks. 'Dan brainstormen we vanaf het begin met onze wetenschappers over de ideale opzet: wat zijn de leerstukken, wat moet je praktisch kunnen?' Steegmans, die als universitair docent veel ervaring heeft met lesgeven en cursussen opzetten, zorgt ervoor dat het *curriculum* aansluit bij de laatste stand van het onderzoek. Ze geeft zelf les en selecteert docenten. 'We hebben heel bewust nagedacht over de methode van onderwijs.'

Holla heeft een eigen Academy voor zijn *fee earners* en een Holla College voor de overige medewerkers. Zowel op de Academy als het College zijn de wetenschappers van het bureau actief. Een voorbeeld zijn masterclasses die worden georganiseerd voor het zogeheten transitieteam. Dit is

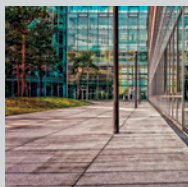
Joost Diks

een team Holla-advocaten dat zich specialiseert in zaken die betrekking hebben op de circulaire economie en nieuwe energiebronnen. 'Dat team is mede ontstaan doordat ik enkele lezingen organiseerde over dat thema,' stelt Westrik. Het is een maatschappelijk urgent thema waar de Nederlandse wetgeving nog geen goed antwoord op heeft, zie de stikstofdiscussie. Advocaten worstelen daar ook mee.' Holla concentreerde zijn expertise in een thematisch team, dat dankzij een reeks cursussen steeds verder ingevoerd raakt. 'Daarmee lopen we voor de troepen uit.' Bij Advocaten Familie- & Erfrecht vallen innovatie, wetenschap en onderwijs eveneens samen. 'Wij spreken over onze drie-eenheid,' vertelt Diks: 'Het wetenschappelijk bureau, het opleidingsinstituut en het kantoor. Neem de nieuwe Wet huwelijksvermogensrecht. Die had een lange aanloop en dan praat Maaïke ons frequent bij. Op kantoor en bij de opleiding. Zo zijn we op de hoogte van de relevante overwegingen bij de wet in onze praktijk.' Diks zou zijn wetenschappelijk bureau niet willen missen. 'De continue link tussen wetenschap en dossier levert enorm veel op. En stoffig zijn onze twee wetenschappers zeker niet: ze zijn *to the point* en heel humoristisch.' ■

LRGD

landelijk
register van
gerechtelijke
deskundigen

*vakkennis
én juridische kennis
samengebracht*

Het LRGD is hét register van gerechtelijke deskundigen: experts op vele vakgebieden met een gerichte juridische opleiding.

www.lrgd.nl

Maastricht University

Faculteit der Rechtsgeleerdheid

Postacademisch Onderwijs

www.maastrichtuniversity.nl

Intervisie sessie online
dinsdag 25 mei (online) | 4 (PO) NOvA

Webinars Arbeidsrecht

Webinar Arbeidsrecht bij Defensie en Politie
14 april | 1 (PO) NOvA

Webinar Arbeidsrecht in de zorg
12 mei | 1 (PO) NOvA

Webinar Arbeidsrecht in het onderwijs
1 juni | 1 (PO) NOvA

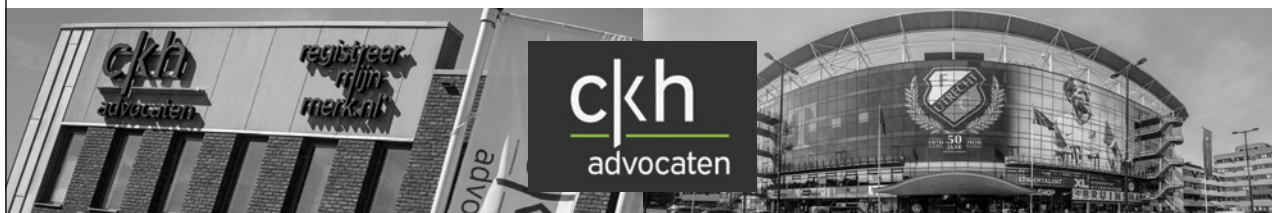
Webinar Integriteit bij de overheid en de (semi-)overheid
22 juni | 1 (PO) NOvA

Actualiteiten Sociaal Zekerheidsrecht
donderdag 24 juni van 12.45 – 17.15 uur | 4 (PO) NOvA

Actualiteiten Bestuurs(proces)recht
maandag 28 juni van 12.45 – 17.15 uur | 4 (PO) NOvA

Kijk op onze website voor meer informatie!

CKH Advocaten is een toonaangevend en modern advocatenkantoor met vestigingen in Alkmaar, Amsterdam, Rotterdam en Utrecht. Bij CKH Advocaten werken gespecialiseerde, betrouwbare, betrokken en ondernemende advocaten met een voorliefde voor het recht. En altijd op het scherp van de snede in het belang van de cliënt. CKH Advocaten voert een brede ondernemingsgerichte praktijk, met gespecialiseerde aandacht voor het vennootschapsrecht, het intellectueel eigendomsrecht, het verbintenissenrecht en het bouwrecht. Daarnaast is CKH Advocaten ook thuis in meer particuliere disciplines, zoals het personenrecht en familierecht en het arbeidsrecht. Op dit moment zijn 14 advocaten en 3 juridisch medewerkers aan het kantoor verbonden.

In verband met de sterke groei van ons kantoor en onze ambities om toonaangevende advocatuur te bedrijven zijn wij voor de vestiging Alkmaar op zoek naar een (fulltime):

ADVOCaat-MEDEWERKER en/of VERGEVORDERDE ADVOCaat-STAGIAIRE

ter versterking van onze secties bouwrecht en ondernemingsrecht. Voor de vacature geldt dat u dient te beschikken over gedegen en scherp juridisch inzicht, dat u zowel zelfstandig als in teamverband kunt werken en dat u op een prettige en actieve wijze relaties en cliëntcontacten kunt opbouwen/onderhouden. Het strekt daarbij tot de aanbeveling dat u woonachtig bent in de (nabije) omgeving van Alkmaar of dat u bereid bent om daar naar toe te verhuizen.

In verband met de sterke groei van ons kantoor en onze ambities om toonaangevende advocatuur te bedrijven zijn wij voor de vestiging Utrecht op zoek naar een fulltime of parttime:

ADVOCaat-MEDEWERKER

ter versterking van onze secties bouwrecht en ondernemingsrecht. Voor de vacature geldt dat u dient te beschikken over gedegen en scherp juridisch inzicht, dat u zowel zelfstandig als in teamverband kunt werken en dat u op een prettige en actieve wijze relaties en cliëntcontacten kunt opbouwen/onderhouden. Het strekt daarbij tot de aanbeveling dat u woonachtig bent in de (nabije) omgeving van Utrecht of dat u bereid bent om daar naar toe te verhuizen.

Indien u geïnteresseerd bent in deze vacature, dan kunt u een sollicitatiebrief met curriculum vitae en cijferlijst sturen aan CKH Advocaten, ter attentie van mevrouw C. Borst, afdeling personeelszaken, bij wie ook telefonisch informatie over de vacature ingewonnen kan worden (072 – 511 40 32). Uw sollicitatiebrief met bijlagen e-mailen heeft de voorkeur (carla@ckh-advocaten.nl). *Acquisitie naar aanleiding van deze vacature wordt niet op prijs gesteld.*

Bij OSR streven we ernaar een bijdrage te leveren aan de optimale rechtsstaat. Dat doen we door jou handvatten te geven waarmee je (nog) vaardiger wordt in het recht. Handvatten waarmee je benodigde kennis opdoet en up-to-date houdt en waarmee je vaardigheden kunt trainen om jouw beroep nog beter uit te oefenen. Op die manier werken we samen met jou aan rechtvaardigheid in onze samenleving.

Streef naar vrijheid, (rechts)zekerheid en (rechts)gelijkheid.

Vrijheid

Bij OSR maken we het mogelijk dat iedereen die in een juridische context werkt, altijd kan blijven groeien in zijn werk. Verdieping van je kennis, een volgende stap in je loopbaan of training van je soft skills om jezelf te onderscheiden. Volg een opleiding, training of verdiepingscursus, omdat je die stap in je carrière echt wilt maken.

(Rechts)zekerheid

Wanneer je je inschrijft voor een opleiding, weet je waar je aan toe bent en wat je van de opleiding of training en van ons kunt verwachten. Onze opleidingen gaan altijd in op de laatste actualiteiten. Zo ben jij up-to-date over het onderwerp van de opleiding. Daarnaast blijven wij ons aanbod continu ontwikkelen en vragen we deelnemers achteraf altijd naar verbeterpunten voor de opleiding.

(Rechts)gelijkheid

Iedereen is welkom om deel te nemen aan onze opleidingen en trainingen. Wij bieden opleidingen voor iedereen die werkzaam is in een juridische context. Wij juichen het toe om ideeën uit te wisselen met vakgenoten uit een ander werkveld, of juist iemand die iets totaal anders doet binnen de juridische context. Wij geloven dat dit tot inspiratie en eye-openers kan leiden.

Ga voor al onze opleidingen, trainingen en
verdiepingscursussen naar osr.nl/cursusaanbod

BUITENLANDSE BALIE

Kleurrijk Brussel

Niet alleen de Nederlandse advocatuur wil dolgraag meer kleur op de wangen, ook bij de burens staat diversiteit hoog op de verlanglijst. Zo helpt de Nederlandse orde van advocaten bij de balie in Brussel (NOAB) studenten met een migratieachtergrond aan een beurs voor de rechtenstudie.

In Brussel is de bijna 3.500 koppen tellende Nederlandstalige balie voornamelijk wit en Vlaams. Bepaald geen afspiegeling van de Brusselse samenleving die voor bijna twee derde deel uit mensen bestaat van niet-Belgische origine. Om daar wat aan te doen, startte de NOAB enkele jaren geleden het project DIApositief. Met geld van sponsors en donateurs financiert DIApositief de rechtenstudie van mensen met een allochtone achtergrond. Via het project zijn inmiddels twee Belgische studenten op gang geholpen, een van Turkse achtergrond en een met deels Congolese wortels. Eén van de kandidaten is inmiddels helaas afgehaakt, zegt Luc Vanheeswijk, kabinetschef van de NOAB. 'We wisten vooraf dat het moeilijk zou worden. Dat is precies de reden dat we DIApositief zijn begonnen. Maar het blijft een mooi project met eerbare doelstellingen.' De tweede student gaat gelukkig goed. Hetgeen ook koning Filip persoonlijk kon vaststellen toen hij begin dit jaar op bezoek kwam bij de Brusselse orde. De NOAB overweegt ondertussen om een tandje bij te zetten. Nu krijgt jaarlijks één student een beurs, mogelijk worden dat er twee. Aan het geld hoeft dat niet te liggen, want sponsors zijn er genoeg, aldus Vanheeswijk.

DE DEALMAKER

Specialiseren en loslaten

DOOR / BENDERT ZEVENBERGEN

Advocaat Matthijs Ingen-Housz concentreert zich louter op financieringen en overnames van jonge ondernemingen. 'Van start-up-ondernemers heb ik afgekeken om extreme focus aan te brengen.'

Op de ranglijstjes van meest succesvolle dealmakers prijkt tussen de namen van bekende advocaten van Zuidas-kantoren steeds vaker die van Matthijs Ingen-Housz (51), en niet zelden bovenaan. De voormalig advocaat van Clifford Chance legt zich sinds 2011 volledig toe op *venture capital*, het financieren van startende of nog jonge ondernemingen. 'Het zijn vooral de aantallen die hier de doorslag geven,' zegt Ingen-Housz bescheiden, 'al zitten er wel grote transacties tussen. Ons kantoor was vorig jaar betrokken bij een totale transactiewaarde van zo'n 1 miljard euro.' De jongste deal in een lange reeks is een kapitaalinjectie in NET2GRID, waarbij Ingen-Housz en zijn kantoorgenoot Jaap van den Broek optraden voor pensioenbelegger APG. Samen met Shell Ventures investeert APG een niet nader genoemd bedrag in NET2GRID uit Zeist, dat soft- en hardware ontwikkelt waarmee bedrijven nauwkeurig hun energieverbruik kunnen meten. 'De transactie was atypisch in die zin dat APG normaal niet rechtstreeks in start-ups investeert. Inmiddels heeft APG een fonds dat direct participeert in nieuwe ondernemingen die zich bezighouden met de energietransitie.' Minstens zo vaak zijn Ingen-Housz en zijn vier kantoorgenoten bij investeringsrondes aan de zijde van de zittende aandeelhouders te vinden. 'Wij denken commercieel mee, helpen ondernemingen bij de zoektocht naar de investeerder die bij hen past

en weten daarbij goed wat we van elk type investeerder aan voorwaarden kunnen verwachten.' Eenmaal met gegadigden om de tafel 'is onze grootste kracht om te bepalen waar wel en niet over onderhandeld moet worden. Een investeerder gaat net als bij een huwelijk een langetermijnrelatie aan. Je wilt dus geen verhoudingen creëren die tot spanning leiden'. Het juridische aspect is in de wereld van *venture capital* volgens Ingen-Housz van ondergeschikt belang. 'De diverse op te tuigen kapitaalstructuren zijn in hoge mate gestandaardiseerd.' Om goed advies te kunnen geven, is het juist als jurist zaak om uit je juridische 'comfort-zone' te treden, stelt Ingen-Housz. 'Van start-up-ondernemers heb ik afgekeken om extreme focus aan te brengen. Dat maakt je eerst een specialist, maar wanneer je veel vergelijkbare transacties hebt gedaan en vervolgens durft los te laten, kom je sneller tot brede en creatieve oplossingen. Zo word je vanzelf weer generalist.'

JUBILEUM 2021

DOOR / NATHALIE DE GRAAF

‘OP DEN DUUR LEER JE LOSLATEN’

Marnix van Daal (49, partner bij Dommerholt Advocaten in Zwolle) zit 25 jaar in het vak. Iets wat hij eigenlijk nauwelijks kan bevatten. ‘De advocatuur was niet iets dat hoog op mijn verlanglijstje stond.’

‘Op de dag van mijn jubileum werd ik verrast door mijn stagiaire en secretaresse. Ze stonden met een grote bos bloemen en taart voor de deur. Zo attent! Hadden we toch nog een klein feestje in coronatijd. Als je me 25 jaar geleden had verteld dat ik advocaat zou worden, dan had ik je niet geloofd. HR-medewerker worden: dát is wat ik wilde. Midden in de business, contact met medewerkers en toch met een juridisch tintje. Toen ik na mijn rechtenstudie aan de slag ging op de HR-afdeling van een adviesbureau en overleg had met een advocaat arbeidsrecht realiseerde ik me: wat hij doet is veel leuker. Meer juridisch, maar met dezelfde menselijke component. En de kans om je zaak bij de rechter te bepleiten – dat leek me erg mooi. Ik besprak het met mijn leidinggevende en hij adviseerde me een stage op een advocatenkantoor. Nu is het opeens 25 jaar later. Ik ben inmiddels partner en word dit jaar vijftig. Een gek idee. Het is prachtig om juridisch een succes te behalen en de cliënt blij te maken. De combinatie van én het juridische én het sociale én het commerciële: dat is wat mijn werk uniek maakt en waar ik energie van krijg. Het sociale aspect zit ’m ook in het onderlinge contact op kantoor. In 1999, na afloop van mijn stage,

Marnix van Daal met zijn stagiaire Laura Brendel

maakte ik de keuze om bij Dommerholt Advocaten aan de slag te gaan en dat was de beste beslissing ooit. De onderlinge sfeer op kantoor is enorm goed. We werken keihard, maar nemen altijd écht de tijd voor elkaar. We behalen samen successen, waar we met elkaar bij stilstaan. Wat dat betreft valt deze coronatijd me zwaar. Het alleen thuis werken: het is niets voor mij.

Ik heb nooit getwijfeld aan mijn keuze. Alleen tijdens mijn stageperiode. Wat is dit? dacht ik. Kan ik dit wel? Er komt zoveel op je af, de verwachtingen zijn zo hoog: ik werd daar onzeker van. Ik kan me ook momenten herinneren dat ik in tranen was. Op het kantoor waar ik toen werkte, bestond een behoorlijke hiërarchie. Er was geen ruimte om mijn onzekerheid bespreekbaar te maken. Ik begeleid nu zelf stagiaires en haal

daar veel voldoening uit. Ik pak het bewust anders aan. Er komt een moment waarop je het gevoel krijgt dat je het niet kunt, zeg ik altijd. Loop daar niet voor weg, het is heel normaal. Praat erover! Ik vind het belangrijk dat mijn stagiaires zich *senang* voelen. Het is heel wat als je net afgestudeerd bent: je moet nog veel leren en er zijn hoge verwachtingen. Dat kan je opbreken. Ik moedig mijn stagiaires aan om dit bespreekbaar te maken. Dat kan met medestagiaires, maar ook met mij. Daarnaast moest ik zelf erg wennen aan het feit dat je als advocaat in veel gevallen in conflict bent. Er is altijd sprake van een andere partij met wie je de strijd aangaat. Ook daar heb ik geleerd mee om te gaan en ook dat geef ik door aan mijn stagiaires: als je meer ervaring krijgt dan kun je ook beter loslaten.’

Procederen in Oostenrijk?

Wijnkamp Advocatuur/Advokatur GmbH

Nederlandstalig advocatenkantoor gevestigd in Oostenrijk.

Meerdere advocaten
Meerdere specialismen
Communicatie in de Nederlandse taal
Specialisatie: Bergsportrecht | Skirecht | Letselschade | Strafrecht

A-6460 Imst, Sirapuit 7 Oostenrijk
T: +43 (0) 5412/64640 F: +43 (0) 5412/64640-15
M: office@wijnkamp-advocatuur.com W: www.wijnkamp-advocatuur.com

WVO ADVOCATEN

VACATURE

Kom jij
ons team versterken?

(GEVORDERD) ADVOCaat-MEDEWERKER ARBEIDSRECHT /
SOCIALE ZEKERHEIDRECHT / VERBINTENISSENRECHT

WWW.WVO-ADVOCATEN.NL/ONZE-MENSEN/VACATURE

URIOS BESTAAT 20 JAAR!

EN DAT VIEREN WE MET GRATIS WEBINARS

Snel een indruk krijgen van de mogelijkheden van Urios? De komende maanden geven wij gratis webinars voor iedereen die interesse heeft in **Elektronisch Factureren, Documenten Beheren en Genereren** en **E-mails opslaan vanuit Outlook**.

Meer informatie en aanmelden: www.ursos.nl/webinars

URIOS STANDAARD | € 24,- p.m.

Relaties | Dossiers | Tijdschrijven | Verschotten |
Voorschotten | Meertalig declareren & Herinneren |
Toevoegingen | Insolventies

Lees meer op www.ursos.nl/standaard

URIOS PLUS | € 38,- p.m.

Documentenbeheer | Outlook koppeling |
Elektronisch factureren | Koppeling of export
naar boekhouding | Managementrapporten

Lees meer op www.ursos.nl/plus

www.ursos.nl
072 512 22 05
info@ursos.nl

Vallenduuk
Transport Advocaten

www.vallenduuk.nl

ADVOCaat-MEDEWERKER STRAF- EN BESTUURSRECHT

Vallenduuk Transport Advocaten is op zoek naar een **advocaat-medewerker of gevorderd advocaat-stagiair(e)** ter uitbreiding van het team in Haarlem. Heb jij affiniteit met transport en logistiek en ben je gespecialiseerd in (economisch) strafrecht en/of bestuursrecht?

Vanwege sterke en aanhoudende groei, zijn wij op zoek naar een ambitieuze advocaat met een (bijna) afgeronde beroepsopleiding. Als advocaat ben jij deskundig op het gebied van economisch en gemeen strafrecht en/of bestuursrecht. Daarnaast heb je affiniteit met transport en logistiek en ben je bereid je volledig te specialiseren in deze sector. Je bent collegiaal, proactief, daadkrachtig en klantgericht. Je bent in staat zaken volledig zelfstandig te behandelen, maar je bent ook een teamplayer en bereid om met meerdere advocaten aan (grote) zaken te werken. Je vindt het leuk om juridisch ingewikkelde vraagstukken te converteren naar duidelijke, praktische en pragmatische adviezen voor onze klanten.

De grootste meerwaarde van Vallenduuk is voor de klant niet altijd de 'klassieke advocatenwerkzaamheden'. Als advocaat bij Vallenduuk voer je bedrijfsonderzoeken uit op locatie, beoordeel je de bedrijfsvoering, adviseer je over implementatie van wet- en regelgeving in de organisatie (compliance), woon je directieoverleggen bij en informeer je stakeholders over juridische actualiteiten. Voor de klant ben jij de juridisch directeur, adviseur, sparringpartner, inhouse lawyer en advocaat in één.

Solliciteren

Je kunt solliciteren door jouw motivatiebrief met cv te sturen naar Michelle Vrolijk via mdvrolijk@vallenduuk.nl. Binnen een week krijg je bericht of je zal worden uitgenodigd voor een kennismakingsgesprek.

Kijk voor meer informatie over deze vacature op
www.vallenduuk.nl/werken-bij-vallenduuk

Juridische kwesties
die zijn weggezaakt

Elektronische handtekening: kwestie van opletten

DOOR / EMMA SIEBEN

**Welke soorten elektronische handtekeningen zijn er?
En waarom blijft het zetten ervan bewijsrechtelijk oppassen?**

Een overeenkomst kan mondeling, schriftelijk en elektronisch tot stand komen, tenzij de wet anders voorschrijft (zoals bij de koop van een woning door een particulier, art. 7:2 lid 1 BW).¹ Als de overeenkomst elektronisch wordt gesloten, wordt de handtekening vaak ook elektronisch gezet. Toch is het oppassen geblijven bij deze handtekening. Een (papieren) overeenkomst met een 'natte' handtekening is een akte en heeft dwingende bewijskracht.² Dat is niet altijd het geval bij een overeenkomst met daaronder een *elektronische* handtekening. Bewijsrechtelijk kan het dan ook uitmaken welk soort elektronische handtekening is gebruikt. Er kunnen drie soorten elektronische handtekeningen worden onderscheiden:

1. de 'gewone' elektronische handtekening. Denk hierbij aan een gescande handtekening die onder een overeenkomst wordt gekopieerd;
2. de geavanceerde elektronische handtekening. Deze handtekening maakt gebruik van slimme (cryptografische) technieken waarmee een unieke code wordt afgeleid uit de identiteit van de afzender én de inhoud van het document zelf. De eIDAS-verordening³ noemt verschillende eisen waaraan de geavanceerde elektronische handtekening moet voldoen.
3. de gekwalificeerde elektronische handtekening. Dit is een handtekening met een gekwalificeerd certificaat, uitgegeven door zogeheten vertrouwensdiensten.⁴ Voor

een aantal specifieke toepassingen heeft de Nederlandse wetgever een gekwalificeerde handtekening voorgeschreven.⁵

Alleen de gekwalificeerde elektronische handtekening staat per definitie gelijk aan de handgeschreven 'natte' handtekening en heeft dus *per definitie* dwingende bewijskracht.⁶

De 'gewone' en de geavanceerde elektronische handtekening staan pas gelijk aan de handgeschreven handtekening (en hebben dus dwingende bewijskracht) wanneer deze 'voldoende betrouwbaar' zijn. Wat wordt gezien als 'voldoende betrouwbaar' hangt op grond van art. 3:15a BW af van het doel waarvoor de elektronische handtekening is gezet en van alle overige omstandigheden van het geval. Hoe groter het belang, hoe betrouwbaarder de handtekening moet zijn.

Dat deze omstandigheden vóór ondertekening van de overeenkomst goed meegewogen moeten worden, blijkt uit een uitspraak van de Rechtbank Zeeland-West-Brabant.⁷ Hier had een man een overeenkomst tot zakelijke geldlening met borgstelling in privé elektronisch

gesloten. Ter ondertekening van de borgstellingsovereenkomst werd gebruikgemaakt van het programma Adobe Sign. Toen de vennootschap van de man failliet ging, sprak de geldverstrekker de man in privé (uit hoofde van de borgtocht) aan. De man betwistte echter dat hij de overeenkomst van borgtocht had ondertekend. De rechtbank oordeelde dat de Adobe Sign-handtekening in dit geval onvoldoende betrouwbaar was en hooguit kwalificeerde als een 'gewone' elektronische handtekening. Ook deze 'gewone' elektronische handtekening was naar het oordeel van de rechtbank echter onvoldoende betrouwbaar voor ondertekening van een dergelijke borgtochtsovereenkomst; het ging hier namelijk om een aanzienlijk bedrag en de door de geldverstrekker gevolgde methode voor ondertekening leverde een (te) groot risico op voor misbruik door personen. De rechtbank oordeelde dan ook dat niet was komen vast te staan dat een overeenkomst van borgtocht was ontstaan.

Emma Sieben is advocaat bij Wybenga Advocaten in Rotterdam.

NOTEN

- 1 Ook dan kan een overeenkomst soms elektronisch gesloten worden, zie art. 6:227a BW.
- 2 Art. 157 lid 2 Rv.
- 3 Art. 26 van Verordening (EU) nr. 910/2014 van het Europees parlement en de Raad van 23 juli 2014.
- 4 Op <https://webgate.ec.europa.eu/tl-browser/#/tl/NL> is een lijst van gekwalificeerde aanbieders van vertrouwensdiensten te vinden.
- 5 Zie bijvoorbeeld art. 7:655 lid 3 BW.
- 6 Dat de gekwalificeerde handtekening gelijk staat aan de 'natte' is bepaald in art. 3:15a BW.
- 7 Rechtbank Zeeland-West-Brabant, 7 oktober 2020, ECLI:NL:RBZW:2020:4817.

LAWYERS FOR LAWYERS

Gevlucht voor Lukashenko

DOOR / TRUDEKE SILLEVIS SMITT

Advocaat Mikhail Kiryliuk vluchtte uit Belarus naar Polen, nadat hij van het tableau was geschrapt. 'De *rule of law* bestaat niet meer in Belarus.'

Mikhail Kiryliuk leidde een overzichtelijk bestaan als ondernemingsrechtadvocaat in Minsk, Belarus. Maar toen in 2020 het regime

Lukashenko bij de grote demonstraties duizenden betogers oppakte en er een schreeuwend tekort aan advocaten was, ging ook Kiryliuk demonstranten bijstaan.

Via Zoom vertelt hij: 'We kregen tientallen telefoontjes per dag, sommige kantoorgenoten konden niet meer slapen van de verhalen. We zijn bewijs gaan verzamelen en hebben inmiddels stapels foto's en filmpjes van betogers met blauwe plekken op hun armen, benen en rug. Sommigen hadden botbreuken. Op de binnenplaatsen van de politiebureaus stonden de mensen met hun handen op hun rug gebonden terwijl de politie op ze insloeg. Het gebeurde systematisch, met de intentie mensen bang te maken.'

Advocaten schreven hierover en bespraken het in de media – maar dat vond de nationale orde van advocaten geen goed idee. 'We moesten eerst de orde raadplegen voordat we naar buiten traden, zeiden ze. Als we politiek wilden bedrijven, dan konden we onze toga beter aan de wilgen hangen.'

Maar zelfs de 'luxe' van die keuze was niet voor alle advocaten weggelegd. 'Verschillende advocaten die oppositiekandidaten hebben bijgestaan, zijn gearresteerd. Anderen werden van het tableau geschrapt. De minister van Justitie zei dat iemand die aan de demonstraties deelnam een schande voor de advocatenorde was.'

'AFZONDERLIJKE KASTE'

Dat het ministerie advocaten 'ontslaat' is in Belarus heel gewoon. De Helsinki Foundation for Human Rights schreef eind oktober 2020 dat Justitie in Belarus zowel juridisch als feitelijk de baas is over de advocatuur. Toen het constitutionele hof in 2018 pleitte voor betere bescherming van de vertrouwelijke advocaat-cliëntrelatie, reageerde Lukashenko dat het hof op moest

houden: 'Wat is er zo bijzonder aan advocaten, waar u een afzonderlijke kaste van probeert te maken en die u verdedigt, die u zelfs onaantastbaar wilt maken?'

Waarin zijn zij anders dan u, dan andere ambtenaren?'

Ook Mikhail Kiryliuk moest het ontgelden. Hij verloor zijn licentie, omdat hij zich onheus zou hebben uitgelaten tegenover overheidsfunctionarissen. Het ging ze kennelijk om een Facebook-post waarin hij zich richtte tot mensen in de kringen rond Lukashenko die vóór onderhandelingen waren met oppositieleider Svetlana Tichanovskaya: denk na of je de

president trouw wilt blijven en je carrière zien eindigen, of hem loslaten voor een nieuwe politieke toekomst. In oktober 2020 hoorde Kiryliuk van een bron dicht bij de geheime dienst dat hij zou worden gearresteerd. 'Ik heb niet afgewacht of ze het zouden uitvoeren, maar ben vertrokken naar Polen, met mijn gezin.'

Waren ze anders achter zijn familie aangegaan?

'Tichanovskaya hebben ze bedreigd met de toekomst van haar kinderen, en je hoort het wel meer. Ze hoeven het niet eens te dóén, mensen voelen zich zó bedreigd... Ze verlaten het land of houden verder hun mond.'

MACHTSOVERDRACHT

Kiryliuk probeert nu vanuit Polen buitenlandse steun te verzamelen om Lukashenko weg te krijgen. Hij is lid van de 'Coordination Council', een initiatief van oppositieleider Tichanovskaya en van het 'National anti-crisismanagement', geïnitieerd door voormalig ambassadeur Pavel Latushko, die een vreedzame machtsoverdracht bepleiten.

'De *rule of law* bestaat niet meer in Belarus, dat bevestigt ook de Organization for Security and Co-operation in Europe. Het zou ons helpen als bijvoorbeeld de Nederlandse orde van advocaten ons openbaar steunt. Er zijn strenge economische sancties nodig, macht is de enige taal die Lukashenko verstaat. We hebben informatie dat Rusland een compromis-figuur zou ondersteunen.'

Mikhail Kiryliuk

Minder pagina's, meer diepgang

DOOR / CHRISTIAAN TOORMAN, PATRICIA ARNOLDUS-SMIT, PAUL GLAZENER & FRITS DE VRIES

Binnen de balie bestaat onvrede over de limiet die de gerechtshoven stellen aan de lengte van processtukken. Maar lange stukken veroorzaken onnodig tijdverlies, stellen raadsheren Toorman, Arnoldus-Smit, Glazener en De Vries.

In dit blad¹ publiceerden Nicole de Boer, Marc Janssen en Caspar Janssens (De Boer c.s.) een kritische bespreking van de aankondiging op rechtspraak.nl van een limiet aan de lengte van processtukken in handelszaken bij de hoven.² Wij willen als leden van de werkgroep die de wijziging van de landelijke procesreglementen voor civiele dagvaardingszaken, respectievelijk verzoekschriftprocedures handels- en insolventiezaken bij de gerechtshoven heeft voorbereid,³ graag op dit artikel reageren en een nadere toelichting geven. De Boer c.s. voeren tegen de wijziging van de procesreglementen in essentie de volgende bezwaren aan: 1) een algemene limiet voor iedere zaak doet geen recht aan de verscheidenheid van zaken die soms meebrengt dat een langer processtuk nodig is om goed gestructureerd de feiten en de stellingen weer te geven; 2) de wijziging is een verkeerde maatregel om een probleem van de rechtspraak

(een rechterstekort) te proberen op te lossen; 3) de rechter is lijdelijk en het is aan de advocaten te bepalen wat wel en niet wordt aangevoerd; 4) de parallel met de limieten in de procesvoering voor het HvJ EU gaat niet op; 5) de bevoegdheid tot het nemen van deze maatregel ontbreekt en (6) de maatregel is in strijd met het EVRM. Ook de adviescommissies burgerlijk procesrecht en intellectuele eigendom van de orde hebben zich kritisch over de maatregel uitgelaten.⁴ In die adviezen worden ook als bezwaren genoemd: 7) er is onvoldoende onderzoek gedaan naar de noodzaak van de maatregel en 8) er is geen voorafgaande consultatie met de orde geweest. Graag gaan wij in op deze argumenten.

SCHRIKBAREND LANG

Eind 2019 is in de vier hoven geïnventariseerd of lange processtukken als een probleem werden ervaren. Alle collega's deelden de zorg dat de laatste jaren de omvang van de

processtukken drastisch was toegenomen en nagenoeg alle collega's stonden een maatregel voor waarmee regie wordt gevoerd op de lengte van processtukken. In een van de hoven is een enquête gehouden om zo mogelijk met concrete voorbeelden te illustreren dat processtukken te lang waren geworden. Een groot aantal raadsheren heeft daarop gereageerd met voorbeelden van – het moet helaas worden gezegd – veelal schrikbarend lange memories die zij *op dat moment* onder hun hoede hadden. Vanzelfsprekend heeft een rechter meer tijd nodig voor het lezen van een stuk van 80 of 110 bladzijden dan voor een stuk van 25 bladzijden. Lange processtukken leiden ontkoombaar tot langere behandel tijden, vooral als de lezer al lezende de weg kwijtraakt. Bovendien ontnemen onnodig lange processtukken het zicht op de daadwerkelijke geschilpunten, waardoor het risico wordt vergroot dat niet al die geschilpunten effectief worden geadresseerd.

Kortom, het probleem is alomtegenwoordig en in de aanloop naar de reglementswijziging voldoende onderzocht. Het is niet zo dat met de wijziging een probleem van onderbezetting op de civiele afdelingen van de hoven is aangepakt. Overigens zijn de personele middelen van de rechtspraak beperkt en daarom is het tegengaan van onnodig tijdverlies in ieders belang.

In februari 2020 heeft een delegatie van onze werkgroep de vergadering van het landelijk dekenberaad bezocht en de voorgenomen wijziging uitgebreid toegelicht. De dekens hadden begrip voor de maatregel. Mede daarom is besloten om verder te gaan met de wijziging. Ook in ressortelijke overleggen met de balie is gesproken over de voorgenomen wijzigingen. Uit de adviezen van de adviescommissies blijkt dat de orde zich gepasseerd heeft gevoeld. Dat was vanzelfsprekend niet de bedoeling en inmiddels heeft overleg met vertegenwoordigers van de orde ook plaatsgevonden.

MAXIMUM

Er is goed nagedacht over het gekozen maximum. Zo'n tien jaar terug waren de memories in de meeste gevallen niet langer dan 15 à 20 bladzijden. Ook met een correctie voor toegenomen complexiteit, hoe ongrijpbaar die ook is, is een limiet van 25 bladzijden voor de memories in de meerderheid van de conformiteits-, verzekerings-, burens-, ontslag-, huur-, auteursrecht-, verdelings- en aannemingszaken enzovoort ruim voldoende. Advocaten in deze zaken zullen geen hinder hebben van de limiet.

Er zullen zeker zaken zijn die een ruimere toelichting nodig hebben dan 25 bladzijden. In zo'n geval kan een advocaat de rolraadsheer vragen

om een langer processtuk te mogen indienen, als hij of zij van tevoren ziet aankomen dat meer ruimte nodig is. Ook kan worden gevraagd een akte te mogen nemen om een onderwerp nader te mogen toelichten, als pas al schrijvende wordt ontdekt dat meer pagina's nodig zijn en een uitstel voor het nemen van de memorie niet mogelijk is. De rolraadsheer zal op zo'n verzoek in alle redelijkheid beslissen. Het voornemen is om over een jaar met de orde te evalueren hoe de maatregel in de praktijk uitwerkt. De bevoegdheid voor deze maatregel vloeit voort uit de regierol van de rechter (art. 19 lid 2 Rv). Net zoals de rechter de mondelinge inbreng van een partij aan een maximum mag verbinden, mag de rechter dat doen met de schriftelijke inbreng van partijen. De lijdelijkheid van de rechter heeft daar een grens. Op een goed moment is er voldoende gezegd en geschreven, begrijpt de rechter voldoende wat er van hem of haar wordt gevergd en kan de beslissing worden genomen.

Dat beperking van de omvang van de processtukken niet met zoveel woorden in artikel 35 Rv wordt genoemd als onderwerp dat de regering bij AMvB kan regelen, brengt niet mee dat de rechter op dat punt onbevoegd is beleid te vormen. De rechter heeft een impliciete bevoegdheid een onderwerp als dit te regelen. Met het treffen van de maatregel van een maximum aan de processtukken treedt de rechter niet buiten de grenzen van zijn bevoegdheid.⁵

Er is geen sprake van schending van het recht op effectieve toegang tot de rechter, zoals gewaarborgd in artikel 6 EVRM. Het recht op toegang tot de civiele rechter is niet absoluut en mag worden onderworpen aan beperkingen, mits deze een legitiem doel dienen en proportioneel zijn.

Voorkomen van overbelasting van de gerechten is een legitiem doel.⁶

Een beperking van de omvang van de processtukken tot 25, respectievelijk 15 bladzijden, met een ontheffingsmogelijkheid, is een proportioneel middel om dit doel te bereiken. Bevestiging daarvoor wordt gevonden in de beperkingen die het EHRM, het HvJ EU en het Gerecht van de EU stellen aan de omvang van processtukken in de voor hen aanhangige gedingen.⁷

Dat er, zoals De Boer c.s. stellen, in procedures voor het HvJ EU geen behoefte zou zijn aan langere processtukken, omdat de feiten al door de verwijzende rechter zijn vastgesteld, overtuigt niet. De complexiteit van het Unierecht en de manier waarop dat recht is omgezet in nationaal recht brengen mee dat bij het toelichten van het eigen standpunt van een partij in de prejudiciële procedure de limiet van 20 bladzijden in de prejudiciële procedure snel in zicht komt. Daarnaast gelden ook limieten in rechtstreekse beroepen op het Gerecht en hogere voorzieningen bij het HvJ EU. Vaak gaat het daar om feitelijk complexe zaken, waaronder besluiten van de Europese Commissie in mededingingszaken die meer dan eens honderden bladzijden beslaan. Dat betekent dat de advocaat in zijn beroepschrift, dat in rechtstreekse beroepen bij het Gerecht tot 50 bladzijden is beperkt, en in hogere voorzieningen bij het HvJ EU tot 25 bladzijden, streng zijn stellingen moet selecteren.

DIEPGANG

De grootste zorg bij raadsheren over de toenemende omvang van de processtukken is dat het een negatieve invloed heeft op de planning en kwaliteit van de behandeling van de aan hen voorgelegde zaken. Door de ►

nodeloze extra tijd die te omvangrijke processtukken vragen, blijven andere zaken liggen. Ook leiden dergelijke processtukken ertoe dat de rechters vaak tot vlak voor de zitting bezig zijn met uitsluitend het lezen van alle stukken. Er ontbreekt dan voldoende tijd om de informatie uit het dossier te laten bezinken, de stellingen grondig te toetsen aan rechtspraak en literatuur en de zaak intern gedegeen voor te bespreken. En juist dit zijn werkzaamheden die ter zitting bijdragen aan een debat tussen advocaten en rechters dat diepgang heeft. Een dergelijk voldragen debat heeft vervolgens ook een positieve invloed op de daaropvolgende uitspraak. Deze diepgang dreigt verloren te raken als de rechters door onnodig veel leeswerk onvoldoende vat hebben kunnen krijgen op datgene wat van hen wordt gevraagd. De hoven doen moeite om hun uitspraken beknopt en *to the point* te houden. Dat draagt bij aan de leesbaarheid en duidelijkheid van de uitspraken. De Boer c.s. betogen dat beknopte stukken vaak onduidelijk zijn. Wij hebben zelden een processtuk onder ogen gehad dat door zijn beknoptheid onduidelijk was. Het is in overweldigende mate omgekeerd: onduidelijk zijn lange stukken waarin door een onoverzichtelijke opbouw met uitweidingen en herhalingen – vaak telkens in iets andere bewoordingen – de lezer de weg kwijtraakt. Het zou voor een constructieve en goed verlopende communicatie tussen advocaat en rechter goed zijn als in de processtukken de volgende hartenkreten van de hoven in acht zouden worden genomen:

- Geen herhalingen. Rechters zijn getraind in het onderscheiden van de stellingen en verweren van partijen. Ook na één keer is de boodschap overgekomen. Gaat het om de kernstelling, dan zou herhaling als een retorisch stijlmiddel op haar plaats kunnen zijn, maar in andere gevallen is het niet nodig.

Als wordt geoordeeld dat niet is voldaan aan de stelplicht, ligt dit niet aan een gebrek aan herhaling maar aan het ontbreken van een stelling of een voldoende concrete onderbouwing.

- Vertel het eigen verhaal. De aandacht van de lezer verslapt als ongeveer alle rechtsoverwegingen van het vonnis integraal worden geciteerd en bij iedere rechtsoverweging telkens het volle arsenaal aan argumenten wordt herhaald. Even taai voor de lezer is het als in de memorie van antwoord op iedere alinea uit de grieven apart wordt gereageerd. Het is veel overtuigender als in een logisch betoog duidelijk wordt gemaakt waarom het aangevallen vonnis juist wel of niet moet worden vernietigd en waarom bepaalde door de wederpartij gestelde feiten niet juist zijn. Dat kan meebrengen dat een andere volgorde wordt gekozen dan de rechtbank in haar vonnis heeft gevolgd, maar dat is niet erg. De overtuigingskracht van een processtuk is sterk afhankelijk van een goed doordachte opbouw en een goede dosering van argumenten.
- Geef duidelijk aan op welke feiten stellingen of betwistingen zijn

gestoeld, en maak duidelijk welke producties die stellingen of betwistingen ondersteunen, en waarom. Het komt te vaak voor dat in een brij aan aangedragen feiten en producties naar de onderbouwing van stellingen of betwistingen moet worden gezocht.

We kunnen meer wensen noemen, maar we beperken ons hier tot deze drie. Zij zijn het meest belangrijk. Uiteraard is het zinvol als rechtspraak en advocatuur in dialoog blijven over dergelijke aspecten.

Wij hopen dat wij met deze reactie de angst hebben weggenomen, dat het vanaf 1 april voor advocaten die in hoger beroep procederen veel moeilijker is om het standpunt van de cliënt goed voor het voetlicht te brengen. In verreweg de meeste zaken zal de wijziging naar verwachting een positief effect voor alle betrokkenen sorteren. Wil een advocaat toch een langer processtuk indienen, dan moet hij daarvoor toestemming aan de rolraadsheer vragen. Een dergelijk verzoek zal in alle redelijkheid worden beoordeeld. Naar onze overtuiging draagt de wijziging bij aan een vruchtbaar en diepgaand debat over de zaak. ■

NOTEN

- Adv.bl.* 2021/1, p. 58 e.v.
- <https://www.rechtspraak.nl/Organisatie-en-contact/Organisatie/Raad-voor-de-rechtspraak/Nieuws/Paginas/Per-1-april-limiet-aan-lengte-processtukken-bij-de-civiele-afdelingen-gerechtshoven.aspx>.
- Mrs. J.C. Toorman, P.M. Arnoldus-Smit, P. Glazener & F.J. de Vries zijn (senior) raadsheer in de hoven Amsterdam, 's-Hertogenbosch, Den Haag, resp. Arnhem-Leeuwarden.
- Zie ook T. Barkhuysen, 'Intelligent omgaan met lange processtukken', *NJB* 2021/1 en Wouter Pors, 'Beperking van processtukken in hoger beroep onjuist en onacceptabel', *IEF* 19675.
- K. Teuben, 'Rechtersregelingen in het burgerlijk (proces)recht', (*BPP II*), Kluwer: 2004, §§ 4.4.4.2-3.
- Van Dijk c.s., *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights*, 2018, nr. 10.3.6 c.
- EHRM: lid 2 sub b van Rule 47 van de Rules of Court (20 blz.); als de schriftelijke pleitnota "exceptionally" 30 blz. overschrijdt, moet een korte samenvatting worden toegevoegd (*Practice Directions, Written pleadings*, onder 12); HvJ EU: de punten 12 (prejudiciële procedure, 20 blz.), en 21 en 22 (hogere voorziening, 25 blz.) van de *Praktische aanwijzingen voor de partijen inzake bij het Hof aangebrachte zaken*, Pb 2020 L 42/1; Gerecht: punt 105 van de *Praktische uitvoeringsbepalingen voor het Reglement voor de procesvoering van het Gerecht*.

Imagine Fund behaalt een uitzonderlijk rendement door te investeren in 'de verborgen pareltjes' binnen de technologie van de toekomst.

Michiel Beukers en Laurens Ockhuisen van Imagine Fund

Wat is het Imagine Fund?

"Het Imagine Fund is een beleggingsfonds waarin wordt belegd in technologie-aandelen. Met dit fonds focussen we op investeringen in de technologie van de toekomst. Innovatieve bedrijven groeien een stuk sneller dan traditionele bedrijven, niets voor niets is de Nasdaq de afgelopen 7 jaar met gemiddeld meer dan 20% per jaar gegroeid. Wij geloven in trends die onze manier van leven drastisch zullen veranderen. Denk hierbij aan trends zoals Cybersecurity, Internet of Things, E-commerce, Artificial Intelligence, 5G en bijvoorbeeld Virtual Reality.

Wat maakt IF 'anders dan de rest'?

"Wij bieden investeerders een beter alternatief voor de standaard aandelenportefeuille. Imaginefund investeert in technologiebedrijven met een bewezen trackrecord. De portefeuille bestaat uit maximaal 40 bedrijven die allen actief zijn in de techsector en een bovengemiddelde omzetgroei zullen laten zien. Waar veel banken en vermogensbeheerders zich focussen op value-aandelen door te kijken naar bijvoorbeeld koers winstverhoudingen, focussen wij ons op de potentiële groei die een bedrijf kan doormaken, rekening houdend met de grootte van de te veroveren markt.

Wij investeren niet in start-ups en scale-ups. Wij investeren in volwassen bedrijven waarbij de zaken goed op orde zijn, en verkleinen zo de kans om in een zeepbel te beleggen. Wij hanteren binnen Imagine Fund strenge investeringscriteria zoals een jaarlijkse omzetgroei van meer dan 25% de

komende jaren, een sterk management die het liefst ook aandeelhouder zijn, een groot te veroveren markt en het product moet van topniveau zijn. In ons investeringsproces toetsen wij via social media, ons eigen netwerk en vakbladen, de populariteit en kwaliteit van een dienst of product.

"Laurens Ockhuisen is met technologie opgegroeid, hij belegt al vanaf jonge leeftijd in de techsector. Michiel Beukers is eigenaar van Noordam Vermogensbeheer, en heeft al meer dan 25 jaar ervaring in het selecteren van beleggingen. Binnen Imagine Fund wordt vanuit een compleet andere benadering naar investeringen gekeken. Investerings worden getoetst aan de praktijk door gebruik te maken van een team van industriespecialisten. Daarnaast spelen data en social media een belangrijke rol bij het vinden van verborgen pareltjes uit de technologiesector.

Past een investering in Imagine Fund bij iedereen?

Een overweging in technologieaandelen om zo de komende jaren een bovengemiddeld rendement te halen, raden wij iedere belegger aan. De technologische revolutie is begonnen maar met de doorbraak van 5G zal eerder genoemde trends alleen maar doen versnellen. Veel traditionele bedrijven worden op dit moment bedreigd door uitdagers die met nieuwe technologie in hard tempo marktaandeel winnen. Ook in de financiële wereld en in de advocatuur verandert er veel. Kijk maar eens naar blockchain technologieën, digitaal ondertekenen, op afstand vergaderen en/of onderhandelen. Voor een ieder die dit inziet is een investering in Imagine Fund een mooie aanvulling in de samenstelling van ieders vermogen.

Ook rendement realiseren met de technologie van morgen?

Imagine Fund
Leestraat 31A
3743EH Baarn

www.if.nl/technologiefonds
Tel: 035-5483221

De raad in spagaat

Tuchtrechter in voetspoor bestuursrechter?

DOOR / ROBERT SANDERS & ROLAND MANS¹

Met ingang van 2020 heeft het dekenberaad het plan opgevat om ook een vinger aan de pols te houden bij de financiële gezondheid van advocaten en hun kantoren. Na een aantal pilotprojecten wordt nu jaarlijks door de deken bij alle advocatenkantoren een uitvraag gedaan naar de financiële kengetallen van de onderneming. In een recente beslissing heeft de Amsterdamse Raad van Discipline zich gebogen over de betamelijkheid van het niet-meewerken aan die uitvraag.

De beslissing van de raad die wij hier kort bespreken, heeft een sterk principieel karakter.² Zodanig principieel dat de algemeen deken inmiddels heeft aangegeven tegen de beslissing een zogeheten dekenappel in te stellen, een soort tuchtrechtelijke 'cassatie in het belang der wet'.³ In afwachting van het eindoordeel van het Hof van Discipline is het nu toch al de moeite waard de beslissing van de raad onder de loop te nemen.

In de voorgelegde zaak draait het om de weigering van een aantal advocaten om te voldoen aan de vordering van de Amsterdamse deken om de door hem gevraagde financiële gegevens ('kengetallen') te verstrekken. Het uitgangspunt is dat een advocaat die in een financieel nijpende situatie geraakt 'verkeerde afwegingen' kan maken en de integriteit zou kunnen schenden.

Naar aanleiding van de uitvraag van de deken heeft een aantal advocaten op principiële gronden geweigerd de opgevraagde gegevens te verstrekken. Die weigering heeft geresulteerd

in een bij wijze van proefproces ingestoken ambtshalve klacht (een zogeheten dekenbezwaar). De Raad van Discipline heeft dat dekenbezwaar ongegrond verklaard omdat het niet volledig voldoen aan de vordering tot medewerking in deze specifieke situatie niet onbetamelijk is geweest. Gezien de door de advocaten aangevoerde bezwaren over de redelijkheid van het dekenbeleid is hun weigering om volledig aan de vordering te voldoen niet onredelijk en daarmee naar het oordeel van de raad niet tuchtrechtelijk verwijtbaar. Daarbij komt dat zij de gevraagde financiële gegevens niet bot hebben geweigerd, maar in hoofdlijnen de door de deken verzochte informatie hebben verstrekt, aangevuld met het aanbod aan de deken om de jaarcijfers te komen inzien.

Deze beslissing is vooral interessant door de samenloop van tuchtrecht en bestuursrecht. De deken heeft, als toezichthouder in de zin van de Awb, gebruikgemaakt van zijn bevoegdheid ex artikel 5:16 Awb om inlichtingen te vorderen. Artikel 5:20 lid 1 Awb

verplicht 'een ieder' aan een toezichthouder binnen de door hem gestelde redelijke termijn alle medewerking te verlenen die deze redelijkerwijs kan vorderen bij de uitoefening van zijn bevoegdheden.

De deken heeft echter een zeer beperkte keuze uit juridische middelen om die medewerkingsplicht ook af te dwingen. Waar andere toezichthouders zelfstandig bestuursrechtelijke sancties kunnen opleggen als reactie op het niet-naleven van de medewerkingsplicht, heeft de wetgever in de Advocatenwet het aantal situaties waarin de deken bestuursrechtelijk kan handhaven (door een bestuurlijke boete opleggen of een last onder dwangsom) zeer beperkt.⁴ Het gaat dan om gevallen waarin een aantal bepalingen uit de Voda niet wordt nageleefd.⁵ Onder die bepalingen valt *niet* de medewerkingsplicht als bedoeld in artikel 5:20 lid 1 Awb. Die omissie, zo wij daarvan hier mogen spreken, kan de NOvA als bijzondere wetgever voor de advocatuur overigens niet bij verordening repareren: artikel 28 lid 5 Advocatenwet verbiedt

het college van afgevaardigden om verordeningen vast te stellen met betrekking tot de toezichthoudende taak van de deken.⁶

Er rest de deken in het geval een advocaat niet voldoet aan de medewerkingsplicht weinig anders dan op de voet van artikel 46f Advocatenwet een ambtshalve tuchtklacht in te dienen. Dat dekenbezwaar wordt in de regel gestoffeerd met gedragsregel 29, zoals ook in de onderhavige casus het geval was. Bij een verzoek om medewerking van de deken op grond van artikel 5:20 Awb, zo schrijft die gedragsregel voor, is de betrokken advocaat verplicht alle gevraagde inlichtingen aanstonds aan de deken te verstrekken.

Enkele jaren geleden heeft het Hof van Discipline in een vergelijkbaar geval reeds geoordeeld dat het niet-voldoen aan verplichtingen die op de advocaat rusten in verband met het op hem door de deken ingevolge artikel 45a Advocatenwet uit te oefenen toezicht, in beginsel een tuchtrechtelijk vergrijp oplevert.⁷

Wat in de beslissing van de raad hier dan ook opvalt, is dat de raad eerst met zoveel woorden vaststelt dat de weigering om aan de vordering van de deken te voldoen, een handeling is in strijd met artikel 46 Advocatenwet, gedragsregel 29 en de artikelen 5:16 en 5:20 Awb. Toch resulteert dat merkwaardig genoeg niet in een inbreuk op artikel 46 Advocatenwet die leidt tot gegrondd verklaring van het dekenbezwaar. De raad betreft in zijn beoordeling namelijk de redelijkheid van het toezichtbeleid van de deken aan de hand van artikel 5:13 Awb. Hoewel de raad uitdrukkelijk opmerkt dat het niet aan de tuchtrechter is om dat beleid meer in het algemeen aan de redelijkheidsnormen te toetsen, lijkt de raad dat in deze zaak toch te doen. Daarmee wekt de raad de indruk op de stoel van de bestuursrechter plaats te nemen, terwijl een vordering ex artikel 5:16 Awb geen appellabel besluit is en zelfs de bestuursrechter daarover

zonder onderliggend besluit geen oordeel zou kunnen vellen.

De raad werpt op dit vlak de rechtsvraag op of het toezicht hier niet te ver gaat ten opzichte van het doel dat daarmee is gemoeid. In casu, zo blijkt uit de uitspraak, is het beleid om kengetallen bij alle kantoren in alle arrondissementen op te vragen tot stand gekomen in het dekenberaad. De deken baseert zijn toezicht en de dekenklacht op dat beleid.⁸ Artikel 5:13 van de Awb bepaalt dat een toezichthouder slechts gebruikmaakt van zijn bevoegdheden voor zover dat redelijkerwijs voor de vervulling van zijn taak nodig is. Voorop mag worden gesteld dat niemand is gebaat bij een faillissement van een advocatenkantoor: de advocaat noch zijn cliënten of de balie als geheel. Een advocaat die in staat van faillissement verkeert, wordt ook van rechtswege in de uitoefening van de praktijk geschorst en kan in die toestand dus geen zaken behandelen.⁹ In geding lijkt dus ook niet dat het toezien op de financiële gezondheid van kantoren op zichzelf een legitiem doel dient. In casu erkende ook het aangeschreven kantoor dit belang. Het kantoor gaf de

deken daarom een overzicht van de belangrijkste cijfers én bood hem bovendien aan om de jaarcijfers in te komen zien. Zou de deken daarmee dan niet voldoende informatie verkrijgen om te kunnen vaststellen of het kantoor gezond is? Als dit al onvoldoende zou blijken te zijn, dan zou de deken altijd gericht om extra informatie kunnen vragen. In deze zaak lijkt het middel dan erger dan de kwaal. Hoeveel advocatenkantoren gaan er immers jaarlijks failliet?

Het doel van de uitvraag is, zo blijkt uit de beslissing, het verkrijgen van informatie om op basis daarvan *risicogestuurd* toezicht te kunnen uitoefenen. Het Hof van Discipline zal, zoals het eerder in 2016 deed,¹⁰ noodgedwongen een tuchtrechtelijk oordeel moeten vellen door zich te buigen over de meer bestuursrechtelijke vraag of het toezichtbeleid dat aan het dekenbezwaar ten grondslag ligt wel toelaatbaar is. Wellicht zou de deken met de mogelijkheid van een last onder dwangsom meer zijn geholpen, zodat voor hem én de betrokken advocaat de weg naar de bestuursrechter wordt geopend.

NOTEN

- Robert Sanders is tuchtrechtadvocaat bij De Clercq Advocaten Notariaat in Leiden. Roland Mans is bestuursrechtadvocaat bij Corten De Geer Advocaten in Amsterdam.
- RvD Amsterdam 22 februari 2021, ECLI:NL:TADRAMS:2021:41.
- Zie ook pagina 82 in dit blad.
- Zie bijvoorbeeld art. 18.6a Wet milieubeheer en art. 1:79 lid 1 Wft.
- Art. 45g lid 1 spreekt over het bepaalde bij of krachtens een verordening als bedoeld in art. 9b lid 7, art. 9c lid 2 en art. 28 lid 2, onderdeel a tot en met d Advocatenwet.
- De deken zou aangifte kunnen doen op voet van art. 184 lid 1 Sr. Aangifte van een strafbaar feit mag uiteraard worden gezien als een te zwaar middel om het gewenste doel te bereiken en maakt de deken afhankelijk van de bereidheid van het Openbaar Ministerie om tot vervolging van de weigerachtige advocaat over te gaan.
- HvD 26 augustus 2016, ECLI:NL:TAHVD:2016:167, r.o. 5.6. Dat de deken de gevraagde stukken ook had kunnen opvragen bij de Kamer van Koophandel, zoals de advocaat stelde, achtte het hof overigens geen valide argument, aangezien als stukken terecht door de deken bij een onder zijn toezicht staande advocaat worden opgevraagd, de advocaat deze zelf moet verstrekken en de deken niet kan verwijzen naar andere instanties. Zie ook de identieke zaak in ECLI:NL:TAHVD:2016:168.
- Een vraagpunt is dan of dat beleid wel afkomstig is van een bestuursorgaan. Het dekenberaad lijkt die immers die status niet te hebben. In elk geval niet als a-orgaan, omdat het dekenberaad geen orgaan is van enige (laat staan krachtens publiekrecht ingestelde) rechtspersoon.
- Art. 16 Advocatenwet.
- Zie verwijzing naar de uitspraken in voetnoot 7. Omdat in die tuchtzaken onder meer niet kon worden vastgesteld dat het dekenale toezicht voldeed aan de vereisten van consistentie en zichtbaarheid en aan het gelijkheids- en het zorgvuldigheidsbeginsel, kwam hof tot het oordeel dat het dekenbezwaar ongegrond was.

INHOUD

Publicatiedatum 13 april 2021

101e jaargang

Het *Advocatenblad*, het blad voor de Nederlandse advocatuur, verschijnt 10 keer per jaar en wordt uitgegeven door Boom juridisch. De van de Nederlandse orde van advocaten onafhankelijke redactie stelt de inhoud samen.

Hoofredacteur

Kees Pijnappels

Coördinatie

Sabine Droogleeve Fortuyn

Illustraties

Floris Tilanus

Vormgeving

Textcetera, Den Haag

Eindredactie

Tatiana Scheltema

Correctie

Sandra Braakmann

Citeerwijze

Adv.bl. 2021-3, Kroniek IT-recht 2020, p.
Adv.bl. 2021-3, Kroniek Privacyrecht 2020, p.

Aan dit nummer werkten mee

Christiaan Alberdingk Thijm, Marieke Berghuis,
Esther van Genuchten, Robert van Schaik,
Silvia van Schaik, Jacob van de Velde,
Caroline de Vries, Reinoud Westerdijk, Vita Zwaan

Digitaal

Eerdere kronieken zijn ook digitaal te raadplegen op Advocatenblad.nl/kronieken

Kroniek IT-recht 2020

- 57** Inleiding
- 57** Zorgplicht
 - 57** Zorgplicht bij 'totaalpakket' versus simpele opdracht
 - 59** Redelijke verwachtingen deskundige ICT-dienstverlener
 - 59** Verantwoordelijkheid afnemer op basis van eigen deskundigheid
 - 60** Rol van afhankelijkheid bij zorgplicht
- 60** Softwareontwikkeling/ Uitleg/Deskundigen
 - 60** Dealerafhankelijkheid voor afnemers
 - 61** Blijvende onmogelijkheid tot herstel software
 - 61** Onrechtmatig buiten bereik plaatsen van software
 - 62** Agile versus Prince2 projectmethodiek
- 62** Toepassing Fraanje/Alukon-arrest
 - 62** Ingebrekestelling na lange vertraging
- 62** Exit/Transitie
 - 62** Het belang van transitieafspraken
- 63** Onvoorziene omstandigheden
- 63** Elektronische handtekeningen
 - 63** Invulling van het betrouwbaarheidsvereiste

Kroniek Privacyrecht 2020

- 65** Inleiding
- 65** Corona
 - 65** Track and trace: corona-app en telecomdata
 - 66** Corona op de werkvloer
 - 66** Corona en toegang
 - 66** Thuiswerken en thuis toetsen
 - 66** Wetenschappelijk onderzoek
 - 66** Datalek GGD
- 66** Gerechvaardigd belang
 - 67** KNLTB
 - 67** VoetbalTV
- 68** Internationale doorgifte van persoonsgegevens
 - 68** Het Schrems II-arrest
 - 69** Ontwikkelingen sinds Schrems II
- 69** Schadevergoeding wegens privacyinbreuk
 - 69** Schadevergoeding wegens verstrekken gegevens journalist
 - 69** Een viertal uitspraken van de Afdeling
- 70** Fraudebestrijding en surveillance
 - 70** Fraudebestrijding - SyRI
 - 71** Surveillance

laten we de
overeenkomst hier-eh...
loslaten.

KRONIEK IT-RECHT 2020

DOOR / ESTHER VAN GENUCHTEN, ROBERT VAN SCHAIK & REINOUD WESTERDIJK

INLEIDING

2020 was een jaar waarin de samenleving meer dan ooit afhankelijk leek te zijn van informatietechnologie (IT). Videobellen werd voor vrijwel iedere sociale samenkomst de norm. Ook advocaten ondervonden hiervan de gevolgen: terwijl digitalisering binnen Project KEI eerder nog een (te) grote uitdaging bleek, stapten de gerechtelijke instanties in enkele weken noodgedwongen over op digitale zittingen. Tegelijkertijd installeerde een kwart van de Nederlandse bevolking CoronaMelder op de telefoon¹, ondanks het vele nepnieuws dat op sociale media verspreid werd over COVID-19.² Cybercriminelen speelden ondertussen genadeloos in op het virus door zorginstellingen en andere kritieke infrastructuur met ransomware³ en DDoS-aanvallen⁴ te bestoken.⁵

Ondanks deze hindernissen heeft 2020 interessante rechtspraak over IT-recht opgeleverd. In deze Kroniek benoemen we de meest opmerkelijke uitspraken, waarbij wij ons vooral richten op de verbintenisrechtelijke aspecten van het IT-recht. Dat betekent dat intellectuele eigendom en privacy niet zijn meegenomen; zeer belangrijke onderwerpen in de praktijk, maar daarom geschikt voor een eigen Kroniek. Nu over het IT-recht, vanwege de specifieke en ook gefragmenteerde aard ervan, minder wordt geprocedeerd dan in het strafrecht of

het gewone vermogensrecht, besteden we naast hogerberoepuitspraken ook aandacht aan lagere rechtspraak.

ZORGPLICHT

De IT-leverancier moet bij de uitvoering van zijn werkzaamheden de zorg van een goed opdrachtnemer in acht nemen, zoals in algemene bewoordingen neergelegd in artikel 7:401 Burgerlijk Wetboek.⁶ De zorgplicht in IT-contracten kan daarnaast contractueel verder worden vormgegeven. Dit maakt het zorgplichtvereiste casuïstisch van aard. Maar wat mag er redelijkerwijs van de IT-leverancier worden verwacht? Dat is een belangrijk en vaak terugkerend thema. Er is zelfs een toename aan rechtspraak zichtbaar waardoor dit – toch wat vage – begrip ‘zorgplicht’ steeds verder wordt ingekleurd en afgebakend.

Zorgplicht bij ‘totaalpakket’ versus simpele opdracht

De Amsterdamse rechtbank oordeelde op 14 november 2018 (ECLI:NL:RBAMS:2018:10124, publicatie 7 juni 2020) dat er bij de levering van een ‘totaalpakket’ van IT-diensten een vergaande zorgplicht bestond.⁷ Het administratiekantoor O’Clance was slachtoffer geworden van een ransomware-aanval, waarbij hackers tot in haar netwerk waren doordrongen en alle bestanden (inclusief alle back-upbestanden) op de server hadden versleuteld. Uit onderzoek dat

O’Clance naar de aanval had laten doen, kwam naar voren dat de aanval voorkomen had kunnen worden door een combinatie van (i) eenvoudige maatregelen (zoals sterkere wachtwoorden), (ii) technische maatregelen (zoals een VPN-toegang) en (iii) het verbeteren van de back-upvoorziening van O’Clance. Daarop stelde O’Clance haar IT-leverancier, die in opdracht een volledige IT-infrastructuur had aangelegd en op afroep het beheer en onderhoud verzorgde, aansprakelijk voor de geleden schade. Partijen waren het eens dat de IT-leverancier een ‘totaalpakket’ had geleverd, maar twistten over de vraag of de beveiliging van het netwerk hiervan deel uitmaakte. Partijen hadden geen afspraken op papier gezet en daarom was van belang wat partijen redelijkerwijs over de omvang van de opdracht konden begrijpen en wat zij over en weer van elkaar mochten verwachten.

De rechtbank vond het daarentegen moeilijk voorstelbaar hoe onder de opdracht ‘een totaalpakket te leveren’ niet ook de aanleg van de daarbij behorende beveiliging kon zijn inbegrepen. Door het netwerk aan te leggen zonder firewall en zonder externe back-ups, had de IT-leverancier de opdracht niet naar behoren uitgevoerd. Dat O’Clance de voorgestelde beveiligingsmaatregelen van de hand zou hebben gewezen, maakt dit niet anders. Het had op de weg van de

De auteurs zijn allen advocaat bij Kennedy Van der Laan in Amsterdam. Collega Astrid Sixma las kritisch mee en zij danken student-stagiaires Ge’ez Engidashet, Eline Hangelbroek en Julia Siskina voor hun bijdrage aan het jurisprudentieonderzoek.

IT-leverancier gelegen de opdracht te weigeren vanwege de onuitvoerbaarheid, alternatieven aan te dragen of op zijn minst indringend en herhaaldelijk te waarschuwen voor de risico's die het achterwege laten van deze maatregelen met zich brachten. Dat werknemers van O'Clance zelf kennis van zaken hadden op het gebied van IT, ontsloeg de IT-leverancier volgens de rechtbank niet van deze verantwoordelijkheid. De rechtbank concludeerde dat, gelet op de afspraak dat hij een totaalpakket inclusief beveiliging zou leveren, in combinatie met zijn professionele deskundigheid, de IT-leverancier niet kon volstaan met een enkele waarschuwing en berusting in de keuzes van O'Clance.

Een soortgelijke zaak (vonnis 38, gepubliceerd via IT&R 1306 op 16 april 2020) voor de Stichting Geschillenoplossing Automatisering (SGOA) werd in de sleutel van de onrechtmatige daad beoordeeld. In casu werd een ondernemer slachtoffer van een ransomware-aanval, waarbij een inbreker toegang verkreeg tot het netwerk, vervolgens het toegangs-niveau uitbreidde en bestanden (inclusief back-up) versleutelde. Als gevolg van deze inbraak had de

ondernemer geen toegang tot zijn IT-omgeving die noodzakelijk was bij de uitvoering van dagelijkse operationele activiteiten. Uit onderzoek van een cybersecuritybedrijf bleek dat het 'zeer aannemelijk' was dat de inbreker zich middels een 'brute-force aanval' toegang had verschaft tot het back-upstelsel dat door de IT-leverancier van de ondernemer werd beheerd. De ondernemer stelde de IT-leverancier vervolgens in gebreke omdat die niet zou hebben voldaan aan, kort samengevat, (i) zijn verplichting dat systeem adequaat te beveiligen en (ii) zijn verplichting zorg te dragen dat de gegevens steeds beschikbaar waren. Daarnaast had de ondernemer de IT-leverancier verzocht mee te werken aan de transitie naar een andere leverancier en de inloggegevens van het ICT-systeem te overhandigen, waaronder de inloggegevens die nodig zijn om zelfstandig nieuwe accounts aan te maken, versleutelde accounts vrij te geven, wachtwoorden te resetten, SAP dashboards uit te lezen en de firewallconfiguratie te beheren. De IT-leverancier schortte in reactie daarop al zijn verplichtingen op, totdat de ondernemer alle openstaande facturen zou hebben betaald.

Partijen twistten over de vraag of de IT-leverancier onrechtmatig had gehandeld door te weigeren de inloggegevens te verschaffen.⁸ Het scheidsgerecht oordeelde dat het belang van de ondernemer bij afgifte om een ongestoorde en zelfstandige bedrijfsvoering te waarborgen zwaarder woog dan het belang van de leverancier bij niet-afgifte als 'pressiemiddel' om betaling van de openstaande facturen te verkrijgen. Voor de ondernemer was immers geen alternatief voorhanden. Door de afgifte van toegangsgegevens en medewerking aan de transitie afhankelijk te maken van volledige betaling van openstaande facturen gebruikte de IT-leverancier naar het oordeel van het scheidsgerecht zijn feitelijke machtspositie als houder van de toegangsgegevens zonder zich de gerechtvaardigde belangen van de ondernemer aan te trekken. Een verzwaarde zorgplicht rust zeker niet op elke IT-leverancier en hangt sterk af van de omvang van de opdracht: een simpele opdracht versus het algehele IT-beheer. Het eerste was het geval in een zaak voor het gerechtshof Amsterdam (ECLI:NL:GHAMS2020:1987), waarbij het hof op 7 juli 2020 oordeelde dat de IT-leverancier geen vergaande verplichting had om de verhuizing van een advocatenkantoor op IT-gebied in algehele zin voor te bereiden en daarin te begeleiden of te adviseren.⁹ Partijen sloten een overeenkomst van opdracht die inhield dat de IT-leverancier de VoIP-telefoonverbinding en ADSL-internetverbinding van het advocatenkantoor zou opzeggen, een computer op een thuis- en kantooradres zou installeren en een VPN-verbinding zou opzetten van de woning naar het kantoor. Het advocatenkantoor gaf daarbij volgens het hof specifieke en duidelijke instructies, maar geen opdracht de verhuizing op ICT-gebied in algehele zin voor te bereiden en daarin (vergaand) te begeleiden of adviseren. Dit vloeyde ook niet voort uit de zorgplicht van de IT-leverancier

in de uitvoering van de opdracht, aldus het hof. Dat de IT-leverancier de 'ICT-beheerder' van het advocatenkantoor was, of zelfs dat de relatie tussen partijen meer inhield dan dat de IT-leverancier incidenteel diensten leverde, werd dan ook niet aangenomen. Het enkele feit dat het advocatenkantoor na de uitvoering van de opdracht problemen ontvond, is volgens het hof onvoldoende om te concluderen dat deze problemen werden veroorzaakt door een tekortkoming van de IT-leverancier.

Redelijke verwachtingen deskundige ICT-dienstverlener

Naast de omvang van de opdracht kunnen ook de markt, en de deskundigheid van partijen van invloed zijn op de gerechtvaardigde redelijke verwachtingen, zoals in een zaak voor de rechtbank Amsterdam (ECLI:NL:RBAMS:2019:9635) over een door Smart Connections gebouwd CRM-systeem dat niet aan de verwachtingen van afnemer ALLSAFE voldeed.¹⁰ Onderzoek naar de kwaliteit van het softwaresysteem liet 'goed gedocumenteerde aanhoudende problemen' zien en toonde aan dat het systeem 'zeer slecht bruikbaar is' en 'ernstig tekortschiet'. Dit terwijl de markt voor CRM-systemen¹¹ als vrij volwassen moest worden beschouwd, wat zich onder meer liet zien in het hoge niveau van bruikbaarheid van de aangeboden systemen. De rechtbank oordeelde op 18 december 2019 (publicatie 4 februari 2020) dat Smart Connections als professionele IT-dienstverlener een CRM-systeem diende op te leveren dat voldeed aan 'de verwachtingen die een gemiddelde klant daaraan mag ontlelen'. Aan gezien partijen naast een presentatie geen verdere afspraken op papier hadden gezet, rees de vraag wat ALLSAFE onder de gegeven omstandigheden had mogen verwachten. Volgens de rechtbank mag een klant, zelfs als dit niet met zoveel woorden in de overeenkomst is opgenomen, van een deskundige IT-dienstverlener die daarvoor marktconforme prijzen

in rekening brengt, verwachten dat deze een systeem levert waarmee door de gemiddelde werknemer kan worden gewerkt. Daar voegt de rechtbank de (naar onze mening opmerkelijke) kanttekening aan toe dat 'ook als een ISO-norm niet met zoveel woorden is overeengekomen, de klant mag verwachten dat zijn professionele dienstverlener werkt met inachtneming van de normen die binnen de branche gebruikelijk zijn'.¹² Ook achtte de rechtbank het onbegrijpelijk dat de verwachtingen die ALLSAFE had uitgesproken over de 'look and feel' van de interfaces, door Smart Connections werden beschouwd als 'out of scope'. De rechtbank oordeelde dat de overeenkomst rechtmatig was ontbonden.

Uit een uitspraak van het gerechtshof Arnhem-Leeuwarden van 7 april 2020 (gepubliceerd via IT&R 3138 op 15 mei 2020) blijkt dat niet in alle gevallen de verwachtingen van de (meest) deskundige partij/IT-dienstverlener redelijke verwachtingen zijn.¹³ In deze zaak stond centraal dat de opdrachtgever (tevens IT-dienstverlener) Ordina de overeenkomst voor de aanschaf van recruitmentsoftware zonder ingebrekestelling had ontbonden, omdat de kwaliteit van de programmatuur naar de mening van Ordina dermate slecht was dat zij er van uit mocht gaan dat de leverancier OTYS zijn verplichtingen onder de overeenkomst niet meer kon nakomen. Dat de software van zodanig slechte kwaliteit was dat deze ook na aanpassing niet aan de overeengekomen garanties zou kunnen voldoen en Ordina daarom redelijkerwijs kon voorzien dat niet kon worden nagekomen, achtte het hof onvoldoende onderbouwd. Ordina stelde dat OTYS als 'meest deskundige partij' haar zorgplicht had geschonden door Ordina niet tijdig te waarschuwen dat het eindproduct niet slechts uit standaardsoftware zou bestaan die zonder veel aanpassingen als het ware 'plug and play' in gebruik genomen kon worden. Het hof oordeelde echter

dat Ordina als IT-dienstverlener niet de redelijke verwachting had mogen hebben dat de software grotendeels standaard zou zijn en wees daarmee het beroep op de zorgplicht af.

Verantwoordelijkheid afnemer op basis van eigen deskundigheid

In een geschil tussen Blue Ocean en een IT-dienstverlener ter ontwikkeling en exploitatie van een *human resource management*-applicatie was de hamvraag of de IT-dienstverlener zich voldoende had ingespannen. De IT-dienstverlener verzorgde het design, de architectuur en de ontwikkeling van de applicatie. Blue Ocean was verantwoordelijk voor verkoop, marketing, testen en implementeren van de applicatie. Na verscheidene mislukte implementaties bij verschillende klanten was voor Blue Ocean de maat vol. Zij stelde de IT-dienstverlener in gebreke en stelde daarbij dat de IT-dienstverlener niet aan zijn informatie- of waarschuwingsplicht had voldaan. Het gerechtshof Amsterdam oordeelde op 14 juli 2020 (ECLI:NL:GHAMS:2020:2016) dat uit de enkele omstandigheid dat de IT-dienstverlener verantwoordelijk is voor het design, niet kan worden afgeleid dat hij is tekortgeschoten in de nakoming van zijn inspanningsverbintenis, als blijkt dat er verschillen zijn tussen het design en het gebruik door de eindgebruikers. Dit gold te meer nu Blue Ocean geen deugdelijke acceptatietests had laten uitvoeren alvorens de applicatie aan eindgebruikers te presenteren; dit was tenslotte de verantwoordelijkheid van Blue Ocean. Het feit dat Blue Ocean een Excel-bestand had verstrekt met punten waarop de module niet overeenkomstig de specificaties functioneerde, ontsloeg Blue Ocean niet van haar contractuele verantwoordelijkheid de applicatie te testen alvorens bij eindgebruikers in gebruik te geven.¹⁴ Verder oordeelde het hof dat de IT-dienstverlener ervan uit mocht gaan dat Blue Ocean de deskundigheid en

capaciteit bezat om acceptatietesten van voldoende diepgang en omvang uit te voeren. Hierbij speelde mee dat in het handelsregister de activiteiten van Blue Ocean stonden omschreven als (onder meer) het ontwikkelen van diverse soorten software.

Rol van afhankelijkheid bij zorgplicht

In een zaak voor de rechtbank Amsterdam (ECLI:NL:RBAMS:2020:4059, 18 augustus 2020) stond de zorgplicht bij opzegging van de overeenkomst ter discussie.¹⁵ PRLG exploiteerde onder een licentie-overeenkomst softwareproducten ten behoeve van lokale overheden, waarvoor zij aan leverancier Uniface een licentievergoeding per inwoner betaalde. Nadat Uniface op haar mededeling dat zij de tarieven wilde herijken geen bevredigende reactie ontving, besloot Uniface de overeenkomst conform de opzegregeling te beëindigen. Volgens PRLG waren de gevolgen van de opzegging voor PRLG en tenminste honderd gemeenten echter onevenredig groot en maakte Uniface misbruik van het feit dat er technische afhankelijkheid bestond van hun software. De rechtbank meende dat de opzegging geen verband hield met een (beweerde) gebrekkige uitvoering van de overeenkomst, en in plaats daarvan geen ander doel diende dan 'het louter over de brug laten komen van PRLG met een hogere vergoeding'. De rechtbank oordeelde daarom dat, ondanks het bestaan van een opzegregeling, de eisen van redelijkheid en billijkheid in de weg stonden aan de opzegging. De bijzondere zorgplicht die Uniface als IT-leverancier had jegens PRLG en de betrokken derden – die een groot maatschappelijk belang hebben om hun wettelijke taken op een correcte en efficiënte wijze uit te (kunnen blijven) voeren – bracht mee dat Uniface niet zonder meer een beroep mocht doen op de opzegregeling. De zorgvuldigheidsverplichting van Uniface reikte naar het oordeel van de rechtbank verder

dan de door Uniface aangedragen omstandigheden dat schermen niet 'op zwart springen' of dat gemeenten een rechtstreekse licentie (tegen het door Uniface te bepalen tarief) konden afnemen.

Een sterke afhankelijkheid kan verzwarend wegen als het op de zorgplicht aankomt, zo blijkt ook uit een uitspraak van de rechtbank Den Haag van 3 juni 2020 (ECLI:NL:RBDHA:2020:4735).¹⁶ Centraal hierin stond een misgelopen automatiseringsproject bij de gemeente Leeuwarden. In de kern was in geschil of dit mislopen het gevolg was van tekortschietende prestaties van de kant van softwareontwikkelaar en adviseur Split~Vision, met betrekking tot de tijdigheid, de volledigheid en de kwaliteit van de door haar geleverde inspanningen en resultaten, en of de gemeente Leeuwarden daarom gerechtigd was de betaling van gebruiksvergoedingen aan Split~Vision te staken en de overeenkomst te ontbinden. Naar het oordeel van de rechtbank had de gemeente Leeuwarden voldoende onderbouwd dat gebreken in de software van Split~Vision een aanwijsbare oorzaak vormden voor de te trage performance. Maar ook voor de stelling van Split~Vision dat ontoreikende IT-infrastructuur aan de zijde van de gemeente Leeuwarden in de weg stond aan het verbeteren van de performance, vond de rechtbank aanknopingspunten. Desondanks oordeelde de rechtbank dat Split~Vision tekort was geschoten. Dat de IT-infrastructuur mede de oorzaak was voor de te trage performance van het PDW-platform liet onverlet dat sprake was van tekortschietende kwaliteit van de software van Split~Vision. De op Split~Vision rustende zorgplicht bracht mee dat Split~Vision in haar rol als IT-leverancier gedurende het project ook de belangen van gemeente Leeuwarden voor ogen had moeten houden en haar adequaat en inzichtelijk had moeten informeren over de risico's voor het succes van het project.

SOFTWAREONTWIKKELING/ UITLEG/DESKUNDIGEN

Dealerafhankelijkheid voor afnemers

In een geschil tussen SW Solutions en De Vries Trappen (DVT) oordeelde het gerechtshof Arnhem-Leeuwarden op 12 mei 2020 (ECLI:NL:GHARL:2020:3683) over wat partijen hadden bedoeld met 'dealerafhankelijkheid'.¹⁷ SW Solutions leverde en implementeerde op grond van een overeenkomst een softwarepakket bij DVT. Essentieel voor DVT was dat afwijkingen van de standaard zodanig geconfigureerd zouden zijn dat updates zonder complicatie konden plaatsvinden en dat afhankelijkheid ten opzichte van individuele SAP-dealers werd verminderd door juiste configuratie en documentatie van wisselwerkingen. Na de levering van het softwarepakket ontbond DVT de overeenkomst omdat sprake zou zijn van veel maatwerk door SW Solutions, terwijl partijen juist hadden afgesproken dat standaardapplicaties gebruikt zouden worden om een afhankelijkheidsrelatie met de leverancier te voorkomen. Het hof volgde de uitleg van de rechtbank dat SW Solutions de opdracht had aangenomen om voor DVT een softwaresysteem te ontwikkelen en implementeren waarmee DVT 'niet (te veel) afhankelijk is van een individuele SAP-dealer' en dus relatief gemakkelijk kon overstappen naar een andere SAP-dealer. Deze afspraak bracht volgens het hof niet mee dat SW Solutions alleen een standaardpakket mocht leveren en geen maatwerk had mogen toepassen. Voorts kwam uit verklaringen van verschillende SAP-dealers naar voren dat zij het door SW Solutions ontwikkelde softwaresysteem konden overnemen en dat er geen systeemtechnische beperking was om naar een andere SAP-dealer over te gaan voor het in werking houden van het systeem. Potentieel hoge kosten die andere SAP-dealers in rekening konden brengen voor updates van het maatwerk van SW Solutions, creëer-

den ook niet de gevreesde afhankelijkheid, zo concludeerde het hof.

Blijvende onmogelijkheid tot herstel software

Het gerechtshof Amsterdam boog zich over een geschil tussen de exploitant Equihold en ontwikkelaar Capgemini over de kwaliteit van de door Capgemini ontwikkelde softwareapplicatie (ECLI:NL:GHAMS:2020:2749, vonnis gepubliceerd op 20 oktober 2020).¹⁸ In het kader van de te ontwikkelen sportapplicatie '1-2 Focus' zou de eindverantwoordelijkheid voor de functionaliteit van het softwarepakket bij Equihold liggen en was Capgemini verantwoordelijk voor de kwaliteit van de te ontwikkelen software. In de aanvullende overeenkomst werd afgesproken dat 'high quality software' zou worden geleverd, die uit verschillende lagen moest bestaan, en gemakkelijk te onderhouden, aan te passen en uit te breiden naar andere sporten moest zijn.

Uit de door en namens Equihold uitgevoerde onderzoeken bleek dat de aanvullende afspraken door Capgemini niet waren waargemaakt

en dat de kwaliteit van de software ver beneden peil was en zelfs volledig herschreven zou moeten worden. Capgemini stelde echter dat Equihold al jaren bekend was met de door haar gestelde fundamentele gebreken in de broncode, maar niet tijdig geklaagd had. Equihold beschikte over de broncode, voerde codereviews uit en had ook de expertise daartoe in huis, aldus Capgemini. Het hof gaat niet mee in dit verweer. Equihold had wel degelijk tijdig geklaagd, en een eerder onderzoek naar de kwaliteit door Equihold had ook niet van hem verlangd mogen worden terwijl Capgemini zelf ook in de gelegenheid was onderzoek te verrichten, en daar ook aanleiding toe had op grond van het tijdige klagen van Equihold. Op basis van de gebrekkige kwaliteit had Equihold de overeenkomst zonder ingebrekestelling ontbonden en gesteld dat als de software na jaren pas in de overeengekomen vorm werd geleverd, de software door verloop van jaren technisch en functioneel verouderd was en nakoming daarmee zinloos zou zijn. Het hof benoemde een onafhankelijke deskundige om

te onderzoeken of dit inderdaad zou leiden tot blijvende onmogelijkheid tot nakoming, waarmee de verzuimregels buiten toepassing bleven.

Onrechtmatig buiten bereik plaatsen van software

Het kopiëren van software en deze buiten de macht brengen van de leverancier was onrechtmatig, maar had desalniettemin niet tot schade geleden, zo oordeelde de rechtbank Gelderland op 28 februari 2020 (ECLI:NL:RBGEL:2020:1345).¹⁹ Haerst, een onderneming die zich richt op videotechnologie en diagnostiek, was een samenwerking aangegaan met het jonge IT-bedrijf Lizard Apps voor de ontwikkeling van een diagnostische camera voor toepassing in de psychiatrie. De software voor de camera werd door Lizard Apps ontwikkeld en opgeleverd en de camera werd door verschillende gebruikers ingezet. Voor de ontwikkeling van de 2.0-versie van de camera werd door Lizard Apps in opdracht van Haerst de oude software werkend gemaakt voor de nieuwe hardware met gezichtsherkenning. Tijdens deze fase ontstonden

samenwerkingsproblemen waarna Haerst de samenwerking had opgezegd. Haerst kopieerde vervolgens de software voor de camera, die haar via een server van Lizard Apps ter beschikking was gesteld, naar een andere server en bracht deze buiten het bereik van Lizard Apps.²⁰ De rechtbank toonde begrip voor het verweer van Haerst dat zij ervoor wilde zorgen dat zij de diagnostische camera – die alleen kon draaien op de software van Lizard Apps – kon blijven gebruiken, terwijl zij intussen een andere leverancier zocht. Dat nam niet weg dat Haerst onrechtmatig had gehandeld door Lizard Apps de toegang tot haar eigen software te ontzeggen, aldus de rechtbank. Dat Lizard Apps als gevolg van het buiten haar macht brengen van de software door Haerst meer of andere schade heeft geleden dan de niet-betaalde licentievergoeding over het voortgezette gebruik, achtte de rechtbank echter niet aannemelijk.

Agile versus Prince2 projectmethodiek

In een zaak voor het gerechtshof Amsterdam (ECLI:NL:GHAMS:2020:46, 14 januari 2020) werd duidelijk hoe belangrijk overeenstemming over de te hanteren projectmethodiek kan zijn. De samenwerking tussen leverancier Vancis en afnemer Horizon College voor implementatie en beheer van een IT-infrastructuur was al in een vroeg stadium vastgelopen, omdat partijen twistten over de vraag of Vancis tijdig een gedetailleerd genoeg project- en testplan had opgeleverd. Vancis stelde dat zij voor het sluiten van de overeenkomst meermaals had aangegeven dat zij een agile werkwijze²¹ hanteerde, en dat Horizon College deze werkwijze na het sluiten van de overeenkomst ook had geaccepteerd. Als gevolg hiervan, aldus Vancis, dienden de eisen in de overeenkomst over de mate van detaillering van het project- en testplan in overeenstemming met die werkwijze te worden uitgelegd, en was

Vancis niet tekortgeschoten door een plan op te leveren dat slechts de strikt noodzakelijke informatie bevatte.²²

De stelling van Vancis dat een gedetailleerd projectplan niet mogelijk is bij toepassing van agile methodiek is begrijpelijk. Bij toepassing van een agile werkwijze passen partijen hun project na de afronding van *sprints* gaandeweg aan. Toch oordeelde het hof dat Vancis geen plan had ingediend dat voldeed aan de eisen die de overeenkomst stelde. Horizon College had immers tijdens de aanbestedingsprocedure ondubbelzinnig afwijzend gereageerd op de vraag of het projectplan op een andere werkwijze dan Prince2²³ mocht worden uitgevoerd. Ook na sluiting van de overeenkomst mocht Vancis er niet van uitgaan dat Horizon College had ingestemd met afwijking van de daarin genoemde eisen over een gedetailleerd projectplan. Door onterecht uit te gaan van toepassing van een agile werkwijze was Vancis wel degelijk tekortgeschoten.²⁴

TOEPASSING FRAANJE/ALUKON-ARREST

Ingebrekestelling na lange vertraging

In de vorige Kroniek deden we uitgebreid verslag over het (niet IT-specifieke) Hoge Raad arrest-Fraanje/Alukon.²⁵ Ook in 2020 bleek dit arrest van belang voor de IT-rechtspraak. In een zaak voor het gerechtshof Den Haag (ECLI:NL:GHDHA:2020:1273, 14 juli 2020) hadden partijen tweemaal de 'go live'-datum verschoven zonder dat de afnemer zich op het standpunt had gesteld dat de leverancier in verzuim was, althans zonder op dit punt zijn rechten voor te behouden. Nadat de leverancier vervolgens had toegezegd de cruciale kwesties binnen veertien dagen op te lossen, schreef de afnemer niet lang daarna: 'Als aangegeven wordt de tijd inmiddels heel krap. Vanaf augustus hebben

we toezeggingen gekregen dat alle rapporten klaar zouden zijn en elke keer worden deadlines niet gehaald en verschoven. Ik ga ervanuit dat bovenstaande zaken deze week eindelijk opgelost worden zodat we kunnen focussen op andere openstaande punten.' Het hof oordeelde in lijn met het arrest-Fraanje/Alukon dat deze mededeling als voldoende ingebrekestelling kwalificeerde, althans dat van de leverancier verwacht had mogen worden dat deze binnen de genoemde week zou reageren, wat zij niet deed.²⁶

EXIT/TRANSITIE

Het belang van transitieafspraken

Hoe snel een geschil tussen partijen over de transitie van IT-beheer naar een nieuwe leverancier kan escaleren, bleek in een zaak voor de rechtbank Midden-Nederland van 29 juli 2020 (ECLI:NL:RBMNE:2020:3239).²⁷ Na opzegging door de afnemer van een beheersovereenkomst met haar leverancier, weigerde de leverancier de configuratiegegevens van een firewall, die zij op de router in het bedrijfspand van de afnemer had geïnstalleerd, aan de afnemer over te dragen omdat zij een gedeelte van de gegevens als vertrouwelijk beschouwde. Vervolgens merkte de leverancier in de week voor de beëindiging van de dienstverlening dat iemand zich toegang had verschaft tot de firewall en de router. Later bleek dat de systeembeheerder van de afnemer de router had uitgezet om de configuratiegegevens van de firewall te kopiëren. Hiervan was de leverancier niet op de hoogte gebracht. Hij vermoedde een 'hack' en startte daarom zoals verplicht onder de overeenkomst een onderzoek. De afnemer spande hierna een zaak aan tegen de leverancier, omdat de leverancier tijdens dit onderzoek de volledige inhoud van de mailbox van de systeembeheerder zou hebben gekopieerd. Volgens de afnemer kwalificeerde dit als een schending van de overeengekomen vertrouw-

lijkheidsbepaling, met als gevolg dat leverancier een contractuele boete van EUR 100.000 en een schadevergoeding zou moeten betalen. Uiteindelijk wees de rechtbank de eis af, omdat de afnemer onvoldoende aan haar stelplicht had voldaan. Deze uitkomst daargelaten, onderstreept het verloop van dit geschil vooral het belang van het opstellen van een toereikende exitstrategie bij IT-outsourcingsovereenkomsten. Als partijen tevoren werkbare transitieafspraken hadden gemaakt, had de 'hack' in de laatste week van de dienstverlening vermoedelijk niet tot zo een hoogoplopend geschil geleid.

ONVOORZIENE OMSTANDIGHEDEN

De drempel voor het ontbinden van een overeenkomst of het wijzigen van de gevolgen ervan op grond van onvoorziene omstandigheden ligt over het algemeen hoog. Artikel 6:258 BW biedt immers slechts een grondslag hiervoor indien de wederpartij naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid ongewijzigde instandhouding van de overeenkomst niet mag verwachten. De COVID-19-crisis heeft hierin wel wat wijzigingen gebracht, nu de rechtbanken in 2020 een beroep op onvoorziene omstandigheden wat vaker dan anders hebben toegewezen.²⁸ Voor zover ons bekend heeft zich binnen het IT-recht echter nog geen zaak voorgedaan waarbij COVID-19 een doorslaggevende rol speelde.

Wel ontbond de rechtbank Den Haag (ECLI:NL:RBDHA:2020:3847) op 22 april 2020 een overeenkomst betreffende toekomstige betalingstermijnen in een geschil tussen leverancier MIC en afnemer Vrouwenpoli Boxmeer. Partijen waren het er over eens dat het door MIC geleverde softwaresysteem 'performanceproblemen' kende. Hoewel niet vast kwam te staan dat MIC hier enig verwijt in trof, moest de Vrouwenpoli bij voortzetting van de overeenkomst hoge onvoor-

ziene kosten maken en ontbrak enig vertrouwen van de medewerkers van de Vrouwenpoli in het softwaresysteem. Ter zitting gaven beide partijen aan geen vertrouwen te hebben in een 'conflictloze voortzetting van de overeenkomst', waarbij MIC ook meldde dat de Vrouwenpoli slechts een kleine klant voor haar was, terwijl een goede werking van de software (ondanks dat deze conform de overeenkomst geleverd was) voor de Vrouwenpoli juist essentieel was. De rechtbank oordeelde in dit licht dat de belangen van Vrouwenpoli bij ontbinding van de overeenkomst zwaarder wogen dan de belangen van MIC bij de voortzetting ervan.²⁹

ELEKTRONISCHE HANDTEKENINGEN

Invulling van het betrouwbaarheidsvereiste

Wat betreft de elektronische handtekeningen is noemenswaardig dat

de rechtbank Zeeland-West-Brabant (ECLI:NL:RBZWB:2020:4817) op 7 oktober 2020 de eerste concrete handvatten heeft geboden voor de invulling van de betrouwbaarheidseis uit artikel 3:15a BW.³⁰ Ingevolge dit artikel hebben ook andere dan gekwalificeerde elektronische handtekeningen dezelfde rechtsgevolgen als een natte handtekening indien de gebruikte methode voor ondertekening voldoende betrouwbaar is. De wet noemt al als relevante omstandigheid het doel waarvoor de handtekening is gebruikt. De rechtbank voegt daar de aard van de overeenkomst en de manier van totstandkoming van de overeenkomst en de handtekening aan toe.³¹ In casu ging het om de ondertekening middels Adobe Sign van een overeenkomst van borgtocht die Swishfund had opgesteld. Het verificatieproces dat Swishfund vóór ondertekening gebruikte om de identiteit van haar

klant te identificeren, zag echter vooral op de contracterende onderneming en in mindere mate op de vertegenwoordigingsbevoegdheid van de ondertekenende bestuurder. Het enige direct aan de bestuurder te relateren document waarover Swishfund beschikte, was een kopie van zijn identiteitsbewijs. Dit terwijl vaststond dat er voorafgaand aan het

sluiten van de overeenkomst op geen enkel moment direct persoonlijk contact was geweest tussen Swishfund en de bestuurder, ook al hadden partijen nog niet eerder zaken met elkaar gedaan. Hoewel volgens de rechtbank geen enkele ondertekeningsmethode bestand is tegen misbruik, riskeerde Swishfund misbruik door personen die beschikking hadden over de

e-mailadressen en bankgegevens van een vennootschap en over persoonsgegevens van haar bestuurders. Gelet daarop, en gezien het doel van het aangaan van de overeenkomst (te weten: de borgstelling voor een geldlening tot een aanzienlijk bedrag), kon de 'gewone' elektronische handtekening niet als voldoende betrouwbaar worden aangemerkt.³²

NOTEN

- 1 Schenk, W. 'Hoe succesvol is de corona-app?' 30 december 2020, *Trouw*. Beschikbaar via <https://www.trouw.nl/binnenland/hoe-succesvol-is-de-corona-app~bbe88a94/>.
- 2 Modderkolk, H. 'Nieuws over het coronavirus? Pas op voor valse berichten en malware'. 15 maart 2020, *de Volkskrant*. Beschikbaar via <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/nieuws-over-het-coronavirus-pas-op-voor-valse-berichten-en-malware~bd18d08b/>.
- 3 Ransomware, ook wel gijzelssoftware genoemd, is een middel dat gebruikt wordt om via internet in te breken en gegevens te stelen of te gijzelen. Letterlijk vertaald betekent *ransom*: losgeld. De geblokkeerde gegevens worden tegen betaling (vaak in de vorm van bitcoins) weer vrijgegeven.
- 4 *Distributed Denial of Service* aanvallen zijn pogingen om een computer, computernetwerk of dienst on- of moeilijk bereikbaar te maken door meerdere computers tegelijk een aanval op een doelwit te laten uitvoeren.
- 5 Interpol: *Cybercrime: COVID-19 Impact*. 4 August 2020. Beschikbaar via <https://www.interpol.int/en/News-and-Events/News/2020/INTERPOL-report-shows-alarming-rate-of-cyberattacks-during-COVID-19>.
- 6 IT-overeenkomsten kwalificeren in het algemeen als overeenkomst van opdracht ex art. 7:400 BW.
- 7 r.o. 4.1, 4.4 - 4.5, (*O'Clance/gedaagde*).
- 8 r.o. 39 (*verschaffing inloggegevens*).
- 9 r.o. 3.5 - 3.7 (*verhuizing op ICT-gebied*).
- 10 r.o. 4.5-4.6 (*Smart Connections/ALLSAFE*).
- 11 Een Customer Relations Management (CRM) softwaresysteem is een softwarepakket dat onder andere voorziet in de communicatie tussen bedrijven en hun klanten, maar daarnaast ook in de analyse van klantgegevens en het effect van marketingactiviteiten.
- 12 Een ISO-norm dient in de praktijk als waarborg en fungeert als een erkende en hoge norm voor kwaliteit van (onderdelen van) de dienstverlening. Dit is in onze optiek niet gelijk te trekken met een in de branche geldende 'algemene norm'. Dat de Rechtbank Amsterdam heeft geoordeeld dat afnemers de ISO-norm als standaardnorm van de dienstverlening mogen verwachten, ook in het geval deze niet met zoveel woorden is overeengekomen, gaat wat ons betreft dan ook té ver.
- 13 r.o. 3.8 (*OTYS/Ordina*).
- 14 r.o. 3.9, 3.18, 3.22, 3.24 (*Blue Ocean/[X]Software*).
- 15 r.o. 4.5 (*PRLG/Uniface*).
- 16 r.o. 4.2, 4.19-4.21 (*Split~Vision/Gemeente Leeuwarden*).
- 17 r.o. 5.4-5.7, 5.14-5.17 (*SW Solutions/De Vries Trappen*).
- 18 r.o. 3.9, 3.11, 3.14-3.17 (*Equihold/Capgemini*).
- 19 r.o. 4.1, 4.5, 4.9, 4.12 (*Lizard Apps/Haerst*).
- 20 De vraag of het Haerst onder gegeven omstandigheden moet worden toegestaan de software te blijven gebruiken totdat zij vervangende software kan laten ontwikkelen, is onderwerp van een nog lopende procedure. Vonnis is kort geding - Rechtbank Gelderland 7 november 2017, ECLI:NL:RBGEL:2017:5705 (*Lizard Apps/Haerst*).
- 21 Deze in de IT-sector veelvoorkomende werkwijze houdt in dat de afnemer bij het sluiten van de overeenkomst geen concreet eindresultaat voorschrijft, maar dat de leverancier samen met de afnemer gedurende de ontwikkeling wensen opstelt en waar nodig aanpast. De leverancier levert daarbij gefaseerd met behulp van sprints en tussentijdse tests de software op.
- 22 r.o. 3.4 en 3.4.2 (*Vancis/Horizon College*).
- 23 Prince2 is een acroniem voor 'Projects in Controlled Environments, version 2'. Een belangrijk verschil met de agilemethodiek is dat Prince2 een voorspellende (planmatige) aanpak is, terwijl Agile zich kenmerkt door incrementele ontwikkelingen op de korte termijn, los van enig overkoepelend plan.
- 24 r.o. 3.4.3-3.4.5 (*Vancis/Horizon College*).
- 25 Hoge Raad 11 oktober 2019, ECLI:NL:HR:2019:1581, r.o. 3.2.2 (*Fraanje/Alukon*).
- 26 r.o. 9-14 (*Interport/Groeneveld*).
- 27 r.o. 2.4, 3.3-3.6 (*eiseres/gedaagde*).
- 28 Dat lag anders in bijvoorbeeld het huurrecht, waar COVID-19 regelmatig tot wijziging van huurovereenkomsten leidde. Zie Jacobs, N. en Ter Meer, L. *Huurrecht en beroep op onvoorziene omstandigheden wegens Covid-19*. 28 januari 2021, Kennedy Van der Laan. Beschikbaar via <https://kvdL.com/artikelen/huurrecht-en-beroep-op-onvoorziene-omstandigheden-vanwege-covid-19>.
- 29 r.o. 4.42-4.47 (*Medned Information Consultancy/Vrouwenpoli Boxmeer*).
- 30 In de IT-Kroniek over 2017-2018 verwezen we al naar Rechtbank Den Haag 8 mei 2018, ECLI:NL:RBDHA:2018:6370 (*Van Gansewinkel/gedaagde*). Die zaak leverde echter geen concrete handvatten op omdat er meer onregelmatigheden dan alleen de geldigheid van de handtekening een rol speelden.
- 31 r.o. 4.4 (*eiser/Swishfund Nederland*).
- 32 r.o. 4.5-4.8 (*eiser/Swishfund Nederland*).

KRONIEK PRIVACYRECHT 2020

DOOR / CHRISTIAAN ALBERDINGK THIJM, VITA ZWAAN, MARIEKE BERGHUIS, SILVIA VAN SCHAİK,
CAROLINE DE VRIES & JACOB VAN DE VELDE

INLEIDING

De eerste Kroniek privacyrecht in het *Advocatenblad*. Dat werd hoog tijd. De kans dat een advocaat in zijn praktijk met het recht op bescherming van de persoonlijke levenssfeer en het gegevensbeschermingsrecht (samen: 'privacyrecht') in aanraking komt is groot. In steeds meer rechtsgebieden duikt het vroeg of laat op. Zo bleek privacyrecht in 2020 onlosmakelijk verbonden aan het gezondheidsrecht in verband met de maatregelen om de verspreiding van het coronavirus tegen te gaan en ook op de werkvloer of in het thuisonderwijs konden we er niet omheen.

De veelzijdigheid van het privacyrecht blijkt al uit het object van bescherming. Sinds de inwerkingtreding van de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG)¹ in 2018 wordt wel eens gedacht dat privacyrecht louter over gegevens gaat. Dat is een misvatting: het object van bescherming omvat onder meer ook de woning, het gezinsleven, correspondentie, surveillance, de eer en goede naam en het milieu.

Sinds 2009 wordt het gegevensbeschermingsrecht als separaat fundamenteel recht erkend, dus naast het algemene recht op bescherming van de persoonlijke levenssfeer. In dat jaar trad het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie in werking. Artikel 7 daarvan beschermt het algemeen recht op bescherming van de persoonlijke levenssfeer; artikel 8 ziet op het gegevensbeschermingsrecht. Naast de toepassing van het gege-

vensbeschermingsrecht op de vele coronamaatregelen bespreken we in deze Kroniek ook het standpunt van de toezichthouder ten aanzien van het begrip 'gerechtvaardigd belang'. Tevens behandelen we de internationale doorgifte van persoonsgegevens in verband met de veelbesproken Schrems-uitspraak van het Europese Hof van Justitie. 2020 is ook het jaar waarin de Afdeling rechtspraak van de Raad van State baanbrekende uitspraken wees over het recht op schadevergoeding wegens een schending van de AVG. In het laatste deel gaan we nader in op gegevensbescherming in verband met fraudebestrijding en surveillance.

CORONA

2020 zal de geschiedenis ingaan als het jaar dat de wereld door het COVID-19-virus werd geteisterd. Het gevecht tegen het virus raakt de rechtsstaat op tal van vlakken, met name op het gebied van de bescherming van de persoonlijke levenssfeer. De belangrijkste aspecten hiervan lichten we toe.

Track and trace: corona-app en telecomdata

Al snel na de uitbraak van de coronapandemie ontstaat de wens om track and trace-mogelijkheden te onderzoeken, zowel door middel van een app als door het gebruik van locatiedata afkomstig van telecomaandieners. Het Europees Comité voor gegevensbescherming (EDPB)² publiceert in april richtsnoeren met aanbevelingen over onder

meer het gebruik van locatiedata.³ In Nederland verloopt de ontwikkeling van een notificatieapp, bedoeld om de Gemeentelijke gezondheidsdiensten (GGD'en) te ondersteunen bij het uitvoeren van bron- en contactonderzoek, niet zonder slag of stoot. In april wordt een zogenaamde 'appathon' georganiseerd, waarbij zeven marktpartijen hun ontwerpen in een weekend online mogen presenteren. Na afloop blijkt, onder meer na negatief advies van de Autoriteit Persoonsgegevens (AP)⁴ en de landsadvocaat⁵, geen van de gepresenteerde ontwerpen te voldoen aan de AVG, mede door een gebrek aan anonimiteit en een risico op vals-positieven dat niet kan worden weggenomen. Vervolgens besluiten een team van experts samen te stellen om een app te ontwikkelen. Na een advies op voorafgaande raadpleging van de AP⁶ en nadat een wettelijke basis is gecreëerd (art. 6d Wet publieke gezondheid) wordt op 9 oktober 2020 de Corona-Melder gepresenteerd als voorbeeld van toepassing van het beginsel 'privacy-by-design'.⁷ Ook ontstaat de behoefte om gebruik te maken van locatiegegevens afkomstig van telecomaandieners om verspreiding van het virus in te dammen. Op grond van de Telecommunicatiewet mogen telecomdata alleen worden verwerkt als persoonsgegevens anoniem zijn of als de betrokkene toestemming heeft gegeven. De AP stelt zich op het standpunt dat er een wettelijke basis gecreëerd moet worden. Het wets-

voorstel voor een noodwet (Tijdelijke wet informatieverstrekking RIVM i.v.m. COVID-19) wordt na advies van de AP aangepast, maar in 2020 niet aangenomen.⁸

Corona op de werkvloer

De AP begint in maart 2020 met het publiceren van een reeks 'Frequently Asked Questions' over het coronavirus en privacy.⁹ Opvallend genoeg worden de FAQ's gedurende 2020 inhoudelijk een paar keer aangepast. Ten aanzien van het onderwerp 'corona op de werkvloer' blijft de AP bij het standpunt dat informatie over besmettingen niet door werkgevers verwerkt mag worden. Wanneer er kans op besmettingen op de werkplek bestaat, treedt het protocol van de GGD in werking. Voor het antwoord op vragen over of een zieke werknemer naar huis gestuurd mag worden of van hem verwacht mag worden een gezondheidscheck te doen, verwijst de AP naar het arbeidsrecht. De AP doet onderzoek bij twee grote bedrijven naar het meten van de lichaamstemperatuur van werknemers en constateert dat daarmee de AVG werd overtreden.¹⁰

Corona en toegang

De vraag of een partij toegang afhankelijk mag stellen van een temperatuurmeting, een (snel)test of een vragenlijst, is een grondrechtelijke

vraag die niet door toepassing van de AVG beantwoord kan worden. De vraag of de toegangverlenende partij bepaalde gegevens mag verwerken, valt wel binnen het bereik van AVG. Omdat het bij een temperatuurmeting, een testresultaat en een vragenlijst om gezondheidsgegevens gaat, geldt op grond van de AVG niet alleen dat er een wettelijke grondslag moet bestaan om de verwerking op te baseren, maar ook een uitzondering op het verbod om zogenaamde bijzondere persoonsgegevens te verwerken.

In de Europese Unie is in de loop van 2020 vrij snel de heersende opinie dat er vanuit de AVG geen beletsel bestaat om personen bij de ingang temperatuur te laten meten mits dit niet-geautomatiseerd gebeurt, niet wordt vastgelegd en geen automatisch gevolg heeft.¹¹ Uiteindelijk neemt ook de AP dit standpunt in.¹² Dit geldt in principe ook voor sneltesten wanneer deze niet-geautomatiseerd plaatsvinden en de uitslag aan de betrokkene wordt gemeld zonder dat dit verder wordt geregistreerd.¹³ Ook kunnen gezondheidsvragen worden gesteld, maar mag het antwoord niet worden vastgelegd.¹⁴

Toestemming zou een grondslag kunnen zijn waarop een verwerking van gezondheidsgegevens kan worden gebaseerd. Probleem is echter dat de AVG hoge eisen stelt aan (uitdrukkelijke) 'toestemming', waardoor ook de toezichthouder worstelt met deze grondslag in het kader van de coronacrisis. De AP stelt zich op het standpunt dat het weigeren van toestemming om bijvoorbeeld contactgegevens te verwerken in de horeca, of bij een bezoek aan contactberoepen, geen negatieve gevolgen mag hebben, zoals het weigeren van toegang.¹⁵

Thuiswerken en thuis toetsen

De AP adviseert in 2020 over veilig thuiswerken in het algemeen¹⁶ en videobel-apps in het bijzonder.¹⁷ Ook adviseert de AP over digitaal onderwijs tijdens corona.¹⁸

Op 11 juni 2020 oordeelt de voorzieningenrechter van de Rechtbank Amsterdam dat de Universiteit van Amsterdam 'online proctoring', digitale surveillance om fraude tijdens toetsen en tentamens te voorkomen, mocht inzetten bij het afnemen van tentamens (ECLI:NL:RBAMS:2020:2917).¹⁹ Twee studentenraden van de UvA en een student hadden in kort geding onder meer een verbod op gebruik van proctoring-software en een verbod op gebruik van de daarmee verkregen persoonsgegevens gevorderd. De rechter oordeelt echter dat de UvA in de uitzonderlijke situatie van de coronacrisis de proctoring-software, zonder instemming van de studentenraden, mag gebruiken op grond van de grondslag 'noodzakelijk voor de vervulling van een taak van algemeen belang'. Er is hoger beroep ingesteld.

Wetenschappelijk onderzoek

Het EDPB publiceert in april richtsnoeren over de verwerking van gezondheidsgegevens voor wetenschappelijk onderzoek in het kader van de COVID-19-uitbraak.²⁰ Het document bevat meer informatie over hoe de diverse relevante artikelen uit de AVG in het licht van de pandemie uitgelegd dienen te worden.

Datalek GGD

In het najaar van 2020 komen de eerste berichten naar buiten over kwetsbaarheden in de beveiliging door de GGD, een onderwerp dat ook begin 2021 nog veel aandacht krijgt. In oktober 2020 stelt de AP vragen over een callcenter dat door de GGD wordt ingeschakeld om de werkzaamheden voor de coronatestlijn uit te voeren.

GERECHTVAARDIGD BELANG

In november 2019 publiceerde de AP haar normuitleg over de grondslag 'gerechtvaardigd belang'.²¹ Het gerechtvaardigd belang is één van de zes grondslagen om persoonsgegevens te mogen verwerken

genoemd in artikel 6 AVG. Om een verwerking van persoonsgegevens op deze grondslag te kunnen baseren, moet aan drie, cumulatieve, voorwaarden zijn voldaan:

1. er moet sprake zijn van een *gerechtvaardigd* belang van de verwerkingsverantwoordelijke of van een derde;
2. de verwerking moet *noodzakelijk* zijn voor de behartiging van dat belang²²; en
3. de belangen van de betrokkene mogen niet zwaarder wegen.

Volgens de AP is een belang pas 'gerechtvaardigd' als het in (algemene) wetgeving of elders in het (ongeschreven) recht is benoemd als rechtsbelang. Het moet dus gaan om een rechtens afdwingbaar belang.²³ 'Het enkel dienen van zuiver commerciële belangen' of 'winstmaximalisatie' levert volgens de AP niet een dergelijk belang op.

KNLTB

De normuitleg van de AP lijkt strenger dan de AVG voorschrijft en er is veel kritiek op.²⁴ Dit weerhoudt de toezichthouder er niet van om deze uitleg wel toe te passen en boetes op te leggen. In maart 2020 maakt de toezichthouder bekend dat zij een boete van € 525.000 oplegt aan tennisbond KNLTB wegens het verkopen van persoonsgegevens van leden aan sponsors om hen te benaderen met tennis-gerelateerde aanbiedingen.²⁵ De AP meent dat de KNLTB de verwerking niet had mogen baseren op de gerechtvaardigd belang grondslag. Het enkele belang om persoonsgegevens te gelde te kunnen maken, ofwel daar winst mee te kunnen maken, kwalificeert volgens de toezichthouder niet als een gerechtvaardigd belang.²⁶

VoetbalTV

In juli 2020 legt de AP opnieuw een boete op, ditmaal € 575.000 aan het – inmiddels failliet verklaarde – VoetbalTV. VoetbalTV maakte in opdracht van voetbalclubs opnames van

wedstrijden en stelde deze beschikbaar via haar eigen internetplatform. Zo'n 520.000 mensen maakten gebruik van het platform, waarop maandelijks tussen de 2500 en 3000 wedstrijden werden gepubliceerd. De AP concludeert²⁷ dat VoetbalTV onrechtmatig, want zonder rechtmatige grondslag, persoonsgegevens verwerkt. Opnieuw oordeelt zij dat een gerechtvaardigd belang een belang moet zijn dat een min of meer dringend en specifiek karakter heeft en dat uit een (geschreven of ongeschreven) rechtsregel of -beginsel voortvloeit. Zuiver commerciële belangen zijn niet specifiek genoeg en ontberen een dringend 'wettelijk' karakter. In de eerste Nederlandse uitspraak over een boete op grond van de AVG, vernietigt de Rechtbank Midden-Nederland op 23 november 2020 het boetebesluit van de AP (ECLI:NL:RBMNE:2020:5111).²⁸ Met VoetbalTV is de rechtbank van mening dat een gerechtvaardigd belang niet gelijkstaat aan een rechtsbelang. Gerechtvaardigd betekent: niet in strijd met het recht. Dat is een *negatieve* toets. De AP past echter een *positieve* toets toe door een *rechtsbelang* te eisen. Een dergelijke inter-

pretatie vindt geen steun in het recht. Het begrip 'gerechtvaardigd belang' moet op een open en flexibele manier worden uitgelegd. De rechtbank verwijst naar de opinie van de (voormalige) Artikel 29-werkgroep²⁹ uit 2014³⁰ en naar rechtspraak van het Hof van Justitie van de Europese Unie (HvJ EU).³¹ Daaruit volgt dat het lidstaten niet vrijstaat om een beroep op het gerechtvaardigd belang voor bepaalde categorieën verwerkingen op voorhand of categorisch uit te sluiten, zonder daarbij ruimte te bieden voor een afweging van de betrokken belangen in een concreet geval.³² Niet alleen juridische, maar ook feitelijke, economische en ideële belangen kunnen 'gerechtvaardigd' zijn. De rechtbank verwijst ook naar overweging 47 van de AVG, waarin 'direct marketing' met zoveel woorden als een mogelijk gerechtvaardigd belang wordt aangeduid. De categorische uitsluiting van commerciële verwerkingen, zonder nadere beoordeling en belangenafweging, is volgens de rechtbank te strikt. Bovendien heeft de AP het belang van VoetbalTV te beperkt geformuleerd en onvoldoende acht geslagen op de door VoetbalTV aangevoerde belangen.³³ De AP moet,

aan de hand van de door VoetbalTV gestelde doelen, beoordelen of het noodzakelijk is om daarvoor persoonsgegevens te verwerken en of de belangen van de betrokkenen niet zwaarder wegen. Omdat de AP een dergelijke toets in het geheel nog niet heeft verricht, kan het boetebesluit niet in stand blijven. De uitspraak, waartegen de AP waarschijnlijk in beroep gaat, leert ons dat een (louter) commercieel belang wel degelijk een gerechtvaardigd belang *kan* zijn. Het op voorhand uitsluiten van bepaalde legitieme belangen, zoals de AP doet, is niet in overeenstemming met Europees recht. Overigens betwijfelen wij of, zelfs als de juiste toets was uitgevoerd, het beroep van VoetbalTV op de gerechtvaardigd belang grondslag zou slagen. Gelet op – onder meer – de omvang van de verwerking, de hoeveelheid betrokkenen en het feit dat het mede om minderjarigen gaat, lijkt het ons onwaarschijnlijk dat de (gerechtvaardigde) belangen van VoetbalTV de noodzakelijkheidstoets en belangenafweging zouden kunnen doorstaan. Een nieuwe opinie van het EDPB over het gerechtvaardigd belang wordt binnenkort verwacht. Wordt dus vervolgd.

INTERNATIONALE DOORGIFTE VAN PERSOONSgegevens

In de dagelijkse praktijk worden persoonsgegevens continu op grote schaal doorgegeven van het ene naar het andere land, bijvoorbeeld voor de opslag van persoonsgegevens op servers van Amerikaanse partijen of in de cloud, het delen van gegevens met partijen in de *ad tech* industrie of het gebruik van klantenservicediensten van een buitenlandse partij. De doorgifte van persoonsgegevens naar landen buiten de Europese Economische Ruimte (EER) is niet zonder meer toegestaan omdat persoonsgegevens niet in alle landen buiten de EER voldoende bescherming krijgen. Doorgifte naar een derde land is op grond van artikel 45 AVG toegestaan als het land waar-

naar gegevens worden geëxporteerd een passend beschermingsniveau heeft. Dit is het geval als de Europese Commissie (EC) een zogenaamd adequaatheidsbesluit heeft genomen.³⁴ De Verenigde Staten hebben geen passend beschermingsniveau. Wel heeft de EC in 2016 een adequaatheidsbesluit genomen ten aanzien van organisaties die zijn aangesloten bij het Privacy Shield, een verdrag tussen de Europese Unie en de VS waarin bepaalde waarborgen voor de doorgifte van persoonsgegevens naar de VS zijn opgenomen. Het Privacy Shield was de opvolger van het Safe Harbour besluit dat naar aanleiding van het eerste Schrems-arrest van het HvJ EU in 2015 buiten werking is gesteld.³⁵ Is er geen sprake van een passend beschermingsniveau, dan mag een partij persoonsgegevens doorgeven als zij passende waarborgen biedt en betrokkenen over afdwingbare rechten en doeltreffende rechtsmiddelen beschikken (art. 46 AVG). Een veelgebruikt doorgiftemechanisme in dit verband zijn de standaardbepalingen (SCCs) van de EC. Dit is een door de EC opgesteld modelcontract dat kan worden gesloten tussen de exporterende en de importerende partij en waarin bepaalde waarborgen zijn opgenomen. Ook bindende bedrijfsvoorschriften zijn een passende waarborg in de zin van artikel 46 AVG. Naast passende waarborgen is het ten slotte mogelijk persoonsgegevens door te geven op basis van een specifieke uitzondering (art. 49 AVG). Deze uitzonderingen zijn echter niet van toepassing wanneer de doorgifte repetitief is en bieden dus geen soelaas voor de dagelijkse praktijk van doorgifte van persoonsgegevens.

Het Schrems II-arrest

In het Schrems II-arrest van 16 juli 2020 beantwoordt het HvJ EU een aantal door het hof van beroep van Ierland gestelde prejudiciële vragen over het Privacy Shield en de SCCs naar aanleiding van een door Schrems ingediende klacht bij de Ierse toezichthouder over de door-

gifte van zijn persoonsgegevens door Facebook Ierland aan Facebook Inc. in de VS (ECLI:EU:C:2020:559).³⁶ Het HvJ EU stelt in het arrest het Privacy Shield-besluit buiten werking. Om meerdere redenen is dit adequaatheidsbesluit volgens het HvJ EU ongeldig. In de eerste plaats geeft de wetgeving waarop veelbesproken surveillanceprogramma's als PRISM en Upstream zijn gebaseerd de Amerikaanse overheidsinstanties vergaande bevoegdheden om persoonsgegevens van Europese burgers op te vragen voor opsporingsdoeleinden. Section 702 van de zogenaamde FISA en EO 12333³⁷ voldoen niet aan het evenredigheidsbeginsel zoals neergelegd in artikel 52 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie (Handvest), dat voorwaarden stelt aan het beperken van de in het Handvest opgenomen grondrechten.³⁸ Ten tweede is geen sprake van een doeltreffende voorziening in rechte voor betrokkenen van wie persoonsgegevens worden doorgegeven naar de VS.³⁹ Het in het Privacy Shield opgenomen ombudsman-mechanisme biedt niet genoeg bescherming aan Europese burgers die willen klagen over de verwerking van hun persoonsgegevens in de VS, omdat de onafhankelijkheid van de ombudsman en diens bevoegdheid om bindende besluiten te nemen niet is gegarandeerd. Het HvJ EU oordeelt ook over het gebruik van SCCs. De geldigheid daarvan laat het HvJ EU in stand, maar het HvJ EU stelt wel nadere eisen aan het gebruik ervan voor de doorgifte van persoonsgegevens buiten de EER. Deze eisen compliceren de doorgifte op basis van de SCCs. Het HvJ EU verplicht partijen betrokken bij de doorgifte namelijk om van geval tot geval na te gaan of het recht van het derde land van bestemming vanuit het oogpunt van het Unierecht een passende bescherming waarborgt voor persoonsgegevens die worden doorgegeven op basis van SCCs. Zo nodig moeten partijen aanvullende waarborgen bieden, naast de door de SCCs geboden waarborgen.⁴⁰

Ontwikkelingen sinds Schrems II

Het Schrems II-arrest heeft grote gevolgen voor de praktijk van internationale doorgifte van persoonsgegevens. Doorgifte naar de VS op grond van het Privacy Shield is niet langer mogelijk. Nu het HvJ EU ten aanzien van de VS heeft geoordeeld dat geen sprake is van een passend beschermingsniveau, zal voor het gebruik van SCCs voor doorgifte naar de VS in ieder geval steeds moeten worden bekeken of het gebrek aan bescherming door middel van aanvullende maatregelen kan worden opgelost. Ten aanzien van andere derde landen kunnen zich dezelfde problemen voordoen. Hoe moet in de praktijk aan deze verplichtingen worden voldaan? Enkele dagen na het wijzen van het arrest publiceert het EDPB FAQs.⁴¹ Het EDPB benadrukt hierin dat er geen overgangperiode geldt. Doorgifte naar de VS kan niet langer plaatsvinden op basis van het Privacy Shield en voor het gebruik van modelcontracten gelden de door het HvJ EU gestelde voorwaarden. Oplossingen voor de praktijk bieden de FAQs echter niet. Na de FAQs van het EDPB laten wel enkele Duitse toezichthouders en de Franse rechter zich over het arrest uit.⁴² Verdere berichtgeving uit Europa komt een paar maanden later. Op 10 november 2020 publiceert het EDPB zijn Aanbevelingen voor aanvullende maatregelen bij de SCCs (Aanbevelingen).⁴³ Deze bevatten richtsnoeren voor de aanvullende maatregelen die partijen kunnen nemen als zij persoonsgegevens op basis van de SCCs of vergelijkbare doorgiftemechanismen willen doorgeven naar derde landen die tekortschieten in de doeltreffendheid van de passende waarborgen die artikel 46 AVG vereist, zoals naar de VS. De Aanbevelingen bevatten het volgende stappenplan voor het beoordelen van doorgiftes:

1. Breng alle doorgiftes in kaart.
2. Bepaal op basis van welk doorgifte-instrument de doorgifte plaatsvindt.
3. Beoordeel of de doorgegeven persoonsgegevens in het derde

land een beschermingsniveau genieten dat in grote lijnen overeenkomt met het in de EER gewaarborgde niveau. De Aanbevelingen voor Europese essentiële garanties voor surveillance maatregelen⁴⁴ bieden richtsnoeren voor deze beoordeling.

4. Als uit stap 3 blijkt dat het beschermingsniveau niet voldoende is, beoordeel dan of aanvullende maatregelen kunnen worden genomen om dit gebrek op te heffen. Deze maatregelen kunnen contractueel, technisch en/of organisatorisch van aard zijn. In de Aanbevelingen worden verschillende scenario's voor aanvullende maatregelen besproken. Kunnen de gebreken niet worden opgeheven, dan mag de doorgifte niet (langer) plaatsvinden.
5. Zijn aanvullende maatregelen genomen, dan moeten nog enkele procedurele stappen worden genomen, afhankelijk van het doorgiftemechanisme dat wordt gebruikt.
6. Ten slotte moet het beschermingsniveau periodiek worden geëvalueerd.

Enkele dagen later publiceert de EC een concept voor aangepaste SCCs⁴⁵ en een conceptbesluit ten aanzien van deze SCCs.⁴⁶ De concept-SCCs bevatten interessante wijzigingen ten opzichte van de huidige SCCs. In het kader van het Schrems II-arrest is van belang dat de voorgestelde SCCs bepalingen bevatten met betrekking tot het effect van het recht van derde landen op de bescherming van persoonsgegevens van Europese burgers. De SCCs verwijzen naar de Aanbevelingen en er zijn ook enkele aanbevelingen overgenomen in de SCCs. Inmiddels hebben het EDPB en de European Data Protection Supervisor gezamenlijk op de concept-SCCs gereageerd.⁴⁷ Zij doen een beroep op de EC om te verduidelijken dat er nog steeds situaties kunnen bestaan waarin er naast het gebruik van de SCCs nog aanvullende maatregelen moeten worden genomen.

SCHADEVERGOEDING WEGENS PRIVACYINBREUK

Op grond van artikel 82 AVG kan een betrokkene aanspraak maken op vergoeding van materiële en immateriële schade ten gevolge van een inbreuk op de AVG. Rechteren hebben zich hier in 2020 verschillende keren over uitgesproken.

Schadevergoeding wegens verstrekken gegevens journalist

In januari trapt de Rechtbank Noord-Nederland af met een uitspraak die primair gaat over onrechtmatige perspublicaties (ECLI:NL:RBNNE:2020:247).⁴⁸ Het betreft een geschil tussen een woningverhuurder en NDC Mediagroep, uitgever van onder meer het *Dagblad van het Noorden* en het Groningse stadsblog Sikkom.nl. NDC Mediagroep publiceerde verschillende artikelen over onrechtmatige praktijken van de verhuurder. De vorderingen tot rectificatie en schadevergoeding worden gedeeltelijk toegewezen. Daarnaast speelt een privacyrechtelijke vraag. De verhuurder had namelijk een uittreksel van de basisregistratie met daarin de naam- en adresgegevens van de journalist van de artikelen gedeeld met een derde. Het is onduidelijk waarom. De rechtbank acht de verstrekking in strijd met de AVG. Er is sprake van een schending van een fundamenteel recht die naar zijn aard en gelet op de ernst ervan meebrengt dat de journalist aanspraak kan maken op schadevergoeding.⁴⁹ De journalist heeft niet inzichtelijk gemaakt welk nadeel hij heeft ondervonden, maar omdat het begrip schade onder de AVG ruim moet worden uitgelegd en de rechtbank negatieve effecten aannemelijk acht, vindt de rechtbank een bedrag van € 250 billijk.⁵⁰

Een viertal uitspraken van de Afdeling

Daarna volgt op 1 april een viertal uitspraken van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State (Afdeling).⁵¹ In deze zaken oordeelt de Afdeling over vier gevallen waarin

een bestuursorgaan de privacyregeling heeft overtreden. In drie van de vier gevallen gaat het om het delen van gegevens van een Wob-verzoeker⁵² door een gemeente met andere gemeenten.⁵³ In twee gevallen acht de Afdeling die verstrekking niet in strijd met de AVG, maar het niet tijdig reageren op een informatieverzoek hierover wel (ECLI:NL:RVS:2020:900 en ECLI:NL:RVS:2020:901).⁵⁴ In het derde geval stond de onrechtmatigheid al vast (ECLI:NL:RVS:2020:899).⁵⁵ In de drie uitspraken sluit de Afdeling voor de beoordeling van de schadevergoeding aan bij artikel 6:106 Burgerlijk Wetboek (BW). De nadelige gevolgen van de betreffende inbreuken liggen volgens de Afdeling onvoldoende voor de hand en het handelen is niet zo verwijtbaar dat om die reden reeds sprake is van een 'aantasting in de persoon' conform artikel 6:106 BW. Betrokkenen moeten daarom de nadelige gevolgen met concrete gegevens aannemelijk maken en hebben dat nagelaten. De Afdeling wijst de vordering tot schadevergoeding af. Het vierde geval gaat over de verstrekking van medische gegevens door de directeur van het Pieter Baan Centrum (ECLI:NL:RVS:2020:898).⁵⁶ Niet in geschil is dat de verstrekking in strijd was met de Wet bescherming persoonsgegevens en in strijd met de AVG zou zijn.⁵⁷ Ook hier sluit de Afdeling aan bij artikel 6:106 BW.⁵⁸ De inbreuk op de persoonlijke levenssfeer wordt aangemerkt als een aantasting in de persoon. De Afdeling acht een immateriële schadevergoeding van € 500 billijk. Enerzijds is relevant dat het gezondheidsgegevens betreft waarvoor onder de AVG een verzaamd regime geldt, dat de nadelige gevolgen van de verstrekking daarvan voor de hand liggen en dat er geen rechtvaardigingsgrond was om de gegevens te verstrekken. Anderzijds is van belang dat de gegevens slechts aan een kleine groep personen met geheimhoudingsplicht zijn verstrekt, dat de gegevens niet door de ontvangers zijn gebruikt en dat betrokkene

niet aannemelijk heeft gemaakt dat de verstrekking tot negatieve gevolgen heeft geleid.⁵⁹ Voornoemde uitspraken geven inzicht in hoe de Nederlandse rechtspraak oordeelt over schadevergoeding in het geval van een privacy-inbreuk. In de meeste gevallen wordt aansluiting gezocht bij artikel 6:106 BW.⁶⁰ Wanneer de inbreuk ernstig is, wordt snel geoordeeld dat nadelige gevolgen aannemelijk zijn en dat een betrokkene die niet uitgebreid hoeft te onderbouwen.⁶¹ Wanneer het gaat om een meer triviale inbreuk, zoals het overschrijden van een wettelijke reactietermijn, is de rechtspraak terughoudender en is onderbouwing van de schade nodig.

FRAUDEBESTRIJDING EN SURVEILLANCE

Overheidsinmenging in de privacy van burgers is in 2020 veelbesproken. Twee onderwerpen springen daarbij met name in het oog: fraudebestrijding en surveillance.

Fraudebestrijding – SyRI

Op 5 februari 2020 doet de Rechtbank Den Haag een belangwekkende uitspraak over het Systeem Risico Indicatie (SyRI) (ECLI:NL:RBDHA:2020:865).⁶² SyRI is een systeem dat door verschillende overheidsinstanties⁶³ wordt gebruikt voor fraudebestrijding, met name op het gebied van uitkeringen, toeslagen en belastingen. SyRI werkt op basis

van zogenaamde risicomeldingen. Een risicomelding betekent dat een persoon onderzoekswaardig wordt geacht in verband met mogelijke fraude. Met SyRI worden ook verschillende datasets van verschillende overheidsinstanties gekoppeld. De rechtbank overweegt dat, hoewel fraudebestrijding een legitiem doel is, de SyRI-wetgeving niet voldoet aan eisen van noodzakelijkheid, subsidiariteit en proportionaliteit. Om die reden is de SyRI-wetgeving in strijd met artikel 8 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM), dat de persoonlijke levenssfeer beschermt.⁶⁴ Volgens de rechtbank is niet voldaan aan de 'fair balance' die moet bestaan tussen het maatschappelijk belang dat wetgeving dient en de inbreuk op het privéleven die de wetgeving oplevert. De rechtbank verwijst in dit verband onder meer naar de fundamentele beginselen die ten grondslag liggen aan de bescherming van gegevens op grond van de AVG, in het bijzonder de beginselen van transparantie, doelbinding en dataminimalisatie. Volgens de rechtbank is de inzet van SyRI onvoldoende inzichtelijk en controleerbaar en daarmee in strijd met het transparantiebeginsel. De wet geeft geen informatie over de objectieve feitelijke gegevens die kunnen leiden tot het oordeel dat sprake is van een verhoogd risico, noch over de werking van het risicomodel, het algoritme dat wordt gebruikt en de methode van risicoanalyse. De betrokkene kan zich daarom ook niet verweren tegen registratie of de verwerking van zijn

gegevens controleren. Het belang van transparantie is volgens de rechtbank zwaarwegend omdat het systeem (onbedoeld) fouten kan maken. Er zijn verder onvoldoende waarborgen in de SyRI-wetgeving om dit gebrek aan transparantie te ondervangen.⁶⁵ Ook is volgens de rechtbank in de SyRI-wetgeving onvoldoende acht geslagen op het doelbindingsbeginsel en het beginsel van dataminimalisatie. De in de SyRI-wetgeving genoemde 'limitatieve' lijst van persoonsgegevens die kunnen worden verwerkt is dermate omvangrijk dat er nauwelijks een persoonsgegeven denkbaar is dat niet in aanmerking komt voor verwerking met SyRI.⁶⁶ Verder ontbreekt een integrale noodzakelijkheidstoetsing vooraf door een onafhankelijke derde. Dat wil zeggen dat voorafgaand aan de gegevensverwerking wordt beoordeeld of de inmenging op het privéleven, gelet op de koppeling van datasets, noodzakelijk, evenredig en subsidiair is.⁶⁷ Om al deze redenen verklaart de rechtbank de SyRI-wetgeving onverbindend. Daarmee beëindigt de rechtbank de facto SyRI.⁶⁸ De staat heeft aangegeven niet in hoger beroep te gaan.⁶⁹ SyRI is niet het enige systeem van de overheid dat in opspraak raakt. In februari wordt ook de Fraude Signalering Voorziening (FSV) van de Belastingdienst, een systeem waarin zogenaamde risicosignalen werden geregistreerd, stopgezet. Dit omdat de FSV niet voldeed aan de AVG.⁷⁰ De FSV was één van de systemen waarin ouders van ontrecte fraudeverdenkingen met de kinderopvangtoeslag als mogelijke fraudeur geregistreerd werden. Deze Toeslagenaffaire leidde recentelijk tot de val van het kabinet Rutte III.

Surveillance

Het HvJ EU doet in 2020 verschillende belangwekkende uitspraken over surveillancebevoegdheden. Zo oordeelt het HvJ EU op 6 oktober 2020 in *Privacy International* (ECLI:EU:C:2020:790)⁷¹ over de geloofwaardigheid van een Britse regeling op

grond waarvan aanbieders van elektronische communicatiediensten⁷² een verplichting kon worden opgelegd tot *algemene en ongedifferentieerde* doorzending van verkeersgegevens⁷³ en locatiegegevens aan inlichtingen- en veiligheidsdiensten. Mag de overheid aanbieders verplichten tot het verzamelen en het doorsturen van dergelijke bulkgegevens aan inlichtingen- en veiligheidsdiensten?⁷⁴ Het gaat met name om de uitleg van artikel 15 lid 1 van de ePrivacy richtlijn⁷⁵, dat voorziet in de mogelijkheid om uitzonderingen te maken op onder meer het communicatiegeheim voor redenen van staatsveiligheid.⁷⁶ Het HvJ EU stelt voorop dat de verplichting voor aanbieders om verkeers- en locatiegegevens aan overheidsorganen te verstrekken onder de werkingssfeer van de ePrivacy richtlijn valt. Artikel 1 lid 3 van deze richtlijn bepaalt dat de richtlijn niet van toepassing is op activiteiten van de staat die verband houden met de openbare veiligheid, defensie en staatsveiligheid. Het betreft hier volgens het HvJ EU echter geen 'activiteiten van de staat', maar activiteiten van aanbieders. De activiteiten van aanbieders vallen wel onder de werkingssfeer van de richtlijn.⁷⁷ Vervolgens bespreekt het HvJ EU of de Britse regeling in strijd is met de ePrivacy

richtlijn en artikelen 7, 8 en 11 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie.⁷⁸ Het HvJ EU oordeelt dat een dergelijke regeling aan het evenredigheidsvereiste moet voldoen. Dit betekent dat deze duidelijke en nauwkeurige regels moet bevatten over de reikwijdte en toepassing en dat er voldoende waarborgen zijn om te beschermen tegen misbruik.⁷⁹ Volgens het HvJ EU is de inmenging op het recht op privacy bijzonder ernstig. Personen kunnen het gevoel krijgen dat hun privéleven constant in de gaten wordt gehouden⁸⁰ en ontmoedigd worden om gebruik te maken van hun vrijheid van meningsuiting.⁸¹ De nationale regeling moet daarom aan de hand van objectieve criteria bepalen in welke omstandigheden en onder welke voorwaarden gebruik mag worden gemaakt van bulkinterceptie. Aan deze vereisten voldoet de Britse regeling niet. Het doorzenden van verkeers- en locatiegegevens op algemene en ongedifferentieerde wijze (in bulk) treft immers ook personen die niets met de bescherming van nationale veiligheid te maken hebben en is daarom niet evenredig.⁸² Op dezelfde dag wijst het HvJ EU ook arrest in twee gevoegde zaken over surveillance in Frankrijk en België (ECLI:EU:C:2020:791).⁸³ Anders dan

Privacy International gaat het in *La Quadrature du Net* niet over het doorzenden van bulkgegevens, maar over de verplichte opslag ervan door aanbieders.⁸⁴ Het HvJ EU oordeelt dat een regeling op basis waarvan bevoegde autoriteiten aan aanbieders van elektronische communicatiediensten een verplichting kunnen opleggen om de verkeersgegevens van *alle* gebruikers gedurende een beperkte periode te bewaren, toelaatbaar is. Voor het opleggen van een dergelijke bewaarplicht moeten dan wel voldoende concrete

aanwijzingen bestaan dat de lidstaat wordt geconfronteerd met een ernstige bedreiging van de nationale veiligheid. De dreiging moet verder werkelijk en actueel of voorzienbaar zijn.⁸⁵ De bewaarplicht mag worden opgelegd voor een periode die niet langer is dan strikt noodzakelijk, al kan deze periode worden verlengd bij een voortdurende dreiging.⁸⁶ Een bewaarplicht kan volgens het HvJ EU eveneens opgelegd worden voor de bestrijding van zware criminaliteit of ernstige bedreigingen van de openbare veiligheid, maar moet

dan minder ingrijpend zijn, bijvoorbeeld door de opslag te beperken tot bepaalde categorieën gegevens of een bepaalde geografische regio.⁸⁷ Zelfs bij niet-ernstige strafbare feiten en niet-ernstige bedreigingen van de openbare veiligheid kan een bewaarplicht opgelegd worden, maar deze moet beperkt zijn tot gegevens die gebruikt kunnen worden om een persoon te identificeren.⁸⁸ Het HvJ EU creëert hiermee een getrappt kader voor het opleggen van bewaarplichten waarbij rekening gehouden moet worden met de ernst van de dreiging.

NOTEN

- Verordening (EU) 2016/679 van het Europees Parlement en de Raad van 27 april 2016 betreffende de bescherming van natuurlijke personen in verband met de verwerking van persoonsgegevens en betreffende het vrije verkeer van die gegevens en tot intrekking van Richtlijn 95/46/EG (Algemene Verordening Gegevensbescherming).
- In het EDPB zijn alle nationale toezichthouders vertegenwoordigd met als doel de consistente toepassing van de AVG te waarborgen, onder meer door het publiceren van richtsnoeren over de uitleg van de AVG.
- EDPB, *Richtsnoeren 04/2020 voor het gebruik van locatiegegevens en instrumenten voor contacttracering in het kader van de uitbraak van COVID-19*, 21 april 2020.
- AP, *Onderzoeksrapportage bron- en contactopsporingsapps*, 20 april 2020.
- <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/coronavirus-app/documenten/publicaties/2020/04/19/samenvatting-privacy-analyse-contactonderzoeksapps>.
- AP, *Advies op voorafgaande raadpleging COVID19 notificatie-app*, 6 augustus 2020.
- Zonder locatiegegevens te verwerken wordt door middel van bluetooth contact tussen apparaten gemaakt.
- Het wetsvoorstel is inmiddels door de Tweede Kamer controversieel verklaard.
- <https://autoriteitpersoonsgegevens.nl/nl/onderwerpen/corona>.
- <https://autoriteitpersoonsgegevens.nl/nl/nieuws/ap-onderzoekt-meten-temperatuur-werknemers-tijdens-corona>.
- In juni publiceerde bijvoorbeeld de Belgische Gegevensbeschermingsautoriteit hier over: <https://www.gegevensbeschermingsautoriteit.be/burger/thema-s/covid-19/lichaamstemperatuur-meten>. De toezichthouder voor Europese instellingen (EDPS) publiceert in september richtlijnen voor het meten van temperatuur bij Europese instellingen: https://edps.europa.eu/sites/default/files/publication/01-09-20_edps_orientations_on_body_temperature_checks_in_the_context_of_euis_en.pdf.
- AP, *Temperaturen tijdens corona*, <https://autoriteitpersoonsgegevens.nl/nl/onderwerpen/corona/temperaturen-tijdens-corona>.
- AP, *Sneltesten tijdens corona*, <https://autoriteitpersoonsgegevens.nl/nl/onderwerpen/corona/sneltesten-tijdens-corona>.
- AP, *Gezondheidscheck en contactgegevens*, <https://autoriteitpersoonsgegevens.nl/nl/onderwerpen/corona/gezondheidscheck-en-contactgegevens>.
- AP, *Gezondheidscheck en contactgegevens*, <https://autoriteitpersoonsgegevens.nl/nl/onderwerpen/corona/gezondheidscheck-en-contactgegevens>.
- AP, *Keuzehulp privacy videobellen*, 2 augustus 2020, beschikbaar op: https://autoriteitpersoonsgegevens.nl/sites/default/files/atoms/files/keuzehulp_privacy_en_videobellen.pdf.
- AP, *Onderwijs tijdens corona*, <https://autoriteitpersoonsgegevens.nl/nl/onderwerpen/corona/onderwijs-tijdens-corona>.
- Rb. Amsterdam 11 juni 2020, ECLI:NL:RBAMS:2020:2917.
- EDPB, *Richtsnoeren 3/2020 inzake de verwerking van gezondheidsgegevens voor wetenschappelijk onderzoek in het kader van de COVID-19-uitbraak*, 21 april 2020.
- https://autoriteitpersoonsgegevens.nl/sites/default/files/atoms/files/normuitleg_gerechtvaardigd_belang.pdf.
- Dit vereist een toets aan de eisen van proportionaliteit en subsidiariteit. De proportionaliteitstoets houdt in dat moet worden beoordeeld of de inbreuk voor de betrokkene in verhouding staat tot het doel van de gegevensverwerking. Het subsidiariteitsvereiste brengt mee dat dit doel niet op een andere, minder nadelige manier, te bereiken is. <https://autoriteitpersoonsgegevens.nl/nl/nieuws/boete-voortennisbond-vanwege-verkoop-van-persoonsgegevens>.
- De AP noemt als voorbeelden de bescherming van eigendommen of persoonlijkheidsrechten, het tegengaan van fraude en oplichting, of het informeren van klanten na een aankoop over soortgelijke, eigen producten of diensten.
- Zie bijvoorbeeld <https://fd.nl/ondernemen/1328971/toezichthouder-gaat-te-ver-met-uitleg-privacywet>.
- <https://autoriteitpersoonsgegevens.nl/nl/nieuws/boete-voortennisbond-vanwege-verkoop-van-persoonsgegevens>. Het boetebesluit dateert overigens van 20 december 2019, maar het werd pas op 20 maart 2020 gepubliceerd.
- Besluit van 20 december 2019, te raadplegen op: https://autoriteitpersoonsgegevens.nl/sites/default/files/atoms/files/boetebesluit_knlbt.pdf.
- Het boetebesluit is helaas (nog) niet gepubliceerd. Uit de uitspraak van de Rechtbank Midden-Nederland valt echter af te leiden op basis waarvan de AP tot het besluit komt een boete op te leggen.
- Rb. Midden-Nederland 23 november 2020, ECLI:NL:RBMNE:2020:5111 (*VoetbalTV/Autoriteit Persoonsgegevens*).
- Thans het EDPB.

- 30 Daarin wordt benadrukt dat een gerechtvaardigd belang 'aanvaardbaar' moet zijn volgens de wetgeving, dat wil zeggen op een manier die overeenkomt met de wet. Dit is echter een andere toets dan de door de AP gehanteerde (positieve) toets.
- 31 Onder meer: HvJ EU 13 mei 2014, C-131/12, ECLI:EU:C:2014:317 (*Google Spain*). De rechtbank verwijst tevens naar de Conclusie van HvJ EU Advocaat-Generaal M. Bobek van 19 december 2018, C-40/17, ECLI:EU:C:2018:1039 (*FashionID*). In die zaak ging het om het verzamelen en doorzenden van persoonsgegevens om zo goed mogelijk reclame te kunnen maken. Ook dat kan volgens de A-G een gerechtvaardigd belang zijn.
- 32 HvJ EU 24 november 2011, C-468/10 en C-469/10, ECLI:EU:C:2011:777 (*ASNEF*), par. 48, HvJ EU 11 december 2019, C-708/18, ECLI:EU:C:2019:1064 (*M5A-ScaraA*), par. 53.
- 33 VoetbalTV had als (gerechtvaardigde) belangen onder meer aangevoerd het vergroten van het spelplezier, het mogelijk maken van technische analyses en het op afstand (terug) kijken van wedstrijden, en het tegengaan van het opnemen en uitzenden van wedstrijden via andere kanalen.
- 34 Adequaatheidsbesluiten zijn genomen voor Andorra, Argentinië, Canada, Faeröer eilanden, Guernsey, Israël, Isle of Man, Japan, Jersey, Nieuw-Zeeland, Zwitserland en Uruguay. Gesprekken zijn gaande met Zuid-Korea en het Verenigd Koninkrijk, zie https://ec.europa.eu/info/law/law-topic/data-protection/international-dimension-data-protection/adequacy-decisions_en.
- 35 HvJ EU 6 oktober 2015, C-362/14, ECLI:EU:C:2015:650 (*Schrems*).
- 36 HvJ EU 16 juli 2020, C-311/18, ECLI:EU:C:2020:559 (*Facebook Ireland and Schrems*, beter bekend als *Schrems II*).
- 37 Respectievelijk de Foreign Intelligence Surveillance Act of 1978 en Executive Order 12333.
- 38 *Schrems II*, par. 184-185.
- 39 *Schrems II*, par. 186-197.
- 40 *Schrems II*, par. 134.
- 41 EDPB, *Veelgestelde vragen over het arrest van het Hof van Justitie van de Europese Unie in zaak C-311/18 – Data Protection Commissioner tegen Facebook Ireland Ltd en Maximilian Schrems*, 23 juli 2020.
- 42 Zie met name Der Landesbeauftragte für den Datenschutz und die Informationsfreiheit Baden-Württemberg, *Orientierungshilfe: Was jetzt in Sachen internationaler Datentransfer?*, 7 september 2020 en Conseil d'État 13 oktober 2020, no. 444937 over het Franse gezondheidsplatform 'gezondheidsdatahub'.
- 43 EDPB, *Aanbevelingen 01/2020 inzake maatregelen ter aanvulling op doorgifte-instrumenten teneinde naleving van het beschermingsniveau van persoonsgegevens in de Unie te waarborgen*, 10 november 2020.
- 44 EDPB, *Aanbevelingen 02/2020 over de Europese essentiële garanties voor surveillancemaatregelen*, 10 november 2020.
- 45 EC, *Annex to the Commission implementing decision on standard contractual clauses for the transfer of personal data to third countries pursuant to Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council*, 12 November 2020.
- 46 EC, *Commission implementing decision (EU) .../... of XXX on standard contractual clauses for the transfer of personal data to third countries pursuant to Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council*, 12 November 2020.
- 47 EDPB – EDPS, *Joint Opinion 2/2021 on the European Commission's Implementing Decision on standard contractual clauses for the transfer of personal data to third countries for the matters referred to in Article 46(2)(c) of Regulation (EU) 2016/679*, 14 January 2021.
- 48 Rb. Noord-Nederland 15 januari 2020, ECLI:NL:RBNNE:2020:247 (*Eiser/NDC Mediagroep*).
- 49 *Eiser/NDC Mediagroep*, r.o. 4.106.
- 50 *Eiser/NDC Mediagroep*, r.o. 4.107.
- 51 ABRvS 1 april 2020, ECLI:NL:RVS:2020:898 (*X/Pieter Baan Centrum*), ABRvS 1 april 2020, ECLI:NL:RVS:2020:899 (*X/College van B&W Deventer*), ABRvS 1 april 2020, ECLI:NL:RVS:2020:900 (*X/College van B&W Borsele*) en ABRvS 1 april 2020, ECLI:NL:RVS:2020:901 (*X/College van B&W Harderwijk*).
- 52 Een Wob-verzoek is een verzoek onder de Wet openbaarheid van bestuur om bepaalde informatie, veelal bestuurlijke documenten, openbaar te maken. Om misbruik van de Wob tegen te gaan, wisselen gemeenten gegevens uit van frequente Wob-verzoekers.
- 53 Het betreft hier de zaken: *X/College van B&W Deventer*, *X/College van B&W Borsele* en *X/College van B&W Harderwijk*.
- 54 *X/College van B&W Borsele* en *X/College van B&W Harderwijk*.
- 55 *X/College van B&W Deventer*.
- 56 *X/Pieter Baan Centrum*.
- 57 *X/Pieter Baan Centrum*, r.o. 11.
- 58 *X/Pieter Baan Centrum*, r.o. 30 e.v.
- 59 *X/Pieter Baan Centrum*, r.o. 36.
- 60 Voor een geval waarin geen aansluiting wordt gezocht bij artikel 6:106 BW zie Rb. Noord-Holland 28 oktober 2020, ECLI:NL:RBNHO:2020:8537 (*Geportretteerde/Schiphol*).
- 61 Vgl. ook Rb. Amsterdam 2 september 2019, ECLI:NL:RBAMS:2019:6490 (*Eiser/UWV*).
- 62 Rb. Den Haag 5 februari 2020, ECLI:NL:RBDHA:2020:865 (*NJCM e.a./Staat der Nederlanden*, beter bekend als *SyRI*).
- 63 *SyRI*, r.o. 3.4: het gaat onder meer om gemeenten, het UWV, de SVB, de Belastingdienst, de IND en de Inspectie SZW.
- 64 *SyRI*, r.o. 6.76-676, 6.80 ev.
- 65 *SyRI*, r.o. 6.87-6.95.
- 66 *SyRI*, r.o. 6.96-6.98.
- 67 *SyRI*, r.o. 6.99-6.106.
- 68 *SyRI*, r.o. 6.112.
- 69 <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2020/04/23/staat-niet-in-hoger-beroep-tegen-vonnis-rechter-in-zake-syri>.
- 70 <https://www.belastingdienst.nl/wps/wcm/connect/nl/contact/content/het-systeem-fraude-signaleringsvoorziening-fsv>.
- 71 HvJ EU 6 oktober 2020, C-623/17, ECLI:EU:C:2020:790 (*Privacy International*).
- 72 Dit zijn met name telecomproviders en internet access providers. Met de implementatie van de Telecomcode (Richtlijn (EU) 2018/1972) wordt deze definitie verruimd met onder meer interpersoonlijke communicatiediensten.
- 73 Of metadata; kort gezegd, het 'wie', 'waar', 'wanneer' en 'hoe' van communicatie.
- 74 De regeling is vergelijkbaar met die in de Nederlandse Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten. Bulkinterceptie of 'sleepnet' was ook een belangrijk onderdeel van het referendum op de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten dat in 2018 in Nederland plaatsvond.
- 75 Richtlijn 2002/58/EG van het Europees Parlement en de Raad van 12 juli 2002 betreffende de verwerking van persoonsgegevens en de bescherming van de persoonlijke levenssfeer in de sector elektronische communicatie (richtlijn betreffende privacy en elektronische communicatie).
- 76 *Privacy International*, par. 44 ev.
- 77 *Privacy International*, par. 35, 36, 39.
- 78 Eerbiediging van het privéleven, de bescherming van persoonsgegevens en de vrijheid van meningsuiting en van informatie.
- 79 *Privacy International*, par. 68.
- 80 *Privacy International*, par. 71.
- 81 *Privacy International*, par. 71.
- 82 *Privacy International*, par. 80-81.
- 83 HvJ EU 6 oktober 2020, C-511/18, C-512/18 en C-510/18, ECLI:EU:C:2020:791 (*La Quadrature du Net and Others*).
- 84 Zie ook de uitspraak waarmee het HvJ EU in 2014 de Dataretentierichtlijn heeft vernietigd, HvJ EU 8 april 2014, C-293/12 en C-594/12, ECLI:EU:C:2014:238 (*Digital Rights Ireland*).
- 85 *La Quadrature du Net and Others*, par. 137.
- 86 *La Quadrature du Net and Others*, par. 138.
- 87 *La Quadrature du Net and Others*, par. 146-150.
- 88 *La Quadrature du Net and Others*, par. 1157-159.

KALBFLEISCH ADVOCATEN TE HAARLEM

zoekt **ADVOCAAT**
(STAGIAIRE/MEDEWERKER/PARTNER)

Wij zijn op zoek naar een advocaat die graag in een klein teamverband wil werken, in een prettige collegiale werksfeer.

Dit kan zijn als stagiaire, medewerker maar ook zij die op een andere wijze willen samenwerken worden eveneens uitgenodigd te reageren

De huidige praktijk van het kantoor legt zich toe op verschillende rechtsgebieden, zoals het civiele recht, letselschade, strafrecht, bestuursrecht en de algemene praktijk.

Het kantoor biedt een kleinschalige informele werkomgeving, waar ruimte is voor ontwikkeling en eigen inbreng.

Het kantoor is van oudsher gevestigd in een monumentaal pand in het centrum van Haarlem.

Graag uw sollicitatie per e-mail aan:
mstam@kalbfleisch.nl
Kalbfleisch advocaten | T.a.v. mw. mr. M. Stam
Gedempte Oude Gracht 60 | 2011 GT Haarlem

www.kalbfleisch.nl

**HAACKER &
VAN GASTEL**
ADVOCATEN

zoekt een collega / confrère arbeidsrecht

die zich op basis van kostenmaatschap wil aansluiten.

Wij zijn op zoek naar aansluiting met een goede, ervaren advocaat arbeidsrecht met eigen praktijk die deze zelfstandig vanuit een eigen vestiging uitoefent en in klein teamverband wil samenwerken in een prettige, collegiale sfeer, ter bevordering van de wederzijdse kruisbestuiving.

Contactpersoon: mr. L.J. van Gastel, vangastel@haackervangastel.nl, 020 - 640 43 60.
www.haackervangastel.nl

Contentkey, precisie marketing

deelnemer	inhoud	multiplier	kerndoelgroep
-----------	--------	------------	---------------

uiting
advertentie
vacature

Bel Capital Media Services BV 024 - 360 77 10
mail@capitalmediaservices.nl

Justion Advocaten is een ambitieus, middelgroot advocatenkantoor met locaties in Rotterdam, Middelburg, Terneuzen en Breda. Het leveren van hoogwaardige kwaliteit en service, tegen een betaalbare prijs, staat bij ons centraal. Een open en persoonlijke relatie met onze cliënten is voor ons het allerbelangrijkste.

JUSTION
ADVOCATEN

Vanwege een groeiende praktijk, zoeken wij voor onze locaties in Breda en Middelburg

ADVOCAAT-MEDEWERKERS M/V ADVOCAAT-STAGIAIRS (GEVORDERD) M/V

Sta jij voor kwaliteit en heb jij service en klantgerichtheid net als wij hoog in het vaandel staan? Beschik jij over gedegen juridische kennis op het gebied van Aanbestedingsrecht en/of Ondernemingsrecht en/of (Overheids)aansprakelijkheid én ben jij op zoek naar een nieuwe uitdaging? Dan ben jij misschien wel één van onze nieuwe collega's!

Wij zoeken goede juristen met mooie studieresultaten en uitstekende analytische kwaliteiten, die zelfstandig maar ook in teamverband aan de slag kunnen op onze nieuwe locatie in Breda of in Middelburg.

EEN IDEALE KANDIDAAT IS VOOR ONS:

- een goede jurist met een sterk analytisch vermogen;
- ambitieus, leergierig en op zoek naar een uitdaging;
- collegiaal en een echte teamplayer;
- inhoudelijk gedreven;
- in staat om zowel zelfstandig als in teamverband te werken.

HIJ/ZIJ BESCHIKT OVER:

- goede contactuele eigenschappen en sociale vaardigheden;
- ruime kennis op het gebied van Aanbestedingsrecht en/of Ondernemingsrecht en/of (Overheids)aansprakelijkheid;
- affiniteit met de regio.

WAT BIEDEN WIJ?

- enthousiaste en kundige collega's;
- een informele en open werksfeer;
- een "samen de schouders er onder mentaliteit";
- een organisatie die open staat voor initiatief en zelfontplooiing;
- een sterk op leren en ontwikkeling gerichte omgeving.

INFORMATIE

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met het Dagelijks Bestuur:
Mr. Jolanda van Koeveringe-Dekker: 0118 – 670 021 | 06 – 546 222 01
Mr. Jan Jacobse: 0118 – 670 010 | 06 – 519 100 11

SOLLICITEREN

Uw sollicitatie kunt u per e-mail sturen aan:
werkenbij@justionadvocaten.nl

Uw sollicitatie wordt vanzelfsprekend uiterst vertrouwelijk behandeld.

Een assessment kan onderdeel uitmaken van de procedure.

Rechtsstaat scoort goed in verkiezingsprogramma's

Procesrecht
NOvA ontstemd
over beperking
lengte proces-
stukken

Opinie
NOvUM:
advocaten en
advocatuur
in beeld

Toezicht
Dekenappel
financiële
kengetallen
advocatuur

Algemene raad

Portefeuilleverdeling algemene raad bijgesteld

Met de verkiezing van Robert Crince le Roy als nieuw AR-lid is de algemene raad sinds begin dit jaar weer op volle sterkte. De uitbreiding van het bestuur van de NOvA van vijf naar zes leden heeft geleid tot een bijgestelde portefeuilleverdeling.

De algemene raad bevordert in het belang van de goede rechtsbedeling een behoorlijke uitoefening van de praktijk door advocaten. De algemene raad functioneert als een collegiaal bestuur, maar ter voorbereiding van verschillende beleidsterreinen heeft ieder AR-lid enkele portefeuilles onder zich:

Frans Knüppe, algemeen deken
Algemene bestuurlijke coördinatie
en praktijkvoering

Susan Kaak
Opleiding en rechtspleging/
geschilbeslechting

Bernard de Leest,
waarnemend deken
Toegang tot het recht en
deontologie

Petra van Kampen
Strafrecht en vertrouwelijkheid

Theda Boersema
Kwaliteit en innovatie

Robert Crince le Roy
Bestuurlijke vernieuwing,
governance en veiligheid

Nederlandse orde van advocaten

Het *Advocatenblad* is het officiële orgaan van de Nederlandse orde van advocaten. Het katern 'Van de NOvA' wordt verzorgd door de afdeling communicatie van de NOvA.

Samenstelling algemene raad

Nederlandse orde van advocaten

- Frans Knüppe (algemeen deken)
- Bernard de Leest (waarnemend deken)
- Theda Boersema
- Petra van Kampen
- Susan Kaak
- Robert Crince le Roy

Bureau van de NOvA

Raffi van den Berg
(algemeen secretaris)

Redactie

Afdeling communicatie NOvA

Eindredacteur

Paul van Wijngaarden

Bezoekadres

Monarch Tower
Prinses Beatrixlaan 5
2595 AK Den Haag
Tel. 070-335 35 35
E-mail communicatie@advocatenorde.nl
Kvk-nummer: 27339260
BTW-nummer: NL002872833B01

Postadres

Postbus 30851
2500 GW Den Haag

Informatiepunt voor advocaten

informatiepunt@advocatenorde.nl
Tel. 070-335 35 54

Twitter

@Advocatenorde

LinkedIn

Nederlandse orde van advocaten

Facebook

Nederlandse orde van advocaten

Instagram

@Advocatenorde

Rechtsstatelijkheid

Rechtsstaat scoort goed in partijprogramma's

In de aanloop naar de verkiezingen heeft de Commissie Rechtsstatelijkheid geconstateerd dat in alle onderzochte partijprogramma's het belang van de rechtsstaat nadrukkelijk wordt onderstreept. Dat is ronduit positief en bevestigt dat de rechtsstaat als grondslag voor onze democratie door allen gedragen wordt. Toch heeft de commissie ook waarschuwend gele en rode kwalificaties uitgedeeld.

De commissie heeft op verzoek van de NOvA de verkiezingsprogramma's doorgelicht, net als in 2012 en 2017. Er is getoetst aan drie hoofdvragen: houdt de overheid zich aan de eigen regels, worden de fundamentele rechten en vrijheden van de burgers gerespecteerd en hebben de burgers effectieve toegang tot de onafhankelijke rechter? Dat zijn de drie minimumnormen waaraan de rechtsstaat moet voldoen. De commissie is van mening dat de rechtsstaat als grondslag van onze democratie geen rustig bezit is. Het vertrouwen in de democratische instituties, parlement, bestuur en rechterlijke macht is niet vanzelfsprekend. De rechtsstaat dient onderhouden te worden.

Gele en rode kwalificaties

De commissie heeft gele en rode kwalificaties uitgedeeld vanwege de concrete manier waarop een partij onze democratische rechtsstaat vorm wil geven. Het wezen van de democratische rechtsstaat is nu eenmaal dat de oplossing die men kiest altijd door de fundamentele regels van de rechtsstaat wordt begrensd. De commissie heeft bij zeven van de veertien onderzochte partijprogramma's voorstellen aangetroffen die de toets aan de minimumnormen van de rechtsstaat niet doorstaan. Het gaat dan vaak om voorstellen op het gebied van immigratie en asiel. Die voorstellen kregen de diskwalificatie rood, meestal omdat ze openlijk discrimineren ten opzichte van bepaalde groepen burgers of hen de toegang tot de rechter ontzeggen of belemmeren.

Staatkundige hervorming

Een gemeenschappelijk beeld is de toegenomen aandacht voor de centrale betekenis van de Grondwet in onze democratische rechtsstaat, de noodzaak van modernisering van de Grondwet en van een herijking van de daarin op te nemen grondrechten. Staatkundig denken is de trend. Duidelijk is dat alle partijen worstelen met het antwoord op de vraag hoe onze democratie staatkundig moet worden (her)ingericht om te voldoen aan de eisen van deze turbulente tijd, hoe burgers beter betrokken kunnen worden bij ingrijpende besluitvorming, hoe instituties als de rechterlijke macht kunnen worden versterkt, juist om de grondrechten van burgers te beschermen. Het besef dat dit de rechtsstatelijke opgave voor de komende vier jaar is,

is wat de partijen uiteindelijk verbindt. Dat die discussie wordt gevoerd, is goed nieuws voor de rechtsstaat.

Samenstelling commissie

- Mr. W.A.M. van Schendel, voormalig vicepresident van de Hoge Raad (voorzitter)
- Mr. I.H. van den Berg, advocaat bij SIX advocaten en bestuursvoorzitter Lawyers for Lawyers
- Ing. D. Hoefsmit MBA, programmadirecteur ministerie Volksgezondheid, Welzijn en Sport
- Prof. mr. dr. E. Mak, hoogleraar Encyclopedie van de rechtswetenschappen en Rechtstheorie (UU)
- Mr. dr. C. Samkalden, advocaat bij Prakken d'Oliveira Human Rights Lawyers en lid adviescommissie rechtsstatelijkheid NOvA
- Mr. dr. C.B. Schutte, advocaat bij SSHJ Advocaten en voorzitter adviescommissie rechtsstatelijkheid NOvA
- Mr. F.L.J. van Vloten, bureaudirecteur/adjunct-secretaris orde van advocaten Limburg (secretaris)

Meer informatie

Download het rapport van de Commissie Rechtsstatelijkheid in verkiezingsprogramma's op advocatenorde.nl/nieuws (10 maart).

Kwaliteit

Een jaar kwaliteitstoetsen, een terugblik

Door / Roelien Huges, beleidsadviseur NOvA

Op 1 maart 2020 was het zover: de kwaliteitstoetsen werden ingevoerd. Daar ging een meerjarig proces aan vooraf. Als gevolg van de Wet positie en toezicht advocatuur uit 2015 is in artikel 26 van de Advocatenwet de wettelijke grondslag neergelegd voor het uitvoeren van kwaliteitstoetsen door de algemene raad. Blijkens de toelichting heeft de wetgever daarbij voor ogen gestaan dat de kwaliteit van de dienstverlening van de advocatuur gebaat is bij intercollegiale toetsing.

Bij het college van afgevaardigden bleek onvoldoende draagvlak voor een inrichting van de kwaliteitstoetsen alleen gebaseerd op peerreview. Door toevoeging van meerdere vormen van gestructureerde feedback (naast peerreview ook intervisie en gestructureerd intercollegiaal overleg) kon de inrichting rekenen op voldoende steun. Hierdoor hebben advocaten de mogelijkheid om een keuze te maken voor een vorm die op dat moment het beste bij hen past en goed aansluit op hun praktijkvoering. Omdat ten behoeve van de uitvoering van de kwaliteitstoetsen nog een wijziging van artikel 26 van de Advocatenwet noodzakelijk was, zodat daarin een grondslag voor de verwerking van bijzondere persoonsgegevens kon

worden opgenomen, is gewacht met de inwerkingtreding van de kwaliteitstoetsen. Met ingang van 1 maart 2020 is het gewijzigde artikel 26 Advocatenwet in werking getreden en daarmee ook de reeds in 2017 vastgestelde Wijzigingsverordening kwaliteitstoetsen.

De vormen peerreview en intervisie vinden plaats onder begeleiding van een bij de NOvA geregistreerde reviewer of gespreksleider. Sinds vorig jaar maart stromen de aanmeldingen voor de registratie van gespreksleiders intervisie bij de NOvA binnen. De teller staat nu op ruim 600. Velen van hen zijn geregistreerd na deelname aan de door de NOvA in 2018 en 2019 georganiseerde cursussen. Voor reviewers komen de aanvragen minder snel op gang. Mogelijk door onbekendheid binnen de balie of omdat er nog weinig cursussen peerreviewer voorhanden zijn. De NOvA gaat de komende periode peerreview meer stimuleren. In 2021 worden cursussen peerreviewer georganiseerd en onlangs heeft de algemene raad de beoordelingscriteria peerreview vastgesteld.

De uitbraak van de coronapandemie, die samenviel met de start van de kwaliteitstoetsen, was aanleiding voor de NOvA om online deelname aan de kwaliteitstoetsen

Online deelname aan kwaliteitstoetsen verlengd tot 1 januari 2022

Sinds april 2020 mogen advocaten onder voorwaarden via videobellen deelnemen aan intervisie en gestructureerd intercollegiaal overleg. Vanwege de voortdurende coronamaatregelen die het fysiek bij elkaar komen bemoeilijken, heeft de algemene raad opnieuw de mogelijkheid van online deelname aan kwaliteitstoetsen verlengd. Er is om praktische redenen gekozen voor verlenging tot 1 januari 2022, zodat deelname aan de kwaliteitstoetsen voor het gehele jaar online kan worden ingepland.

Daarbij blijven de huidige voorwaarden gelden:

1. alle deelnemers gaan akkoord met deelname aan de kwaliteitstoetsen door videoconferentie;
2. de identiteit van de deelnemers wordt gecontroleerd door gespreksleider of begeleider;
3. de aanwezigheid van de deelnemers wordt tijdens de bijeenkomst gecontroleerd door de gespreksleider of begeleider;
4. de vertrouwelijkheid wordt door alle deelnemers gewaarborgd door onder meer deelname aan de bijeenkomst in een afgesloten ruimte zonder aanwezigheid van derden.

Of online deelname aan de kwaliteitstoetsen ook na corona tot de mogelijkheden behoort, zal later dit jaar, na evaluatie van de online ervaringen, beoordeeld worden.

PO-verplichtingen in 2021

Vanwege het coronavirus en het op dat moment beperkte online cursusaanbod zijn in 2020 de PO-verplichtingen gehalveerd, evenals het aantal uren dat moet worden deelgenomen aan de kwaliteitstoetsen. In 2021 gelden voor advocaten weer de gebruikelijke opleidingsverplichtingen, zoals in de Voda bepaald.

mogelijk te maken. De ervaringen met online intervisie zijn wisselend, van 'het werkt goed' tot 'het is lastig om online contact met de groep te krijgen en alle signalen op te vangen'. Of de groep elkaar al kent of al ervaring heeft met intervisie speelt daarbij een rol. Het is in ieder geval een goed middel gebleken om in coronatijd te kunnen starten met deelname aan de kwaliteitstoetsen. Onlangs heeft de algemene raad de mogelijkheid van online intervisie opnieuw verlengd, nu tot 1 januari 2022.

Welke variant was populair bij advocaten in 2020? Gezien het aantal registraties gespreksleiders is het aannemelijk dat veel advocaten voor intervisie hebben gekozen. Zo organiseren advocatenkantoren of specialisatieverenigingen intervisie intern en leiden zij 'eigen' advo-

caten op als gespreksleider. Verder kiezen kantoren er ook vaak voor om de organisatie van en de deelname aan intervisie extern uit te besteden.

Onbekend maakt onbemind' gaat ook op voor de kwaliteitstoetsen, zo lijkt het. Van gespreksleiders intervisie horen wij geregeld dat advocaten die soms bij aanvang wat weerstand hebben, na afloop de meerwaarde ervan zien en er baat bij zeggen te hebben. Deze bevordering van de kwaliteit is winst: voor de advocaat, zijn cliënt en de advocatuur als geheel. Met de kwaliteitstoetsen kan de advocatuur zich nog beter onderscheiden van andere juridische beroepsbeoefenaren die niet in het bezit zijn van dergelijke kwaliteitsinstrumenten.

► Burgerlijk procesrecht

NOvA ontstemd over beperking lengte processtukken

De NOvA heeft ontstemd gereageerd op het besluit van het Landelijk Overleg Vakinhoud Civiel Hoven (LOVCH) van de Rechtspraak om de aanpassing van de landelijke procesreglementen niet terug te draaien. Dit betekent dat de beperking van de lengte van processtukken in hoger beroep per 1 april is ingevoerd, ondanks bezwaren vanuit de advocatuur.

Nadat de Nederlandse orde van advocaten eerder al moest constateren dat zij niet was betrokken bij het besluit om per 1 april 2021 een limiet te stellen aan de lengte van processtukken, heeft de NOvA op 8 februari haar zienswijze aan het LOVCH gestuurd. Dit heeft op 18 februari geleid tot een overleg met het LOVCH om de bezwaren van de advocatuur voor het voetlicht te brengen.

Fundamentele juridische bezwaren

Het constructieve overleg ten spijt, heeft dit bij het LOVCH er niet toe geleid om de aanpassing van de landelijke procesreglementen terug te draaien. Volgens het LOVCH 'volstaat de omvang van 25 (resp. 15) pagina's nu reeds in veruit de meeste procedures om de standpunten van een partij genoegzaam toe te lichten'. De handreiking om bij het indienen van een processtuk tegelijk het verzoek te kunnen doen tot het nemen van een akte c.q. nader processtuk ter toelichting van specifieke punten die in het processtuk zelf onvoldoende konden worden uitgewerkt, is voor de NOvA nog steeds onvoldoende om aan de (juridische) bezwaren tegemoet te komen. Volgens de NOvA staat de maatregel op gespannen voet met de wet en de fundamentele beginselen van procesrecht.

NOvA: schort inwerkingtreding op

De algemeen deken van de NOvA heeft op 11 maart in een brief aan de voorzitters van het LOVCH en de Raad voor

de rechtspraak herhaald dat de betwiste maatregel niet op deze manier per 1 april zou moeten worden ingevoerd. De NOvA heeft het LOVCH nogmaals met klem gewezen op de noodzaak om de termijn van inwerkingtreding op te schorten en riep daarbij op eerst deugdelijk onderzoek te laten verrichten om de vermeende noodzaak van de maatregel te onderbouwen.

Deze herhaalde oproep bleek echter aan dovemansoren gericht. Op 22 maart maakte de Rechtspraak de nieuwe regels bekend die vanaf 1 april gelden voor de lengte van processtukken in civiele procedures bij de gerechtshoven. De NOvA zal de praktische uitwerking van de maatregel nauwgezet en kritisch blijven volgen.

Meer informatie

Lees dit artikel met alle online verwijzingen op advocatenorde.nl/nieuws (22 maart).

Financiële bijdrage

Overheveling kosten dekenberaad van lokale orden naar NOvA

In de periode eind maart-begin april vinden de jaarvergaderingen van de lokale raden van de orde plaats. Hierin staan ook de begrotingen op de agenda, en de daarop gebaseerde hoofdelijke omslag. Die lokale financiële bijdragen vallen dit jaar relatief lager uit als gevolg van de overheveling van de kosten van het dekenberaad van lokale orden naar de Nederlandse orde van advocaten.

Op 3 december 2020 heeft het college van afgevaardigden het Besluit financiële bijdrage 2021 vastgesteld. Voor advocaten in categorie 1 is de financiële bijdrage aan de NOvA € 1.005, voor categorie 2 is dit € 329. Ten opzichte van 2020 betekent dit een lichte stijging van € 32 voor categorie 1 en € 10 voor categorie 2.

Overheveling

Deze beperkte toename is uitsluitend het gevolg van de overheveling van lokale kosten voor het dekenberaad naar de NOvA-begroting. Deze kosten maken dan ook niet langer deel uit van de begrotingen van de lokale orden en de daarop gebaseerde hoofdelijke bijdragen. Het bedrag dat er op de begroting bij de NOvA is bijgekomen,

wordt dus in 2021 niet langer via de lokale omslag in rekening gebracht.

Kosten dekenberaad

In totaal bedragen de kosten voor het dekenberaad ongeveer acht procent van de NOvA-begroting. Naast een post van € 481.000 voor het dekenberaad zelf worden ook zeven medewerkers van de units Financieel toezicht Advocatuur (FTA) en Dekenaal Toezicht Advocatuur (DTA) door de NOvA gefinancierd. Beide units ondersteunen uitsluitend het dekenberaad maar zijn organisatorisch bij de NOvA ondergebracht. Dit is ook in lijn met de ontwikkeling naar de positionering van het dekenberaad als bestuursorgaan binnen de NOvA.

Veelgestelde vragen

Bij het Informatiepunt voor advocaten kunnen advocaten terecht voor voorlichting over de regelgeving en dienstverlening van de NOvA. Veelgestelde vragen in de afgelopen maand waren:

V: Ik ben een Britse advocaat, en sta ook al enige tijd in Nederland als advocaat geregistreerd. Verandert er iets aan mijn status door Brexit?

A: Advocaten uit het VK die vóór 1 januari 2021 als Nederlandse advocaat staan ingeschreven (op basis van EU-erkenning van beroepskwalificaties of na het voldoen aan de driejareneis), behouden hun status. Dit is geregeld in artikel 27-29 van het Withdrawal Agreement. Lees voor meer informatie ons nieuwsbericht van 15 maart op advocatenorde.nl.

V: In het kader van 'no cure, no pay' bij letselschade zoek ik de modelovereenkomst resultaatgerichte beloning. Waar kan ik die vinden?

A: Deze staat op advocatenorde.nl onder de tab praktijk-uitoefening > voor uw praktijk. Hier vindt u ook diverse andere modellen, handleidingen en formulieren.

V: Ik ontvang nooit derdengelden. Ben ik verplicht een stichting derdengelden aan te houden?

A: In de Verordening op de advocatuur (artikel 6.21, lid 2) staat dat een advocaat die in de uitoefening van zijn praktijk geen derdengelden ontvangt, is vrijgesteld van de verplichting een stichting derdengelden ter beschikking te hebben. Lid 3 stelt verder dat een advocaat de deken schriftelijk op de hoogte stelt van het niet ter beschikking hebben van een stichting derdengelden. Kijk voor de Voda en andere wet- en regelgeving op regelgeving.advocatenorde.nl.

Meer vragen?

Bekijk alle veelgestelde vragen op advocatenorde.nl/faqs. Staat uw vraag hier niet bij? Het Informatiepunt voor advocaten is op werkdagen bereikbaar van 9.00 tot 17.30 uur op (070) 335 35 54 en via informatiepunt@advocatenorde.nl.

Strafrecht

Proef met Digitaal Procesdossier van start

Op 29 maart zijn vier rechtbanken, en de daaraan gelieerde parketten en politie-eenheden, gestart met de proef Digitaal Procesdossier (DPD). De pilot is een volgende stap in digitalisering van de strafrechtketen. Het gaat om het opmaken, elektronisch ondertekenen en binnen de strafrechtketen digitaal verstrekken van het politieprocesdossier.

Behandelt u als strafrechtadvocaat een ZSM-zaak bij de Rechtbank Rotterdam (politie-eenheid Delfshaven en Centrum), Rechtbank Gelderland (politie-eenheid Nijmegen-Noord en -Zuid), Rechtbank Midden-Nederland (politie-eenheid Almere Buiten Hout) of Rechtbank Noord-Nederland (politie-eenheid Zuidwest-Drenthe)? Dan ziet u in Mijn Strafdossier het politiedossier op een andere manier dan u gewend bent.

Hoe werkt het DPD?

Het Digitaal Procesdossier wordt ingezet bij voor komende criminaliteitszaken (VVC) in de Zorgvuldig Snel Maatwerk (ZSM)-werkstroom. In de pilot DPD wordt in de opsporingsfase geen ingescand papier meer gebruikt, maar van begin af aan zo veel mogelijk digitale documenten die elektronisch zijn ondertekend. De politie maakt het procesdossier digitaal op en levert het op de gebruikelijke wijze aan bij het OM en vervolgens aan de Rechtspraak en advocatuur.

Het DPD is een samengesteld en doorgenummerd procesdossier in pdf-vorm. Het is daardoor achter elkaar te lezen, conform de wens van officieren van justitie,

rechters en advocaten. Dit blijft dus onveranderd. De inhoudsopgave bestaat uit hyperlinks, die het mogelijk maken om eenvoudig naar een document binnen het dossier te navigeren. In geval er nog papieren stukken aan het dossier moeten worden toegevoegd, zoals een verklaring met natte handtekening of een medische verklaring, dan wordt deze gescand en door de verbalisant gewaarmerkt aan het dossier toegevoegd.

Landelijke invoering

De komende drie maanden wordt het DPD eerst op kleine schaal getest en waar nodig verbeterd. Als pilot bij de vier rechtbanken succesvol verloopt, start de landelijke invoering van het DPD in het derde kwartaal van 2021.

Meer informatie

Naast de NOvA heeft de Rechtspraak ook de lokale raden van de orde Noord-Nederland, Rotterdam, Gelderland en Midden-Nederland geïnformeerd over de DPD-proef. Kijk voor meer informatie zoals de startkaart DPD, validatie en de elektronische ondertekening op advocatenorde.nl/nieuws (30 maart).

Ondertussen op het Binnenhof

Op 31 maart is de Tweede Kamer voor het eerst na de verkiezingen in de nieuwe samenstelling samengekomen. Op de schouders van deze 150 Kamerleden, van wie er zo'n zestig voor het eerst zijn beëdigd, rust de eervolle taak om goede wetgeving te maken. En dat is best een precair punt voor het parlementaire deel van de wetgevende macht. Uit recent onderzoek van Investico (*Trouw* en *De Groene Amsterdammer* schreven er ook uitgebreid over) blijkt dat Kamerleden het massaal laten afweten bij de wetgevingsoverleggen, schriftelijke inbrengen en met een politiek gevoel uiteindelijk voor of tegen een wet stemmen. Dat is zorgelijk. Oud-vicevoorzitter van de Raad van State Herman Tjeenk Willink sprak zich hier recentelijk in *Buitenhof* ook over uit. Daarbij legde hij nog een andere verantwoordelijkheid bij de Tweede Kamer: de Kamer moet zich ervan bewust zijn wat het effect van een wet is en of dat effect wenselijk is.

Een van die wetten die vlak voor de verkiezingen in de Tweede Kamer zijn aangenomen, is het verbod op een taakstraf bij geweld tegen politie of andere hulpverleners. Niet alleen vanuit de NOvA, de NVSA en individuele advocaten is hier al langer kritiek op, maar zelfs vanuit de staande magistratuur klinkt dit geluid. In het radio-programma *Spijkers met Koppen* gaf officier van justitie Gabriëlle Hoppenbrouwers aan dat een taakstraf onderdeel is van het maatwerk wat een rechter kan leveren om zo een verdere ontsporing te voorkomen. De Kamer heeft daar nu een stokje voor gestoken, terwijl een beter inzicht in het effect van deze wet de Kamer wellicht anders had doen besluiten. Om dit soort wetgeving in de toekomst te voorkomen, ligt er een schone taak voor rechters, officieren van justitie, politie én advocaten om de Kamer goed te informeren.

➤ Toezicht

Dekenappel financiële kengetallen advocatuur

Algemeen deken Frans Knüppe gaat in hoger beroep tegen de beslissing van de tuchtrechter in een procedure over het opvragen van financiële gegevens (kengetallen) bij elk advocatenkantoor. Het gaat in deze zaak om enkele advocaten die deze gegevens in de gevraagde vorm weigerden te verstrekken, waarna de deken van Amsterdam daartegen een dekenbezwaar indiende. De tuchtrechter oordeelde dat het opvragen van die kengetallen bij elk advocatenkantoor was toegelaten, maar besliste niettemin dat de weigering om de gevraagde gegevens te verstrekken niet tuchtrechtelijk verwijtbaar was.

Het gebeurt niet vaak dat de algemeen deken gebruikmaakt van zijn bevoegdheid om beroep in te stellen. In dit geval is die keuze gemaakt omdat hij wil voorkomen dat twijfel zou kunnen ontstaan over de juridische grondslag van dit belangrijke instrument bij het toezicht op advocaten. Dat toezicht wordt uitgeoefend door de lokale dekens, zoals in dit geval die van Amsterdam. De uitspraak van de tuchtrechter geeft ruimte voor interpretatie. Dat is, in het belang van de rechtsontwikkeling van het toezicht op de advocatuur en het vertrouwen in de advocatuur als geheel, niet wenselijk.

Principiële kwestie: bestuursrecht of tuchtrecht?

Bij het opvragen van kengetallen gaat het om proactief toezicht op naleving van regels over de wijze waarop een advocatenkantoor moet zijn georganiseerd en hoe wordt voldaan aan de administratieplicht. Die zitten beide in het bestuursrechtelijke handavingsregime. Ook gaat het hier om de wettelijke kernwaarde integriteit. Volgens de algemeen deken moet in deze procedure de principiële vraag worden beantwoord of een collectieve verplichting voor advocaten om informatie, zoals hier de financiële kengetallen, haar grondslag moet vinden in de Advocatenwet of in de Algemene wet bestuursrecht (Awb). Oefent de deken zijn toezichthoudende taken uit op basis van de Awb, kan niet-medewerking dan wel een overtreding van de tuchtrechtelijke norm zijn? De wetgever onderscheidt immers een bestuursrechtelijk handavingsregime van het tuchtrechtelijke regime. In deze procedure gaat het om de toepassing van een tuchtrechtelijke norm voor

die bestuursrechtelijke medewerkingsplicht. Daarbij realiseert de algemeen deken zich dat het opvragen van kengetallen bij alle advocatenkantoren van belang is om informatie te vergaren die de dekens nodig hebben om hun rol als toezichthouder effectief te kunnen vervullen en hun toezichtactiviteiten meer gericht te kunnen sturen. Dat is in het belang van de advocatuur als geheel.

Dekenappel ondersteunt

Naast de algemeen deken gaat niet alleen de deken van Amsterdam, maar gaan ook de advocaten in hoger beroep. Met zijn dekenappel draagt de algemeen deken eraan bij dat er duidelijkheid komt over deze principiële kwestie. En mocht het Hof van Discipline het bezwaar van de deken van Amsterdam alsnog gegrond verklaren, dan steunt de algemeen deken het verzoek van de deken van Amsterdam om de betrokken advocaten geen maatregel op te leggen. De inzet is immers om duidelijkheid te scheppen.

➤ Internationaal

Gevolgen van Brexit voor Britse advocaten in Nederland

Sinds 1 januari 2021 gelden naar aanleiding van Brexit nieuwe regels in de relatie tussen de Europese Unie en het Verenigd Koninkrijk. Dit heeft gevolgen voor Britse

advocaten in Nederland. Welke dat zijn, leest u in het nieuwsbericht op advocatenorde.nl/nieuws (15 maart).

Opinie

NOvUM: advocaten en advocatuur in beeld

De NOvA organiseert onder de naam NOvUM een nieuwe serie digitale debatten en interviews over de actualiteit en de praktijkvoering van advocaten, met gasten uit en rondom de advocatuur.

‘Ik wil als advocaat geen spel spelen, maar problemen oplossen’

In de eerste aflevering van NOvUM spreekt presentator Bas van Zelst (hoogleraar en advocaat) met Francien Rense, strafrechtadvocaat bij NautaDutilh. Rense ziet het ultieme doel voor een strafrechtadvocaat niet per se als het behalen van een vrijspraak van een schuldige cliënt. ‘Het belang van de cliënt staat altijd voorop. Het kan ook goed zo zijn dat een cliënt besluit om niet te zwijgen, maar om zijn of haar verhaal te vertellen,’ aldus Rense. ‘Het strafproces zou moeten resulteren in verantwoordelijkheid nemen, door alle procesdeelnemers en in alle aspecten. De strafrechtadvocaat die dat faciliteert, dient zijn cliënt en de maatschappij.’

‘Het is niet stoer om bedreigd te worden en het hoort er niet bij’

Bedreigd worden kan een enorme impact hebben, zakelijk maar ook op privégebied. Daarover gaat de tweede aflevering van NOvUM. Gasten zijn AR-lid Robert Crince le Roy (portefeuille Weerbaarheid) en Ine Spee van ARQ-IVP, die onderzoek doet onder advocaten en rechters naar de psychosociale gevolgen van bedreigd worden. Crince le Roy, die zelf ook met bedreiging te maken heeft gehad: ‘Denk niet dat het stoer is als je wordt bedreigd. Het hoort er niet bij!’ Spee bevestigt dit: ‘Neem een bedreiging serieus, bespreek het met collega’s en straal als beroepsgroep uit dat je dit niet accepteert.’

Crince le Roy gaat in op de handreikingen die de NOvA aan advocaten biedt die zich bedreigd voelen. Advocaten kunnen bellen met het noodnummer van de NOvA, of de telefonische hulplijn Law Care. Ook kan kosteloos een veiligheidsscan worden gemaakt van de werkplek en kunnen naw-gegevens worden afgeschermd. ‘Wacht niet te lang. Je kunt bij bedreiging op een hellend vlak terechtkomen en je onafhankelijkheid verliezen, bijvoorbeeld door een zaak maar niet aan te nemen. Dat is onwenselijk.’ Spee: ‘Uit ons onderzoek blijkt dat contact met “lotgenoten” heel erg kan helpen. Iemand die weet wat je doormaakt en advies kan geven. Die mogelijkheden zijn er, dus maak er gebruik van.’

Meer informatie

Bekijk de eerste twee én komende afleveringen op advocatenorde.nl/standpunten/novum, of scan de QRcode. Meepraten? Reageer op Twitter met de hashtag #NOvUM.

Bestuursrecht

Oproep: ‘knellende’ wetgeving en/of uitvoering bestuursrecht

De Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State is naar aanleiding van het rapport van de Parlementaire ondervragingscommissie Kinderopvang ('Ongekend onrecht') een intern reflectieprogramma gestart. Binnen het onderdeel 'juridische reflectie' bekijkt een interne werkgroep of er – los van de wetgeving over de kinderopvangtoeslagen – meer regelgeving is waar óf de strenge regels zelf óf een strenge uitvoeringspraktijk leiden tot onevenredige uitkomsten voor de burger. Bart Jan van Ettehoven, voorzitter van de Afdeling bestuursrechtspraak, doet in dit kader de volgende oproep aan alle leden van de balie.

'Het reflectieprogramma is beperkt tot (hoger)beroepszaken die vallen binnen de bevoegdheid van de Afdeling bestuursrechtspraak. Grosso modo: het omgevingsrecht, het vreemdelingenrecht en het algemene bestuursrecht. Mogelijk ervaart u binnen uw praktijk als advocaat knellende regelgeving of uitvoering op deze rechtsgebieden die u onder de aandacht van de werkgroep 'juridische reflectie' wilt brengen. U kunt dit doen door, bij voorkeur vóór 23 april, een e-mail te sturen naar juridischerefectie@raadvanstate.nl. Uw reactie wordt zeer op prijs gesteld.

De werkgroep vraagt u de knellende regeling en/of uitvoeringspraktijk aan te duiden en daarbij kort aan te geven waarom die regelgeving en/of praktijk naar uw mening van een onevenredige hardheid getuigt. Het verzoek aan u is om zo precies mogelijk te beschrijven op welke bepalingen uit regelgeving of beleid u doelt. Als de hardheid volgens u (ook) blijkt uit uitspraken van de Afdeling bestuursrechtspraak, dan is het verzoek daarvan een of meer voorbeelden van noemen, graag onder vermelding van datum en ECLI-nummer van de uitspraak of uitspraken.

De Afdeling bestuursrechtspraak streeft ernaar een zo volledig mogelijk beeld te krijgen van categorieën zaken waarin (toepassing van de) regelgeving en uitvoeringspraktijk als te knellend worden ervaren. Ook de rechtbanken wordt gevraagd voorbeelden te benoemen. De uitvraag zoals die aan u als advocaat en lid van de balie wordt gedaan strekt tot het verkrijgen van een meer compleet beeld vanuit uw kennis en ervaring in de advocatenpraktijk. Voor de goede orde: het is niet de bedoeling dat in een reactie wordt 'nagepleit' in individuele zaken uit de eigen praktijk waarin de Afdeling bestuursrechtspraak uitspraak heeft gedaan. De werkgroep betreft de reacties bij haar onderzoek en verdere gedachtevorming voor het eindrapport van het reflectieprogramma. Meer informatie over het programma vindt u op raadvanstate.nl/kinderopvangtoeslag/programma-reflectie. Als de bevindingen van het onderzoek bekend zijn, dan wordt u daarvan op de hoogte gebracht. Een individuele terugkoppeling behoort helaas niet tot de mogelijkheden.'

Benoemingen

Adviescommissie pensioenrecht

Benoemd als lid per 22 maart 2021:

- Mw. mr. W.C.M. (Cornelien) Broersma
- Dhr. mr. A.W. (Anton) van Leeuwen

Examencommissie beroepsopleiding advocaten

Benoemd als lid per 22 maart 2021:

- Mw. mr. M.C.L. (Marion) Uitslag
- Mw. prof. mr. C.G. (Clementine) Breedveld-de Voogd
- Dhr. mr. C. (Casper) Schouten
- Dhr. mr. R. (Rutger) Wery

Wetgevingsadvies

De NOvA telt achttien adviescommissies wetgeving, verdeeld over bijna alle disciplines van het recht, die aan de algemene raad advies uitbrengen over wetsvoorstellen. Recent verschenen de volgende wetgevingsadviezen:

Tijdelijke wet testbewijzen covid-19

Algemene raad, 15 maart 2021

Wetsvoorstel quarantaineplicht reizigers

Adviescommissies bestuursrecht/burgerlijk procesrecht/strafrecht/vreemdelingenrecht, 12 maart 2021

Wetsvoorstel sluitingsbevoegdheid uitbraak

Adviescommissie bestuursrecht, 4 maart 2021

Aantjes Zevenberg
ADVOCATEN

C A S S A T I E
IN CIVIELE ZAKEN

Mr. K. Aantjes
aantjes@ aantjeszevenberg.nl

Mr. J.C. Zevenberg
zevenberg@ aantjeszevenberg.nl

Mr. F.I. van Dorsser
vandorsser@ aantjeszevenberg.nl

070-3906260 | www.aantjeszevenberg.nl

KNOPPER & VAN STIPHOUT
ADVOCATEN

is op zoek naar een advocaat(-stagiaire)

Het advocatenkantoor dat sinds 2014 in Helmond is gevestigd, kenmerkt zich door een 'no-nonsense' mentaliteit alwaar de belangen van cliënten te allen tijde prevaleren, zonder daarbij afbreuk te doen aan de plezierige en informele werksfeer.

Vanwege aanhoudende groei, zijn wij op zoek naar een advocaat, die zich wil bezig houden met de algemene civiele praktijk (daaronder begrepen het personen- en familierecht). Daar wij advocaten zijn, wordt er niet slechts geadviseerd, maar tevens – en alleen waar nodig – geprocedeerd. De clientèle bevindt zich in de particuliere en zakelijke markt.

Spreekt dit je aan en wil je eerstens in loondienst deel uit gaan maken van ons team, stuur dan je sollicitatiebrief met CV naar: info@knopperenvanstiphout.nl of bel gerust voor verdere inlichtingen over deze vacature naar 0492-536666.

Neem een kijkje op www.knopperenvanstiphout.nl voor meer algemene informatie over ons kantoor.

NEW

The law firm where legal craft is a truly personal matter

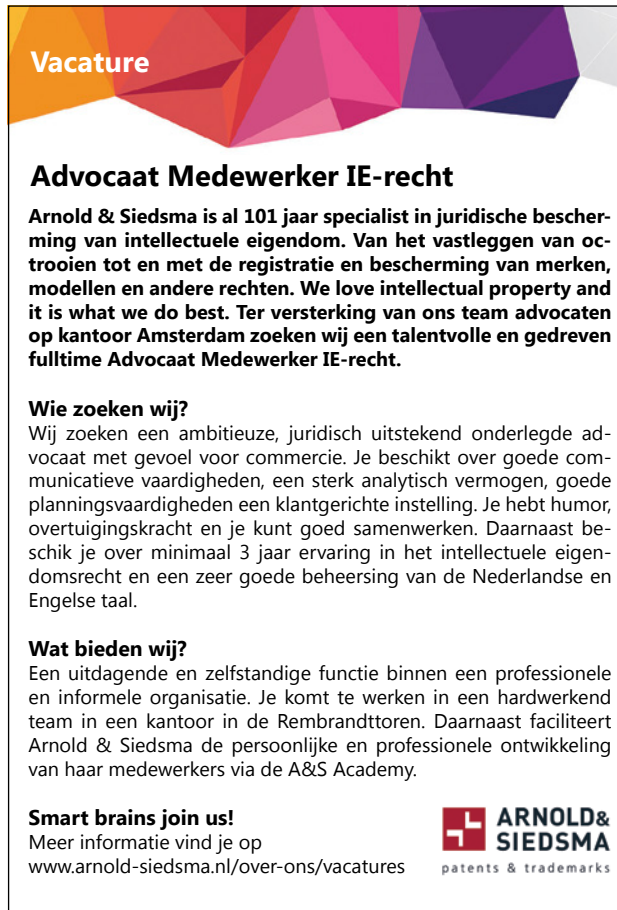
Wie zoekt NEWGROUND?

een ondernemende advocaat energierecht en/of bestuursrecht

- minimaal 3 jaar werkervaring
- affiniteit en ervaring met het energierecht en/of bestuursrecht
- je bent onderzoekend
- je bent analytisch sterk
- je vindt het uitdagend om op hoog academisch niveau juridische vraagstukken pragmatisch op te lossen
- je hebt lef en doorzettingsvermogen
- passie voor duurzaamheid
- interesse in de energietransitie
- talent voor het bestuursrecht en/of het economisch strafrecht

Join NEWGROUND LAW
and change the game in
real estate law

newgroundlaw.com

Vacature

Advocaat Medewerker IE-recht

Arnold & Siedsma is al 101 jaar specialist in juridische bescherming van intellectuele eigendom. Van het vastleggen van octrooien tot en met de registratie en bescherming van merken, modellen en andere rechten. We love intellectual property and it is what we do best. Ter versterking van ons team advocaten op kantoor Amsterdam zoeken wij een talentvolle en gedreven fulltime Advocaat Medewerker IE-recht.

Wie zoeken wij?

Wij zoeken een ambitieuze, juridisch uitstekend onderlegde advocaat met gevoel voor commercie. Je beschikt over goede communicatieve vaardigheden, een sterk analytisch vermogen, goede planningsvaardigheden een klantgerichte instelling. Je hebt humor, overtuigingskracht en je kunt goed samenwerken. Daarnaast beschik je over minimaal 3 jaar ervaring in het intellectuele eigendomsrecht en een zeer goede beheersing van de Nederlandse en Engelse taal.

Wat bieden wij?

Een uitdagende en zelfstandige functie binnen een professionele en informele organisatie. Je komt te werken in een hardwerkend team in een kantoor in de Rembrandttoren. Daarnaast faciliteert Arnold & Siedsma de persoonlijke en professionele ontwikkeling van haar medewerkers via de A&S Academy.

Smart brains join us!
Meer informatie vind je op www.arnold-siedsma.nl/over-ons/vacatures

ARNOLD & SIEDSMA
patents & trademarks

Van de tuchtrechter

Deze uitspraken zijn geselecteerd en bewerkt door de Commissie Disciplinaire Rechtspraak, bestaande uit Tjitske Cieremans, Maurice Mooibroek en Robert Sanders.

Persoonlijke aansprakelijkstelling advocaat wederpartij

- Hof van Discipline 4 september 2020, ECLI:NL:TAHVD:2020:177.
- Artikel 10a lid 1 sub d Advocatenwet; Gedragsregel 24.
- Persoonlijke aansprakelijkstelling van advocaat wederpartij na korte periode van onderling schriftelijk contact is ongepast druk uitoefenen om ervoor te zorgen dat werd afgezien van rechtsmaatregelen

De cliënten van mr. Y hebben een geschil met de cliënten van mr. X over door de cliënten van mr. Y aan de cliënten van mr. X verstrekte leningen. Mr. Y en mr. X corresponderen hier een periode van twee weken over, waarbij mr. X op enig moment mr. Y schrijft dat hij een onvolledig dossier heeft en van mening is dat het doorzetten van rechtsmaatregelen, zoals mr. Y namens zijn cliënten voorstaat, getuigt van een onzorgvuldige werkwijze. Mr. X schrijft dat hij namens zijn cliënten mr. Y persoonlijk aansprakelijk houdt voor alle eventuele schade als gevolg van zijn handelwijze.

Mr. Y verwijt mr. X dat hij hem persoonlijk aansprakelijk heeft gesteld, zonder enige rechtsgrond.

De raad overweegt dat mr. X met de persoonlijke aansprakelijkstelling na een vrij korte periode van nog geen twee weken van onderling schriftelijk contact ongepaste druk heeft uitgeoefend op mr. Y om ervoor te zorgen dat mr. Y cliënten zouden afzien van rechtsmaatregelen, waarmee hij in strijd heeft gehandeld met de onderlinge welwillendheid en het vertrouwen als bedoeld in Gedragsregel 24. Daarnaast acht de raad het onbehoorlijk om bij zo'n aansprakelijkstelling geen rechtsgrond te noemen, althans de door mr. X bedoelde onzorgvuldige handelwijze niet nader toe te lichten. Mr. X heeft mr. Y als advocaat onderdeel gemaakt van het geschil tussen de cliënten van beiden, wat een advocaat juist behoort te voorkomen, aldus de raad.

Het hof sluit zich aan bij de beoordeling van de raad en neemt die over. Een situatie waarin het gerechtvaardigd kan zijn om een advocaat persoonlijk aansprakelijk te stellen, bijvoorbeeld bij het steeds opnieuw aanhangig maken van op voorhand kansloze procedures, deed zich hier geenszins voor. Daarbij is van belang dat mr. Y en mr. X nog slechts twee weken met elkaar correspondeerden. Voorts heeft mr. X naar het oordeel van het hof uit het oog verloren dat mr. Y, voordat mr. X in de zaak betrokken werd, al enige tijd met mr. X' cliënten had gecorrespondeerd, inmiddels al een procedure aanhangig had gemaakt voor de vordering die door mr. X (nadien) werd

erkend en al meerdere malen aan mr. X had medegedeeld onderzoek te hebben gedaan en niet te beschikken over de door mr. Y gewenste stukken. Met dit alles, mede in ogenschouw nemend dat een rechtsgrond, althans een behoorlijke toelichting op de aansprakelijkheidsstelling ontbreekt, ontstaat voor het hof een beeld van intimidatie van mr. Y door mr. X.

Waarschuwing.

Aanzegging met rechtsgevolg

- Hof van Discipline 28 augustus 2020, ECLI:NL:TAHVD:2020:157.
- Artikel 10a lid 1 sub d Advocatenwet; Gedragsregel 25.
- Rechtstreeks tot wederpartij wenden alleen als dat noodzakelijk is om beoogde rechtsgevolg teweeg te brengen. Het is niet aan een advocaat om te bepalen of de advocaat wederpartij daarbij al dan niet in zijn belangen is geschaad.

De cliënte van mr. X heeft de cliënt van mr. Y gedagvaard en gevorderd hem te veroordelen tot betaling van geldsommen. Volgens de cliënte van mr. X is de Chinese kunst die zij van de cliënt van mr. Y heeft gekocht vervalst. Zij heeft om die reden de koopovereenkomst met de cliënt van mr. Y ontbonden. Vervolgens heeft mr. X namens zijn cliënte conservatoir beslag ten laste van de cliënt van mr. Y doen leggen op een aantal kunstvoorwerpen gelegen in een opslagplaats. Toen mr. Y zich mede namens de eigenaars van deze kunstvoorwerpen verzocht het beslag eraf te halen, schreef mr. X deze eigenaars aan met de sommatie binnen zeven dagen inzage te verschaffen in, onder meer, enkele bescheiden van de kunstvoorwerpen, waarbij hij aankondigde een kort geding te starten mocht daaraan niet worden voldaan. De brieven zijn per deurwaardersexploot betekend, daarna heeft mr. X een afschrift aan mr. Y verschaft.

Mr. Y dient een klacht in, waarbij hij mr. X verwijt de brieven rechtstreeks aan zijn cliënten te zenden. De raad acht deze klacht gegrond. In hoger beroep sluit het hof zich daarbij aan.

Het hof herhaalt het uitgangspunt dat een advocaat die zich in verbinding wil stellen met een wederpartij waarvan hij weet dat deze wordt bijgestaan door een advocaat, dit slechts doet door tussenkomst van die advocaat, tenzij deze hem toestemming heeft verleend zich rechtstreeks tot zijn cliënt te wenden. Een uitzondering op deze regel geldt indien het gaat om een aanzegging die, om het beoogde rechtsgevolg teweeg te brengen, niet anders kan worden gedaan dan rechtstreeks aan de wederpartij.

Het hof overweegt vervolgens dat niet is gebleken van een noodzaak om de brieven rechtstreeks aan de cliënten van mr. Y te sturen. De argumenten van mr. X dat het gaat om een geschil over (vervalste) kunst met een groot financieel belang, dat mr. Y meerdere wederpartijen vertegenwoordigt die allen voor zich een eigen recht stellen, dat mr. Y namens die wederpartijen geen inhoudelijke reactie heeft gegeven, dat deze wederpartijen aan elkaar te linken zijn, zijn afzonderlijk noch in samenhang gezien toereikend voor een ander oordeel. Het is daarbij niet aan mr. X om te bepalen of mr. Y al dan niet in zijn belangen is geschaad. In dit geval gaat het om brieven waarin twee sommaties zijn opgenomen alsook de aanzegging dat, indien niet binnen zeven dagen aan beide sommaties is voldaan, zonder nadere aankondiging een kortgeding-procedure zal worden gestart waarin onder meer dwangsommen zullen worden gevorderd. Deze brieven zijn daarbij door een deurwaarder aan de cliënte van mr. Y uitgereikt, terwijl deze brieven pas daarna in afschrift aan mr. Y zijn verzonden. Daardoor is sprake van een zonder noodzaak fors aangezette overrompeling van de cliënten van mr. Y, aldus het hof.

Waarschuwing.

Geheimhoudingsplicht stafjurist Ordebureau

- Hof van Discipline 24 augustus 2020, ECLI:NL:TAHVD:2020:152.
- Artikel 10a lid 1 sub e; artikel 11a jo. 45a lid 2 Advocatenwet; artikel 2:5 Awb.
- Geheimhoudingsplicht stafjurist moet redelijkerwijs geacht worden toe te laten dat informatie tussen lokale ordes van advocaten wordt gedeeld.

Mr. X is als advocaat/stafjurist werkzaam bij het bureau van de orde van advocaten in A. Als stafjurist ondersteunt zij de deken bij zijn taak als toezichthouder op de advocatuur. Klager is advocaat geweest.

Mr. X heeft aan een medewerker van het Ordebureau in B gemaild dat er bezwaren zijn tegen de beëdiging van mr. Y en tegen het patronaat van klager, samenhangende met een tuchtrechtelijke procedure tegen klager waar mr. Y bij was betrokken en die tevens een voormalige cliënt van klager betreft. Ook heeft zij stukken betreffende de tucht-procedure aan de medewerker van het Ordebureau in B gemaild. Klager verwijt mr. X dat zij dergelijke vertrouwelijke stukken onverplicht en zonder wettelijke grondslag heeft doorgestuurd.

Nadat de raad de klachten niet gegrond en niet-ontvankelijk heeft verklaard, gaat klager in hoger beroep. Het hof overweegt allereerst dat tussen klager en mr. X geen advocaat-cliëntrelatie heeft bestaan op basis waarvan klager enige informatie aan mr. X heeft toevertrouwd in haar hoedanigheid van advocaat. De informatie waarvan in dit geval sprake is, is aan mr. X dan ook niet bekend gewor-

den doordat zij als advocaat is opgetreden, maar doordat zij in opdracht van de deken een functie uitoefent die is gericht op het houden van toezicht op de advocaten in het arrondissement A. Dat betekent dat de betreffende gegevens niet vallen onder haar beroepsgeheim als advocaat. Vervolgens overweegt het hof dat de deken in het kader van zijn toezichthoudende rol gerechtigd is bij advocaten gegevens op te vragen die vallen onder het beroepsgeheim van de advocaat. De advocaat mag niet weigeren die gegevens te verstrekken om reden dat die onder zijn beroepsgeheim vallen. Daarom heeft de wetgever in artikel 46a AW jo. artikel 11a AW bepaald dat voor deken en voor hun medewerkers bij het houden van toezicht een afgeleid beroepsgeheim geldt, zodat de vertrouwelijkheid van de gegevens die cliënten betreffen toch gewaarborgd is. Dit brengt met zich dat de gegevens die mr. X heeft gedeeld, voor zover die een cliënt van klager betreffen, vallen onder het afgeleide beroepsgeheim van de deken en van mr. X, als diens medewerkster. Klager is in zoverre ontvankelijk in zijn klacht, maar het hof acht het betreffende klachtonderdeel echter ongegrond, omdat de afgeleide geheimhoudingsplicht redelijkerwijs geacht moet worden toe te laten dat informatie tussen lokale ordes van advocaten wordt gedeeld. De afgeleide geheimhoudingsplicht is immers juist in het leven geroepen om toezicht mogelijk te maken op advocaten en daarmee valt niet te rijmen dat de deken dat toezicht 'met de handen op de rug gebonden' moeten uitvoeren, doordat zij geen informatie zouden mogen uitwisselen. Het klachtonderdeel dat mr. X bepalingen uit de Awb heeft geschonden door gegevens over klager zelf te delen acht het hof, eveneens anders dan de raad, ontvankelijk. Alleen al omdat op de deken, en diens medewerkers, bij de uitoefening van hun toezichthoudende rol de bepalingen van paragraaf 5:2 van de Wet algemene bestuursrecht (Awb) van toepassing zijn, is op dat optreden eveneens het bepaalde in artikel 2:5 van die wet van toepassing. Van een 'andere geheimhoudingsverplichting' zoals in die laatste bepaling bedoeld is geen sprake, zodat de gegevens over klager onder de in artikel 2:5 Awb geregelde geheimhouding valt. Nu de lokale deken echter een wettelijke verplichting hebben om toezicht te houden mogen en moeten zij in beginsel uitwisselen over advocaten die zich tussen arrondissementen bewegen. Voor mr. X vloeide uit de vervulling van haar taak de noodzaak voort om de informatie te delen met haar collega, heeft zij de op haar rustende geheimhoudingsplicht echter niet geschonden. Anders dan de raad is het hof ten slotte van oordeel dat de wetgever weliswaar de Autoriteit Persoonsgegevens heeft aangewezen om te oordelen over een mogelijke schending van de AVG, maar dat dit niet betekent dat een klacht over een schending van de AVG alleen al daarom niet-ontvankelijk is. Van een schending van de AVG is naar het oordeel van het hof echter geen sprake.

Boom juridisch

Nu beschikbaar

Kwantitatief inzicht voor juristen

Dit boek biedt juristen kwantitatieve inzichten. Het leert ze om te gaan met getallen. Hoe kun je kansuitspraken en voorspellingen maken, interpreteren en evalueren? Als jurist hoef je niet de precieze technische details te weten, maar je moet wel de juiste vragen kunnen stellen en de antwoorden van de deskundigen kunnen duiden.

Philip Hans Franses
ISBN: 9789462908789
1e druk, 2021, 206 pagina's
€ 39,00

Bestel uw exemplaar vandaag
via www.boomjuridisch.nl

Boom juridisch

Transfers

Wie, wat, waar?

Wie vertrok, wie stopte en wie begon voor zichzelf? Bent u onlangs van kantoor gewisseld of eigen baas geworden? Mail uw verhaal of meld u aan via redactie@advocatenblad.nl.

Naar ander kantoor

Derks, mw. mr.
C.B.G.: Bronsgeest
Deur Advocaten te
Amsterdam
Deursen-van Bree, mw.
mr. E.A.H. van: Lamers
Tielemans Advocaten
te Eindhoven
Dijk, mr. S. op de: Trip
Advocaten & Notarissen
te Groningen
Droog, mr. T.J.:
Jaeger Advocaten-
belastingkundigen te
Amsterdam
Eckhart, mw. mr. M.T.:
Oass Advocaten te
Haarlem
Egteren, mw. mr. L.
van: Van Benthem &
Keulen B.V. te Utrecht
Faaij, mr. T.B.M.:
Nederlandse Loterij te
Rijswijk zh
Fioole, mr. A.J.:

Amsterdam
Hagers, mw. mr. C.J.L.:
APG Groep N.V. te
Amsterdam
Hansma, mw. mr.
A.: Asselbergs &
Klinkhamer Advocaten
te Etten-Leur
Heere, mw. mr. G.C.:
Kennedy Van der Laan
te Amsterdam
Heide, mw. mr. A.S. van
der: KPMG Staffing &
Facility Services B.V. te
Amstelveen
Heuvel, mw. mr.
A.P.A. van den:
Holla Advocaten te
Eindhoven
Hockstra, mw. mr.
M.R.: Keijser Van der
Velden N.V. te Nijmegen
Hoeven, mr. K. van der:
Meester Advocaten te
Amsterdam
Holtus, mr. D.V.H.:
Viotta Advocaten te
Amsterdam

Jonk, mr. W.R.:
Cleerdin & Hamer te
Amsterdam
Josephus Jitta, mr.
P.A.: Buren N.V. te
Amsterdam
Kam, mr. B. van de:
KienhuisHoving NV te
Utrecht
Kesler, mr. M.J.:
Viotta Advocaten te
Amsterdam
Klaus, mr. J.H.A.M.:
Leeway Advocaten te
Amsterdam
Knijnenburg, mw. mr.
S.F.: TACT Advocaten te
Amsterdam
Korsse, mr. D.: ENVIR
Advocaten B.V. te
Amsterdam
Kuipers, mr. J.M.:
Vriman M&A Lawyers
te Amsterdam
Ladesteijn, mr. J.J.W.
van: Vertex Legal B.V. te
Rotterdam
Laghmouchi, mr.

Bussum
Louizi, mr. M.: Baker &
McKenzie Amsterdam
N.V. te Amsterdam
Manning, mw. mr.
N.M.A.: raad van de
orde Den Haag te
's-Gravenhage
Meulen, mr. W.H. van
der: Ace Letselschade
Advocatenkantoor te
Zwolle
Molen, mr. H.P. van
der: Baker & McKenzie
Amsterdam N.V. te
Amsterdam
Möller, mr. J.M.:
Kennedy Van der Laan
te Amsterdam
Pieters, mw. mr.
M.J.J.W.: NautaDutilh
N.V. te Amsterdam
Poortman-de Boer,
mw. mr. L.H.:
Forum Advocaten
& Rechtsanwalt te
Groningen
Reinders, mr. S.J.:

A.M.P.J.H.: Fender
Advocaten te
Eindhoven
Schilder, mw. mr. S.:
Advocatenkantoor
Bouchikhi te Utrecht
Schneezler, mr. T.V.: de
Breij te Amsterdam
Schröder, mw.
mr. D.I.A.:
Advocatenkantoor
De Zaak in Recht te
De Meern
Schyns, mr. O.H.P.:
AKD te 1000 Brussel
België
Sigtenhorst, mr. R. van
den: TOON Advocaten
B.V. te Amsterdam
Smet, mr. T.R. De:
NautaDutilh N.V. te
Amsterdam
Smit, mr. B.C.H.:
NautaDutilh N.V. te
Amsterdam
Smits van Oyen, mw.
mr. L.E.Q.: Florent te
Amsterdam

Complexe materie toegankelijk maken

Van Yspeert Advocaten stapte **Sander op de Dijk** (35) recentelijk over naar Trip Advocaten & Notarissen in Groningen. Hier houdt hij zich bezig met civiel, bouwrecht en vastgoedrecht. Hij begeleidt onder andere aannemers bij bouwgeschillen en projectontwikkelaars bij de koop en verkoop van vastgoed. Ook adviseert en procedeert Op de Dijk over aansprakelijkheidsvraagstukken in de bouw, civiele (vastgoedrechtelijke) overeenkomsten en vastgoedtransacties. 'Het geeft mij energie om die veelal technische en juridische puzzels op te lossen.' De grootte van zijn nieuwe kantoor (ca. zestig advocaten) en het feit dat hij met specialisten samenwerkt, spreekt hem in zijn nieuwe werkomgeving erg aan. Wanneer zijn werkdag geslaagd is? 'Als ik complexe materie toegankelijk kan maken voor mijn klanten en zij tevreden zijn.'

Viotta Advocaten te
Amsterdam
Galavazi, mr. J.I.H.M.:
Simmons & Simmons
LLP te Amsterdam
Gorgun, mw. mr. K.A.:
De Brauw Blackstone
Westbroek N.V. te
Amsterdam
Graaff, mw. mr. S.M.Y.
van de: Lemstra
Van der Korst N.V. te

Hoppenbrouwers,
mw. mr. A.M.: OTIS
Advocaten B.V. te
Amsterdam
Horsten, mw. mr. J.F.:
Köster Advocaten N.V.
te Haarlem
Janssen, mw. mr.
S.M.E.: Goorts &
Coppens Advocaten te
Helmond

A.: L&I Advocaten te
Utrecht
Lakwijk, mw. mr.
I.F.M.: Watson Law te
's-Hertogenbosch
Lijkwan, mr. A.S.D.:
Hielkema & Co te
Amsterdam
Lintjens, mw.
mr. F.H.H.: Certa
Advocaten B.V. te

Allen & Overy LLP te
Amsterdam
Rombouts, mr. P.M.:
Vink Veldman &
Swier Advocaten te
Amsterdam
Rooke, mr. M.C.L.:
Louwers IP/Technology
Advocaten te
's-Gravenhage
Sauvé, mw. mr.

Snel, mw. mr. E.M.:
Marxman Advocaten
B.V. te Amersfoort
Teitler, mr. D.S.: Elexer
advocaten te Nijmegen
Veldmaat, mw.
mr. B.H.E.: Certa
Advocaten B.V. te
Amsterdam
Verboon, mr. J.:
Houthoff Coöperatief

U.A. te Amsterdam
Verhagen, mw. mr.
 C.J.R.: Onyx Advocaten
 te 's-Hertogenbosch
Vir Piari, mw. mr. M.T.:
 Conchita van Rooij
 advocaat te Amsterdam
Vreugdenhil, mw. mr.
 J.W.: Coöperatie TLC
 Nederland U.A. te
 Enschede
Vries, mr. W. de:
 ScheerSanders
 Advocaten te
 's-Gravenhage
Waard, mr. T. de:
 Viotta Advocaten te
 Amsterdam
Wesel, mw. mr. C.A.M.
 van: HVG Law LLP te
 Rotterdam
Wolhuis Scheeres,
 mr. L.: Bird & Bird
 (Netherlands) LLP te
 Amsterdam

Naar nieuw(e) kantoor of associatie

Advocaat Allersma
 (mr. A. Allersma te
 Groningen)
Advocaat J. Kleiman
 (mr. J. Kleiman te
 Noord-Scharwoude)
Advocatenkantoor
Sen (mr. T. Sen te
 Rotterdam)
Advocatenkantoor
Tavasszy (mr.
 A.J. Tavasszy te
 's-Gravenhage)
Agayev Immigration
Law Firm B.V. (mr. A.
 Agayev te Rotterdam)
Bird & Bird
 (Netherlands) LLP (mr.
 T. Douma, mw. mr.
 A. Michel en mr. L.
 Wolhuis Scheeres te
 Amsterdam)
Elmers Hueting
Advocaten (mw. mr. M.
 Elmers te Brielle)
KienhuisHoving NV
 (mr. D.J. Bos, mr. B. van
 de Kam en mw. mr. M.
 Koelemeijer te Utrecht)
Klaassen Legal Services
 (mr. O.J. Klaassen te
 Amsterdam)
KRAFT Advocaten (mr.
 R. Geerars en mr. A.J.
 van Niel te Den Helder)

L&I Advocaten (mw.
 mr. N. Idrissi en mr.
 A. Laghmouchi te
 Utrecht)
Lumipol Power &
Controls B.V. (mr. L.
 Krieckaert te Heeze)
Maaik Kok Advocaat
 (mw. mr. M.K. Kok te
 Amstelveen)
Meester in verbinding
Arbeidsrecht-
advocatuur (mw. mr.
 M.J. de Coninck te Ede
 gld)
MrPerdrix Advocatuur
 (mr. P.V. Eijssvoogel te
 Amsterdam)
Nakad Law (mw.
 mr. H.W.R. Nakad-
 Weststrate te
 Amstelveen)
Pinsent Masons
Netherlands LLP
 (mr. W. Seinen te
 Amsterdam)
Prijsvrij Vakanties
 (Prijsvrij.nl B.V.)
 (mr. M.F.J. van Os te
 's-Hertogenbosch)
SAR ADVOCATEN B.V.
 (mw. mr. D. Sarikas te
 Rotterdam)
Saraç Advocatuur. (mw.
 mr. O. Sarac te
 Rotterdam)
Shekel Law (mw. mr.
 F.R. Shekel te Utrecht)
Splinter Koers
Advocaten (mw. mr.
 M.M. Koers en mw.
 mr. S. Splinter te
 Rotterdam)
Szczerbak Advocatuur
 (mw. mr. J.M. Szczerbak
 te 's-Gravenhage)
Vertex Legal B.V.
 (mw. mr. M. Hartjes-
 Govaert en mr. J.J.W.
 van Ladesteijn te
 Rotterdam)
Vizier advocatuur &
mediation (mw. mr.
 R.F.G. Peijs-Schoester
 te Nijmegen)
WENS Familierecht
 (mw. mr. J.H. van der
 Tol te Amsterdam)
Y Legal (mr. Y. Sasson
 te Amsterdam)

Uit de praktijk

Barten, mr. S.H.,
 Amsterdam (28-02-
 2021)

Bierkens, mr. M.P.F.,
 Amsterdam (05-03-
 2021)
Boer, mr. H. de,
 Leeuwarden (14-02-
 2021)
Bollemeijer, mw. mr.
 A.H., 's-Gravenhage
 (26-02-2021)
Boskma, mr. A.,
 's-Gravenhage (01-03-
 2021)
Bottenburg, mw. mr.
 P. van, Amsterdam (01-
 03-2021)
Broekhof, mr. T.,
 Amsterdam (01-03-
 2021)
Burgman-Linssen, mw.
 mr. C.M.A.P., Nijmegen
 (01-03-2021)
Buul, mw. mr. C.M.J.M.
 van, Eindhoven (04-03-
 2021)
Dekker, mr. G.R. den,
 's-Gravenhage (01-03-
 2021)
Duijn-Koopman, mw.
 mr. A., Arnhem (28-02-
 2021)
Fleuren, mw. mr. C.M.,
 Amsterdam (01-03-
 2021)
Flinterman, mw. mr.
 L.J.W., Rotterdam (01-
 03-2021)
Gal, mw. mr. V.,
 Amsterdam (01-03-
 2021)
Garnitsch, mw. mr. C.
 de, Eindhoven (25-02-
 2021)
Geenen, mr. M.N. van,
 Venlo (01-03-2021)
Geurts, mr. J., Utrecht
 (01-03-2021)
Geveling, mr.
 D.P.O.R.D.,
 's-Hertogenbosch (01-
 03-2021)
Hendrick, mr. P.A.M.,
 Amsterdam (18-02-
 2021)
Hooijdonk, mr. J.C.
 van, Amsterdam (01-
 03-2021)
Huisman, mw. mr. E.V.,
 Heerhugowaard (01-03-
 2021)
Hurenkamp, mr. J.R.,
 Utrecht (01-03-2021)
Kanhai, mr. S.,
 Schiedam (01-03-2021)
Kemkers, mw. mr.
 W.M., Amsterdam (28-

02-2021)
Kemp, mr. F.,
 Amsterdam (26-02-
 2021)
Kiers, mr. A.F.R.,
 Amsterdam (01-03-
 2021)
Koehof, mw. mr. J.E.W.,
 Amsterdam (01-03-
 2021)
Kok, mw. mr. T.,
 Amsterdam (01-03-
 2021)
Kouterik, mw. mr. L.
 van, Amsterdam (01-
 03-2021)
Kuppens, mw. mr.
 D.J.M., Weert (01-03-
 2021)
Leclair, mr. M.G.T.,
 Maastricht-airport (01-
 03-2021)
Linnenbank, mw. mr.
 N., 's-Gravenhage (01-
 03-2021)
Loeffen, mr. T.D.D.,
 Echt (01-03-2021)
Maarhuis, mw. mr.
 G.M.C.P., Amsterdam
 (02-03-2021)
Makkes, mw. mr. N.J.,
 Zeist (28-02-2021)
Mazurel, mw. mr.
 M.M., Amsterdam (15-
 02-2021)
Merks, mw. mr. A.M.,
 Amsterdam (11-03-
 2021)
Meulen, mw. mr. R.J.H.
 ter, Amsterdam (01-03-
 2021)
Noordam, mw. mr.
 M.L., Zoetermeer (01-
 03-2021)
Ooijen, mw. mr. M.R.O.
 van, Oirschot (15-02-
 2021)
Oosterhoff, mr. G.P.,
 Amsterdam (28-02-
 2021)
Ortmans, mw. mr.
 S.L.M., Helmond (01-
 03-2021)
Oss, mr. D.J. van,
 Harderwijk (01-03-
 2021)
Özdemir, mw. mr. B.G.,
 Breda (01-03-2021)
Pfeiffer, mr. R.,
 's-Gravenhage (23-02-
 2021)
Pijl, mw. mr. M.E.,
 Rotterdam (01-03-2021)
Plak, mr. M.J.,
 Amsterdam (01-03-

2021)
Platenburg, mw. mr.
 N.A.M., Amsterdam
 (01-03-2021)
Prudon, mr. G.R.E.,
 Utrecht (01-03-2021)
Quist, mw. mr. J.M.,
 Amsterdam (01-03-
 2021)
Riet, mw. mr. M. ter,
 Enschede (15-02-2021)
Rijsbergen, mr. P.C.E.
 van, Amsterdam (01-
 03-2021)
Rijser, mw. mr. M.,
 Amsterdam (01-03-
 2021)
Roepnarain, mw. mr.
 J.S., 's-Gravenhage (01-
 03-2021)
Schepers, mw. mr. S.H.,
 Leiden (01-03-2021)
Schutte, mw. mr. E.M.,
 Arnhem (28-02-2021)
Sie, mw. mr. P.Y.L.,
 Amsterdam (22-02-
 2021)
Smit, mr. M.G.J.,
 Rotterdam (18-02-2021)
Spaargaren, mw. mr.
 A., Amsterdam (01-03-
 2021)
Spuijbroek, mr. M.T.,
 Amsterdam (01-03-
 2021)
Stolze, mw. mr. I.F.,
 's-Gravenhage (01-03-
 2021)
Stoppels, mw. mr. L.,
 Amsterdam (18-02-
 2021)
Velden, mr. J.B. van de,
 Amsterdam (22-02-
 2021)
Veldman, mw. mr. J.M.,
 Amsterdam (01-03-
 2021)
Versluis, mw. mr. D.D.,
 Tiel (01-03-2021)
Vriens, mr. J.A.G.M.,
 Rotterdam (01-03-2021)
Wilbers, mr. G.H.,
 Rotterdam (22-02-2021)
Wouters, mr. R.P.G.,
 Arnhem (28-02-2021)

Overleden

Houten, mr. P.C. van,
 Dordrecht (08-01-2021)
Roelofs, mr. P.H.W.M.,
 Nijmegen (16-11-2020)
Snellink, mr. J.M.,
 Eibergen (14-02-2021)

CLIËNT OVER CHRISTIAN VAN DIJK

**"PLEZIERIG EN DOORTASTEND,
VRIENDELIJKE UITSTRALING,
LUISTERT GOED EN KOMT DAARNA
MET EEN DUIDELIJK ADVIES"**

Review via Advocaatscore

**MR. VAN DIJK STARTTE IN 2017 ALS EERSTE ADVOCaat IN
NEDERLAND MET HET VERZAMELEN EN DELEN VAN REVIEWS VIA
ADVOCAATSCORE. INMIDDELS ZIJN DAT 2.000 ADVOCATEN.**

Feit: 70-80% van de rechtszoekende gebruikt reviews om een advocaat te kiezen.

mutsaerts.nl

**Persoonlijk, deskundig en scherp.
Voor de advocatuur zijn wij
dé business partner in
verzekeringen & pensioen.**

Neem vrijblijvend contact met ons op

/ mutsaerts.nl/contact

/ 013 594 28 28

MUTSAERTS
VERZEKERINGEN & PENSIOEN